

ВАЛЕРИЙ ПАНЮШКИН РУБЛЮВКА ПРАВИЛАТА НА ИГРАЧИТЕ

Превод от руски: Ива Николова, 2014

chitanka.info

УВОД ОТ ИЗДАТЕЛЯ

„... човек е щастлив не когато живее върху планина от четири милиарда, а когато върви към върха на планината...”

Най-важното е да не сбъркаш в избора на планината! И той да е такъв, че не само изкачването, но и пребиваването на нея да оправдава часовете, прекарани в офиса, минутите, откраднати от семейството, отказа от част от ценностите ти, непрекъснатото напрежение и страха, че ще те заобиколят, а след това и ще те изпреварят...

Ако вашата планина е Рубльовка, този Олимп на руското общество, задължително трябва да прочетете какво ще получите като награда за старанията си. Ще бъдете ли щастливи? Има ли щастие в Рубльовка? Готови ли сте да вярвате и да се кланяте само на един бог, известен по тези места — на Парите?

Беше ми много интересно да прочета тази талантива книга, изпълнена с кратки истории, скици и неизвестни до този момент подробности за хора, които е прието да се смятат за елит на нашето общество. С изненада (макар че от какво ли бих могъл да се изненадвам в този случай?) открих за себе си, че Рубльовка е квинтесенция на противоречивата руска култура, в която са смесени законите на престъпния свят и правилата на висшето общество, религиозността и свободната трактовка на божествената същност, усамотението и затвореността (иначе защо са оградите по три метра?) и непреходното желание да се покажеш и да се утвърдиш в чуждите очи.

Въпреки общоприетото мнение, че парите правят човека свободен, по-скоро е точно обратното — те диктуват как да се живее, а големите Пари категорично изискват хората да се прекланят пред тях и да им бъдат роби. Повечето обитатели в Рубльовка не са свободни и

отиват на това заточение доброволно. Доброволно се тормозят в задръстванията и избират дрехите си, жена си (мъжа си), дома си и мястото за почивката си по общоприетия стандарт.

Щом е така, открийте своята планина и се изкачете на нея.

Михаил Иванов, главен редактор на издателство „Ман, Иванов и
Фербер“
Москва

УВОД ОТ АВТОРА

Близо до всеки мегаполис на земята има предградие за богатите. В Лос Анжелис това е Бевърли Хилс, в Лондон — Аскот, в Париж — Ньой сюр Сен, в Берлин — Груневалд. С големи и красиви къщи, с добре поддържани градини, със скъпи коли, без никакви имигранти, с изискано общество. За тази елитна публика има дежурна серия легенди, които екскурзоводите разказват на провинциалните ученици, разплескали носове върху стъклата на автобусите, с оцъкдени очи, вторачени в имененията на богатите и знаменитостите. А между собствениците на къщите и екскурзиантите в автобуса зее огромна имуществена пропаст.

Край Москва този резерват за милионери се нарича Рубльово-Успенското шосе или Рубльовка.

Само че там не водят екскурзианти. Къщите обикновено не могат да се видят зад високите огради. А пропастта между собствениците на имения на Рубльовка и обикновените хора е не само имуществена, но и културна. Когато цар Иван Грозни идвал тук на лов за соколи и когато царете Михаил Фьодорович и Алексей Михайлович ходели пеша по „царския“ път на поклонение в Савино-Сторожевския манастир, между богатите и бедните имало само икономически и съсловни различия. Но по времето на Петър I в обществото се появило още по-дълбоко разделение. Хората живеели различно, хранели се различно, пиели различни неща, забавлявали се по различен начин и дори не говорили на един и същ език. И когато след Петър Велики покрай този път се заселили шестнайсет княжески рода, включително Юсупови, Шувалови и Голицини, богатството и бедността в Русия вече се различавали не само аритметически. Същността на това разделение вече не била само в количеството на парите и в броя на хората според списъците на селското население, а в самия начин на живот. И оттогава досега нещата са си останали все така. Богатите и бедните в Русия са два различни народа. Те имат различни култури и дори религиите им са различни.

На вечеря френският аристократ яде приблизително същото, каквото яде и френският селянин, и това е най-вече вино и сирене. Разбира се, скъпо вино и скъпо сирене. Вероятно простолюдието във Франция, без да се замисли, ще каже как се нарича всяко блюдо на масата на милионера. Но ако един представител на руското простолудие има късмета да се озове в рубльовски ресторант, той няма да разбере половината от наименованията в менюто. Какво е калкан? Какво е севиче^[1]? Нима трюфелът е гъба, а не бонбон? С какво се различава стридата от фин дьо клера^[2] и изобщо как се яде това?

През XIX век, когато тук живеела аристокрацията, включително и членовете на царското семейство, в домовете им се говорело на френски и английски език, а руския, който господарите често не разбирали, използвала само прислугата. В началото на XX век в рубльовските къщи живеели грамотни хора, а покрай тях — неграмотни. През втората половина на XX век живеели сити, а покрай тях — гладни, представителни, заобиколени от непредставителни. И всеки период на рубльовското благополучие неизменно завършвал с катастрофа за щастливите собственици на имения, на които до вчера завиждали абсолютно всички.

Изглежда, и сега поредният възход на Рубльовка върви към своя край. Богатите и известните вече доста видимо бягат от благословените места. А ние до ден-днешен дори не знаем какви са тези хора. Какво ядат, какво пият, в какво вярват, към какво се стремят, от какво се страхуват, на какво се надяват...

И в края на краищата откъде имат толкова пари?

[1] Ястие от сурова риба, маринована в лимонов сок. — Бел.прев.

↑

[2] Специални стриди, отглеждани във ферми. — Бел.прев. ↑

УПРОТО

ВЪВЕЖДАНЕ В ИГРАТА

1. **Колите на околоръстното** шосе са като капки вода в клепсидра^[1] — на всеки трийсет секунди през тясното гърло на Рубльово-Успенското шосе се процежда по една и там целият поток вече бавно потича. Сякаш отмерва хода на някакво особено време, което е по-наситено и по-сгъстено, отколкото при обикновените хора.

Един господ знае от какво се ръководи регулировчикът, когато ни кара да спираме или ни разрешава да продължим нататък. Дългата върволица коли безропотно чака в задръстването. Във всяка кола шофьорът се обажда на някого, за да предупреди, че закъснява. Аз също се обаждам: „Сан Санич, извинявайте, но сигурно ще закъснея за срещата ни! Тук някакъв идиот от пътната милиция така регулира движението, че никой не помръдва!“

Гласът в слушалката се размива: „Валерий, не бива да си мислите, че милиционерът регулира движението, за да се движите в някаква посока. Той има други задачи. Подготвя трасето, за да мине правителственият кортеж. От тази гледна точка действията му са абсолютно рационални и професионални. — Долавям, че се усмихва. — Не се притеснявайте. Ще ви почакам“.

Аз и без това вече не се притеснявам. Когато излезе на Рубльовка, всяка кола се движи плавно, със скорост от шейсет километра в час. И проблемът дори не е в това, че не можеш да задминеш никого. Нито в това, че цялото шосе от две платна е разделено от двойно напресечена осева линия. Както и в това, че не можеш да превишаваш скоростта, защото на всеки километър стои регулировчик. В това има някаква магия. Дерк Сауър, един от първите чужденци, който се засели на Рубльовка, казва: „Ама че странно, уж висиш в задръстванията, уж чакаш по четирийсет минути, докато кортежите минат, но стига да прекосиш границата на Москва по Рубльовка, и сякаш си у дома, става ти някак уютно...“.

На това шосе всеки усеща някакво особено умиротворение. Ние се движим бавно, а насреща ни също много бавно минават коли от висок клас — „Мерцедес“, „Мерцедес“, „Майбах“, „Мерцедес“,

„Бентли“ (хоп! — „Фолксваген“ — сигурно е на нечия прислуга), „Мерцедес“, „Мерцедес“, „Майбах“, „Мерцедес“... Движим се бавно, покрай нас се издига вековна гора, а покрай нея рекламни пана ни предлагат да си купим пръстен на цената на малко имение, имение на цената на малка държава, яхта на цената на малък самолетonosач или... Или да наемем за камериерка филипинка, която винаги се усмихва, чисти много добре, а нощем изчезва незнайно къде (сигурно е толкова незабележима, че се мушка в шкафа заедно с четката за под).

Тук винаги е било така — мястото си има собствено време, а пространството е специално. Тук са били имененията на царското семейство през деветнайсети век, вилите и санаториумите на ЦК на КПСС през дваисети век, дворците на олигарсите през дваисет и първи век. Винаги е било така на това място, на този незаобиколен от никакви морета остров на благополучието, наречен Рубльовка.

Ако помолят един брокер на недвижими имоти да очертае на картата границите на Рубльовка, той ще нарисува фигура, която горедолу прилича на краставица. Границите на престижната Рубльовка няма да започнат от Околовръстното шосе, а някъде от Ромашково докъм Николиния хълм, а дължината ѝ ще е само дваисет километра по права линия, ако се следва полет на птица. На ширина ще е между пет и седем километра от дясната и лявата страна на Рубльово-Успенското шосе. На север, до Илински, Рубльовка е престижна. А след Илински — не чак толкова — там вече се намира Нова Рига. На юг е престижна до Лайково. И колкото и да питаш брокера на недвижими имоти защо границите на престижността са прокарани точно по този начин, той само ще свива рамене, един вид — така са се стекли обстоятелствата исторически. Уж и боровите гори в Нова Рига са същите, и същата река Москва тече зад Николиния хълм. Но там земята не е свещена. Свещената земя е тук, около Рубльово-Успенското шосе, във вид на краставица, дълга около дваисет километра и широка около десет.

Обяснението за тези граници може да бъде намерено, ако, да речем, напишете в Гугъл мап „Рубльово-Успенско шосе гробища“. И ще видите, че на картата гробищата са разположени точно по границата на престижната Рубльовка, която брокерът на недвижими имоти интуитивно е очертал.

Не може да се живее по-близо до Москва от Ромашково, защото в Ромашково има гробище. Не може да се живее по на юг от Лайково, защото там също има гробище. Не може да се живее по на север от Илински, защото и там има гробище. Не може да се живее и зад Николиния хълм, по същата причина.

А тук, в Рубльовка, няма гробище. Сиреч няма смърт. Или поне нейните видими проявления. И ние се движим бавно по тази свещена земя, която не познава смъртта, тъй както на 19 януари 2011 година бе пътувала двайсет и три годишната Елена Ярош със скромния си „Опел Астра“. Вероятно със същото чувство за умиротворение. Докато насреща ѝ не излетяло черното БМВ на представителя на президента в Държавната Дума Гари Минх... Последвал челен сблъсък. Шофьорът на Минх загинал на място, Елена Ярош била откарана в болницата със сътресение на мозъка и многобройни счупвания, но на самия Минх му нямало нищо. Сиреч на Рубльовка наистина живеят безсмъртни хора. Но тук не всички са безсмъртни, а само някои. Тук, също като в някаква компютърна игра, единици се сдобиват с вълшебни доспехи, с повече животи и със свръхестествени способности, да речем, като тези на Гари Минх да не получи дори и една драскотина при челния сблъсък на колите. Или да повлияе на съда, за да не признае Елена Ярош дори за пострадала в катастрофата.

Всъщност могъщият Гари Минх, на когото е позволено да се движи по шосето в насрещното платно и за когото няма никакви последствия след катастрофата, би спрял, ако пътният полицаи му махне с палката, както на мен сега. Мерцедесите, майбасите, бентлитата — всички са сврени до банката на пътя и до една са замрели като мимикриращи бръмбари, все едно че ги няма. Стоим кротко встрани, не отваряме прозорците, не слизаме от колите и не натискаме клаксоните, защото след четирийсет минути покрай нас ще профучи кортежът на Първия човек, заради когото движението по шосето спира и всички коли се изтеглят встрани. И какъвто и Гари Минх да си, и каквито и допълнителни животи да имаш, кортежът на Първия човек ще те лиши от всички наведнъж, така както елфът от осемдесето ниво на компютърната игра „Уоркрафт“ само с едно заклинание унищожава всеки войн, стигнал едва до двайсетото или до трийсетото ниво. Та затова си стоим кротко в колите си екстра клас. Няма глупаци, които да проверят какво ще се случи, ако, да речем,

застанат напърно на пътя или натиснат клаксона. Стоим си. И ще си стоим така още четирийсет минути.

Чужденците, които се озовават за пръв път на Рубльовка, недоумяват защо заради това, че президентът или премиерът ще минат, трябва да се препречва и спира цялото движение по шосето за четирийсет минути, а не за пет. Но ние, обладаните от ролевата игра „Рубльовка“, както пуберите, които са заразени с игрите „Уоркрафт“, „Морувинд“, „Обливиън“ или „Скайрим“, ние знаем защо.

„А защо четирийсет минути?“ — недоумява Дерк Сауър.

И това означава, че през всичките двайсет години, които е изживял по тези места, уважаваният издател на вестник „На Рубльовка“ не е разбрал елементарни особености на нейния бит. Та нали Путин идва от Усово. А от Усово до Москва са седемнайсет километра. Офицерът от охраната на Путин, който отговаря за опразването на шосето, изминава това разстояние дотам и обратно горе-долу за четирийсет минути. Той проверява лично дали движението е спряно, дали всички наши коли са избутани до банката, дали не слизаме от колите и дали не свиркаме с клаксоните. И ако Дерк Дауър освен това попита защо сложените на всеки километър регулировчици не докладват на началника на охраната, че шосето е пусто, отново ще стане ясно, че уважаемият издател не е разбрал нищо. Защото, ако събира докладите по радиостанциите, офицерът от охраната ще си дели отговорността, а съответно и властта с регулировчиците. Но ако офицерът оглежда шосето лично, значи цялата отговорност е негова и цялата власт също му принадлежи. Той е незаменим и следователно неуязвим, докато Първият човек му поверява да осигури разчистването на пътя и докато му нарежда да изминава разстоянието от Усово до Москва и обратно. А да делегираш своята незаменимост, неуязвимост, отговорност и власт на подчинените си, е нещо, което дори не е просто срещу правилата, а е срещу самия дух на Играта, в която на Рубльовка, волю или неволю, съзнателно или несъзнателно, играят всички, освен пеленачетата.

2. А как се озовават в Играта? Как се променя социалният статус? Как хората преминават от категорията на Елена Ярош в категорията на Гари Минх? Вера Кричовская казва: „Аз не промених

социалния си статус. Нищо не се промени от това, че живея на Рубльовка. Работя както съм работила досега. Имам същите приятели, които съм имала досега“.

Само че нещата не опират до социалния статус. Цялата работа е в това, дали си в Играта, или си извън Играта. Ето как Вера Кричъовская влязла в Играта.

Била на двајсет и пет. И вече от седем години работела като журналист. Привлякла вниманието към себе си още докато била ученичка, когато в Ленинград ходела на митинги с искането вестник „Смяна“, на който Вера сътрудничела, да престане да се подчинява на Ленинградския градски комитет на Комсомола.

Прочула се през август 1991 година, когато преразказвала по ленинградското радио репортажите, които ѝ диктувал един неин познат от Белия дом^[2], управляван от Елцин, когато избухнал метежът. На двајсет и пет години вече работела като режисьор и продуцент в телевизия НТВ и правела блестяща телевизионна кариера — печелела добри пари, измисляла проекти, за които е прието да се казва „супер яко!“, ползвала се с уважението на колегите и началниците си. Но не била в Играта. Все още спадала към онези, които вземат интервюта, а не към онези, които ги дават.

И внезапно се случило нещо. Обадил ѝ се тогавашният собственик на НТВ Владимир Гусински и я повикал на заседание в своя офис. Нея? Преките началници на Вера нямали представа какво би могло да означава това. Да я извикат през техните глави? Двајсет и пет годишното момиче режисьор? В кабинета на Гусински?

Че на всичкото отгоре Вера закъсняла. Натискала до дупка педала на газта в скапаната си жигулка, но колата сякаш изобщо не се движела. Оказало се, че колата, с която едва до вчера Вера се гордееа, защото я купила със собствени пари, изведнъж, точно когато трябвало да отиде в офиса на собственика на телевизията, не ѝ вършела никаква работа. Вера закъсняла с половин час и когато влязла в приемната, си мислела, че този път със сигурност ще я убият, ще я изядат или най-малкото ще я уволнят. Но за късмет Гусински закъснял още повече.

В приемната го чакали хора, към които Вера се отнасяла ако не като към богове, то горе-долу като към такива. Трябвало да положи огромни усилия, за да се добере до всеки един от тях и да му зададе личен въпрос.

— Олег Борисович — обърнала се тя към тогавашния вицепрезидент на телевизия НТВ Добродеев. — Случайно да знаете защо ме повикаха на заседанието?

— Нямам представа — свил рамене Добродеев. — Но не бива да се притеснявате, Вера. Ако има нещо, ние ще ви подкрепим.

— Евгений Алексеевич — обърнала се тя към другия вицепрезидент и водещ на предаването „Равносметки“ Киселъов. — Знаете ли каква е причината?

— Вера, не бива веднага да изпадате в отчаяние!

Но на нея страшно ѝ се щяло да изпадне в отчаяние, почти до припадък.

— Игор Евгениевич — обърнала се тя към президента и генерален директор Малащенко, когато паниката я завладяла вече почти окончателно. — Какво съм направила?

А Гусински все го нямало. Нямало го един час. Час и половина. След близо два часа закъснение Гусински се появил. Шумен, енергичен, тежък. Здрависал се с всички и веднага се захванал с деловите въпроси. Казал, че телевизионната компания НТВ трябва да открие огромен кореспондентски център и филиал в Петербург. Че бюджетът на филиала в Петербург и броят на хората, които ще работят там, ще бъдат реципрочни по бюджет и щат на московския, че сроковете са много кратки, че отговорността е огромна и... И че целият този проект ще оглави Вера Кричъовская, която стои тук, имам удоволствието да ви я представя.

От изненада на всички тия президенти и вицепрезиденти чак дъхът им секнал. Не били в състояние веднага да осмислят факта, че двайсет и пет годишното момиче, което работело като режисьор, внезапно застанало на равна нога с тях. А след това започнали да я окуражават, да ѝ обещават помощ и да казват, че просто вярват в нея. Но всъщност не били в състояние да разберат защо. Защо точно тя? Би трябвало да има някаква причина. Някаква благословия би трябвало да е осенила рижавата ѝ глава. Та нали тя не била любовница на Гусински? Любовниците ги правят секретарки, уреждат ги сред обслужващия персонал, но не ги вкарват в Играта, там не вкарват дори жените си, освен с много редки изключения.

Самата Вера нямала абсолютно никаква представа къде, кога и каква благословия я е осенила. Тя единствено осъзнавала, че ако

изпусне този шанс, втори няма да има. Върнала се в Петербург, наела хора, изградила инфраструктурата, въвела драконовски правила и аристократични привилегии за журналистите си и след няколко месеца качила президентите и вицепрезидентите начело с Гусински на самолета му и ги завела в Петербург да открият тържествено кореспондентския център и филиал. А по време на тържественото откриване, когато вече станало ясно, че са доволни от работата ѝ и че Вера не е изпуснала шанса си, тя отишла при дизайнера Семьон Левин, който спадал към най-близкия кръг на Гусински, и попитала:

— Семьон Менделевич — далечните познати наричали Левин Семьон Михайлович, а Вера го нарекла Менделевич, подчертавайки, че е сред приближените, — случайно да знаете защо Гусински все пак избра мен да създам кореспондентския център в Питер?

Левин ѝ обещал да разбере и след няколко часа ѝ обяснил. Оказало се, че Гусински забелязал Вера по време на „Новогодишна светлина“ — празничното нощно шоу, което НТВ записвало девет месеца преди събитието. Имало естрада, артисти, маси, шампанско, свещи... Вера била режисьор и продуцент на това шоу, а Гусински отишъл с жена си, без да предупреди, че ще се появи там, и за него нямало маса. Някой казал на Вера, че Гусински и жена му са някъде из залата, но за тях няма място. Вера била неопитна и не знаела как изглежда Гусински, но знаела, че той е собственикът на компанията. И тогава се разкрещяла: „След трийсет секунди на ей това място да има маса!“ — „Да де, ама няма други маси...“ — измънкал асистентът. — „Ами намери, мамка ти!“ — изврещяло интелигентното момиче от благовъзпитано петербургско семейство. — „Имаш двайсет секунди! И тук да има маса, покривка, свещи, чинии, чаши и прибори! Бего-о-м!“

А неразпознатият Гусински стоял до Вера, любувал ѝ се и си мислел: „Ако по нейна заповед сега наистина се появи маса, значи трябва да взема момичето в Играта“.

Масата се появила. И Вера се озовала в Играта.

Оттук нататък реликвите, които съответстват на един Играч, и атрибутите като къща на Рубльовка били въпрос на време и естествено, Вера се сдобила с тях при специални условия и на половин цена. Купила къщата в селището Чигасово, когато Гусински имал затруднения с парите и разпродавал селото на своите мечти, в което живеел, в което заселвал заместниците си и вицетата си и в което

обгрижвал политиците, юристите и обществените дейци, отхранвани от него. Тъй като все още се надявал на нещо, Гусински разпродавал къщите на свои хора, на познати и приближени, тоест с огромно намаление. Та тогава и Вера си купила.

[1] Древен воден часовник. — Бел.ред. ↑

[2] Сградата на руското правителство в Москва. — Бел.ред. ↑

ИГРАТА ЗАПОЧВА

3. Каква е целта на Играта „Рубльовка“, е въпрос, на който почти нито един Играч не би отговорил. Рядкост е някой обитател на Рубльовка съзнателно да формулира целта. Така е и по-безопасно. Защото, ако някакъв чужд човек разбере към какво се стремиш, като нищо може и да ти попречи.

Пьотър Авен (шеф на „Алфа банк“, съсобственик на нефтените и финансовите активи на „Алфа груп“, със състояние, възлизащо на 4,5 милиарда долара, на 28-о място в списъка на „Форбс“), казва, докато налива шампанско в чашите: „Ама, моля ви, Валерий, трима, най-много четирима души в компанията са наясно към какво се стремим. Останалите нямат представа, пък и не им трябва“.

Празна къща. Късна вечер. Трима въоръжени охранители от „Алфа банк“ наблюдават територията. А пък аз седя, вдигнал крака на фотьойла, и си мисля: за нищо на света... за нищо на света Пьотър Олегович няма да ми каже какви са целите му, пък и не ми трябва да ги зная. Попитах просто ей така, от любопитство.

Любопитство, което никога няма да бъде задоволено. Защо човек се мести да живее на Рубльовка? Защо хлътва в Играта? Защо веднага след революцията през 1917 година Троцки завзема Юсуповския дворец? Дали, за да задоволи комплекса за непълноценност на малкото еврейче, което десет години преди това дори не са допускали да мине покрай този дворец? Или за да затвърди статута си на такъв тип пролетарски вожд, когото дори животът в дворец не може да направи по-малко пролетарски? Или за да подразни Сталин, чиято ревност (може би към живота на Троцки в двореца?) ще се увенчае с удара с ледокоп^[1]?

Защо през 1918 година Ленин (според свидетелството на Адриан Рудомино) пише за необходимостта да се открие образцов санаториум за членовете на ЦК в Барвиха, като за целта е изхарчена валута? В страната цари глад, води се гражданска война, валутата за закупуването на жито не достига — защо го прави? Нима е било невъзможно да минат без това? Или Ленин е бил убеден в

неописуемата любов на гладуващите народни маси до такава степен, че е знаел: въпросните маси ще му построят дори и един образец санаториум, платен с валута?

Защо (според свидетелството на същия Рудомино) в началото на 30-те години на XX век съветският министър на финансите Марясин е построил край вилата си в Рубльовка огромни конюшни за състезателни коне? А в средата на 30-те се влюбил нещастно в една от ездачките си и се опитал да се обеси в една от конюшните заради несподелената любов? И дали в края на 30-те Марясин не е разстрелян точно заради тези конюшни?

Постъпките на рубльовските обитатели изглеждат нелогични и непоследователни, ако се предположи (и се допусне грешка!), че целта им е да живеят спокойно в това екологично чисто предградие на Москва. Точно обратното — целта им е да живеят неспокойно.

Би могло да се разбере защо великият Мстислав Ростропович е заживял във вила в Жуковка. Да речем, че това е било доказателство за принадлежността на виолончелиста към съветския аристократичен елит. Но в такъв случай защо Ростропович е канил изпадналия в немилост писател Солженицин да гостува и да работи във вилата му? И дори е направил специална пристройка, в която Солженицин да пише книгите си. А след като приютил този изпаднал в немилост човек, той също изпаднал в немилост, лишил се от концерти, от гастроли в чужбина и от любимия си оркестър. Защо Ростропович е постъпил така? Нима само с цел вече да не бъде голям музикант, ухажван от властта, а да бъде музикант, с когото съветската власт просто няма какво да направи. И ето че Солженицин се разхождал в жуковската гора, обмисляйки антисъветските си произведения, а по пътеките, току-виж, срещнал някои съветски ръководители — да речем, Суслов или Брежнев. А когато се срещали, само дето не се поздравявали.

Ами президентът Елцин? Защо през размирната 1993 година не живеел в Кремъл, където и връзката с правителството е директна, и е по-лесно да държиш ръката си на пулса на зараждащия се метеж? Защо е живял на Рубльовка? Та нали самият той написа в мемоарите си, че щели да го свалят от власт, ако тогава хеликоптерът не бил пристигнал навреме да го вземе от вилата. Защо цялата власт на Елцин

е зависела от пилота на хеликоптера? Или тя нямаше да е свещена, ако президентът се е страхувал, че пилотът на хеликоптера ще го предаде?

Ами президентът Путин? Защо живее на Рубльовка и всеки ден спира движението по шосето за четирийсет минути? Та нали го мразят заради това? Или цялата работа е точно в това, че го мразят, но мълчат, страхуват се и търпят?

Защо дори и най-скромният собственик на имот на Рубльовка си купува къща там? Та нали знае, че няма да може да съхранява диамантеното колие на жена си на това място, а в банков сейф, защото рубльовските крадци са изумително сръчни, хитри и дръзки. Та нали знае, че ще плаща три пъти повече за всичко — за чаша чай в ресторант „Пристан“, за билетите за концерт в „Барвиха Лъкшъри Вилидж“, за ток, за газ, за вода (въпреки че водата спира, колкото и да плащат за нея). Нали знае, че ще пътува два часа до града, за да си свърши работата. Знае, че комшиите му или ще започнат да изсичат боровете, или ще вдигнат седемметрова ограда и ще скрият красивия изглед на нашия герой. Знае, и въпреки това си купува къща на цената на вила на някое море, на алпийска къща в някоя планина, на луксозен апартамент в Ню Йорк, Париж, Лондон... Макар че може да живее в Москва. В центъра. Или да си наеме апартамент в хотел и да прекарва приятно своя дял от вечността, без изобщо да го е грижа за собствеността.

Но въпреки това нашият герой си купува къща на Рубльовка. А който няма пари за къща, пак се стреми да дойде тук поне за една вечер, поне за два дни. И ми позволете да предположа, че не го прави, за да се сдобие със спокойствие. А точно обратното — за да влезе в условията на жестокото състезание на всички с всички и в крайна сметка или да загине, или да стане по-силен.

4. Формулирането на целта на Играта е за начинаещи. За слаби играчи. Но точно от тях можеш да научиш смисъла. Банкерът Пьотър Авен няма да формулира целта: „Ама, моля ви се, Валерий...“. Банкерът Михаил Фридман ще я формулира уклончиво: „Разбирате ли, по време на криза всички губят. Само че можеш да губиш по-малко от всички останали...“ Но светската коментаторка Божена Ринская ще ти я формулира директно: „Да спечелиш състезанието на живота!“.

Сиреч, на Рубльовка не се живее, за да се наслаждаваш на удобство, да обичаш и да бъдеш обичан, да отглеждаш деца, да се осъществиш в работата, в секса, в спортните занимания, да се издокарваш с нови дрехи, да се храниш добре и да се разхождаш на чист въздух... Не! Ти трябва да спечелиш състезанието на живота! Да се издигнеш по някакъв начин над околните. Или да ги принизиш по някакъв начин. Това е едно и също. В годините на благоденствие да печелиш повече от конкурентите си. В годините на кризи да губиш по-малко от тях. А защо да печелиш? Защо да не изгубиш? Не задавайте глупави въпроси! Защото, докато се чудиш, току-виж, конкурентите те задминали и спечелили състезанието на живота преди теб.

Като писателя Солженицин. Седял си в пристройката при Ростропович, пишел книгите си и уж целият от главата до петите бил в ръцете на членовете на комунистическия ЦК, които живеели наоколо. А шефът на КГБ, който лекувал бъбреците си в санаториума в Барвиха, арестувал ръкописите на Солженицин, не му позволявал да публикува нищо, и в крайна сметка го изселил от страната. Но минали години и къде са сега онези членове на ЦК? Къде е онзи шеф на КГБ? Няма ги. От тях са останали само каменни табелки на стената на Кремъл. А пък писателят Солженицин получи Нобелова награда за литература, преживя емиграцията и триумфално се завърна.

И президентът Путин (наследник на шефа на КГБ) отиде при него, за да го поздрави. А президентът Медведев (наследник на членовете на ЦК) се поклони на гроба му. Вероятно Божена Ринская нарича точно това „да спечелиш състезанието на живота“. Предположението, че писателят би могъл да пише не за да унижи властелина и да се извиси над простосмъртните, не влиза в рубльовската логика. Да служиш на литературата? Да размишляваш за съдбата на родината? Да изследваш човешката душа? Това са пълни глупости! Истинската цел е да спечелиш състезанието на живота. И други цели няма.

Или Михаил Ходорковски — за броени години създаде банка, придоби нефтена компания и стана най-богатият човек в държавата. Но на върха на успеха си се срина и не успя нито да се спаси от затвора, нито да спаси компанията си от фалит. Значи, бе загубил състезанието на живота, освен ако не допуснем, че в далечното бъдеще

ще излезе от заточение и ще отмъсти на всички. Защото има най-различни стратегии^[2].

И някои от тях са крайно неочаквани, досадно непобедими. Божена Ринская пише в блога си, че в Европа, където се чувства комфортно, инвалидите са непоносими, непоносими, непоносими. За тях под прозорците ѝ в хотел „Лакшери“ свири и свири светофар за слепи и няма никакъв начин да го изключиш, пък ако ще да си наемеш президентския апартамент. Или пред колата ѝ спира автобус и в него безкрайно дълго се качват инвалидни колички. А пък ти — красивата и богатата, успялата и здравата, стой и чакай. Или пък друго — за скъпата кола на Божена може да няма място на нито един паркинг, но най-удобните места, които са за инвалиди, винаги са празни. И това не е честно! Според логиката на Божена инвалидите не могат да бъдат победени в състезанието на живота, щом като за нищо и никакво им дават такива привилегии. И на Божена ѝ е трудно да признае, че инвалидите са я победили в състезанието на живота просто ей така. И на това отгоре не са я победили по правилата, тъй че тя не може да ги надвие, да ги лиши от привилегии или да получи техните привилегии. В крайна сметка няма да си отреже крака, я!

5. Наистина няма определени правила. Например една неделя Елен Фербеек^[3] излязла от къщата си в Жуково да покара ски. Планът за неделната разходка на Елен бил следният — да стигне по прокараната от скиорите пътека по леда на река Москва до ресторант „Пристан“, да свали ските, да изпие чаша чай, а след това да се върне по същата пътека вкъщи. Само че не станало така. Защото освен скромни скиори, по леда на река Москва препускат и някакви безумци със скимобили. Вдигат шум и трясък и бълват изгорели газове от моторите. И това не са някакви хлапаци, не са младежи, а солидни възрастни хора, които препускат като бесни, и то по прокараната от скиорите пътека, сякаш са си поставили за цел да прегазят своите съседи, с които може би предишната вечер са се поздравявали, докато са купували храна в „Дрийм Хаус“. А сега искат да ги размажат. Макар че с тези скимобили са загинали много хора и много са се осакатили, тъй като не са успели да овладеят скоростта. В най-добрите си години дори и самият Борис Березовски се понесъл със скимобил през полето,

врхлетял на буца пръст, преобърнал се, счупил гръбначния си стълб и със самолет бил откаран на носилка с превързана глава в швейцарска клиника, където дълго го лекували.

„Проклети скимоби́ли“, мислела си Елен, докато се връщала от провалената си разходка и написала във вестник „На Рубльовка“, че вероятно не разбира удоволствието да препускаш със скимоби́ли, но ако на някого чак толкова му се ще да ги кара, може би си струва скиорите да се разберат помежду си. Например да се разхождат от дясната страна на реката, а скимоби́лите — от лявата. Да се въведат правила, за да не си пречат взаимно. Така написала Елен, тъй като искрено не проумявала, че правилата в тази Игра не могат да бъдат въвеждани изначално, а трябва да бъдат натрапени от онези, които са по-силни. Защото натрапването на правилата е част от самата Игра. И проблемът не е в това, че скимоби́листът е по-силен от скиора, а в това, кой е скимоби́листът и кой е скиорът. Ако на Първия човек внезапно му хрумне да се разходи със ски по леда на река Москва, скимоби́лите ще изчезнат яко дим — ще се сврат до брега и ще угасят моторите си, защото е едно, когато скиорът е Елен Фербеек, и друго, когато скиорът е Първият човек. Трябва да си наясно къде е силата!

Но не бива да се смята, че правилата на Рубльовка задължително се натрапват със сила. Понякога това става и с хитрост, и с изненадващи действия, и внезапно. Както например постъпил професорът от Московския университет Александър Аузан в самото начало на 90-те в селището Нов, в онази негова част, която стига до село Раздори. Той живеел там от 50-те години, след като баба му купила парцел на това място в памет на разстреляния си мъж, легендарния командир на корпус Аузан, който си мечтаел да живее в Раздори. Живеел си добре и си другарувал със своя комшия, маршала от авиацията Евгений Савицки, чиято дъщеря Светлана е втората жена космонавт в Съветския съюз и два пъти герой на Съветския съюз.

Но времената се променили. Маршалът обеднявал и дъщеря му, свикнала със светлите подвизи, а не с всекидневния капиталистически труд, също обеднявала. И все по-често, когато срещнел Аузан на пътеката или седели заедно на пейката, маршалът подхващал разговор за това, че иска да продаде вилата. Може би очаквал Аузан сам да му предложи да купи имота на маршала. Може би просто си мърморел по старчески. А може би виждал, че Аузан пише икономически статии в

централните вестници и го смятал за близък до новата власт, а следователно и за състоятелен. Но Аузан не бил близък на властта и не бил състоятелен, понеже правилата на Играта на Рубльовка не действат толкова праволинейно. Тъй че Аузан не купил имота.

И ето че веднъж маршал Савицки казал на Аузан, че вече е намерил купувач на вилата си в лицето на един солиден човек. А след няколко дни в бившата генералска къща се нанесъл Отари Квантришвили, който според официалната версия бил предприемач, меценат и поклонник на свободната и класическата борба, а според слуховете бил престъпен бос. Нанесъл се и естествено, първата му работа била да се захване да строи до генералската вила нова и десет пъти по-голяма къща.

Слуховете, че Отари е високопоставен бандит, косвено се потвърдили. Всеки ден още от ранно утро край портала му се мяркали неприятни личности, които очаквали престъпническите им спорове да бъдат решени в съответствие с мафиотския кодекс. Аузан бил притеснен, защото бандитите са като акули, задушават се без движение, не могат да се задоволят с постигнатото и щом Отари се е сдобил с този имот, значи щял да поиска да докопа и съседния.

И станало точно така. Веднъж Квантришвили отишъл при Аузан и започнал да разтяга локуми, тоест да разказва някаква неправдоподобна история, в която нямало начин да не повярваш. Защото, ако не повярваш, разказвачът много ще се обиди, а пък той целял точно това — да се обиди и да намери повод за скандал. Квантришвили казал, че строителите му са идиоти, проектирали са по някакъв неправилен начин новата къща, тя някак от само себе си се строи така, че влиза в имота на Аузан и — накратко! — дали Аузан няма да е така добър да продаде на Квантришвили към двеста квадратни метра от своя терен на пазарна цена?

Аузан знаел, че това е само началото на изнудването, само първият ход от многостепенна комбинация, чиято цел е да завземе имота му. Както хулиганът, който спира интелигентен минавач на тъмната улица и го моли за цигара. Ако му откаже, може да се обиди, да го пребие и да го ограби; ако се съгласи, значи е мухльо и след втория въпрос пак може да намери повод да се обиди, а след това да го пребие и да го ограби.

И тогава Аузан казал: „Тук, при нас, в Разводи, е прието споровете за терени между комшии да се решават по добросъседски“. Квантришвили кимнал: да, правилно е да бъде по добросъседски. Това било правилно и според престъпническите правила, и според древните грузински обичаи, заседнали в паметта на Квантришвили. „И да не се вземат пари от комшията“ — продължил Аузан. Квантришвили учудено вдигнал вежди. Защото дори в началото на 90-те сто квадратни метра на Рубльовка вече струваха цяло състояние.

„Затова, Отари — обобщил Аузан, — вземи двеста квадрата без пари, подготви документите и аз ще подпиша.“

И страховитият Квантришвили бил надвит. Добрите стари традиции, вкоренени по-дълбоко в душата му от престъпническия кодекс, се събудили — грузинското добросъседство, жертвоготовността в отношенията, уважението към древните нрави. И за Квантришвили по-нататъшното завземане на имота на Аузан вече било невъзможно. Защото можеш да вземеш всичко на един баровец, но не можеш да заграбваш от свои хора. Можеш да отнемеш собственост, но не можеш да забравяш благодеянието. Можеш да измамиш, но не можеш да нарушиш древните традиции. И тогава Отари с уважение казал: „Ти учиш мен, грузинеца, на добросъседство! Че аз... Че аз... — и взел решение — аз ще ти подаря бяла спалня!“.

От този момент нататък професорът и престъпникът станали приятели. Престъпният бос карал професора до Москва с колата си, помагал му да си намери дефицитни дъски, ходел му на гости, наблюдавал с уважение как учените икономисти играят на терасата на „Монополи“ по усложнени правила и с респект питал: „Каж ми, Саша, ти например работиш много, но аз изобщо не мога да разбера къде са парите от твоята работа?“.

Или казано с други думи, Квантришвили не разбрал усложнените правила, по които Аузан играел рубльовската Игра. И следователно загубил. Според терминологията на голямата рубльовска Игра това означава, че професорът успял да наложи своите правила на престъпника, а не обратното.

Изминали няколко години и Квантришвили бил убит. В Москва, край Краснопресненските бани, в някаква престъпна война, чийто смисъл е неясен за нас. От уважение към жертвата стрелецът захвърлил винтовката на земята и я строшил, та никой повече да не

може да бъде убит с това оръжие. Впрочем уважението не попречило на партньорите на Отари да заграбят цялата му собственост, защото техните правила са такива. За вдовицата Елисо останал само един малък салон за красота на Рубльовка и вилният терен с двете къщи — старата и новата. Тя започнала да дава под наем новата къща и да живее с наема, който не бил малък. В един момент в къщата ѝ квартирувал заместник-министърът на финансите Олег Вюгин. Той си назначил охрана. А охранителите на Вюгин затваряли уличките в Раздори, когато шефът им тръгвал на работа. И един ден Елисо казала на Вюгин: „При нас, в Раздори, не е прието охраната да пречи на хората, които се разхождат. Дори Отари нямаше толкова охрана“. Вдовицата на престъпния бос направила със заместник-министъра същото, което преди това професорът от съседната къща направил с мъжа ѝ. И Вюгин се подчинил. И прибрал охраната си. Оттогава охранителите на Вюгин се криели зад портите на селището.

6. Само по себе си установяването на правилата вече е стратегия и залог за победата в Играта. Побеждава този, който установява правилата. Защото как бихте могли да победите в състезанията, ако не знаете правилата, а вашият конкурент ги знае? Затова, ако е възможно, сериозните Играчи не приемат дори битовите, дори дребните правила от сорта на женските капризи. Например съпругата на банкера Тарико обзавеждала дома си. Прелиствала усърдно каталозите. Избрала красиви ръчно рисувани чинии. И предложила да ги купят. Но съпругът ѝ Тарико категорично отказал и вместо красивите съдове нарочно избрал нещо неописуемо почти от чисто злато, чиято пищност била прекалена дори за едно парвеню от Изтока. И постъпил така не защото бил далеч от добрия вкус или от модерните представи за хубав дизайн, а точно защото не искал да се подчини на правилото „съпругата обзавежда дома“. Понеже, ако се въведе такова правило, един господ знае как жената ще се възползва от него, какви капани ще наслага и как ще навърже живота.

А нефтеният брокер Могамедов вечер влизал в детската стая да нагледа жена си и бебето им. Това било опасно нарушение. И можело да се превърне в правило — всяка вечер да влизаш в детската стая, да дундуркаш бебето и да галиш жена си. Това е опасно! Затова

милиардерът взел от поличката една опаковка детски памперси, повъртял ги разсеяно в ръцете си, зърнал цената и учудено попитал: „Ама толкова ли струват памперсите?“.

И напуснал стаята тичешком, обадил се на изпълнителния си директор и му наредил от утре да повиши заплатите на всички служители в компанията на Могамедов. Защото, видите ли, хората не можели да живеят и да работят нормално, при положение че детските памперси струват цяла камара пари. Но всъщност направил всичко това, за да не се подчини на натрапеното от жена му правило всяка вечер поне за малко да става баща и съпруг, да влиза в детската стая, да седи там и да се умилява. Защото един господ знае до какво може да доведе разнежващото умиление. По-добре е да не се подчиниш и да покажеш, че си влязъл в детската стая не като баща и съпруг, а все пак като нефтен брокер, собственик на компания и милиардер.

Така е по-правилно, защото...

7. ... да не участваш в рубльовската Игра, е невъзможно. Ако не участваш, това не означава, че стоиш настрана или че живееш личния си живот. Това означава, че губиш. Както младият компютърен геймър спи по четири часа в денонощие, а през останалото време играе в мрежата, тъй като се бои да не изостане от конкурентите си, тъй и обитателят на Рубльовка съобразява всяко свое действие с хода на Играта, независимо дали става дума за делови преговори, любовна среща, или разходка из гората. В този случай причината дори не е в парите. Причината е, че на всяка цена трябва да бъдеш в крак с играта.

Например трима младежи — Емелян Захаров, Егор Шупе и Демян Кудрявцев, решили да открият малко ресторантче в Жуково. Най-големият от тях — Емелян Захаров, имал малко антикварно магазинче и свързано с него помещение. Егор и Демян също като че ли имали някакви дялове в магазинчето и в бъдещото ресторантче, но по характерен за Рубльовка обичай младежите криели това. Знаело се само едно — че тримата няма да могат да поддържат ресторанта просто защото не могат да управляват ресторанти. Тогава те поканили в отбора си известния ресторантьор Аркадий Новиков и заедно с него открили заведението „Веранда край вилата“, защото антикварното

магазинче на Емелян Захаров се наричало „Вила“, а верандата, превърната в ресторант, била до нея.

Аркадий Новиков се съгласил да ръководи „Веранда“ с условието, че ще получава половината от печалбата. И трябва да отбележим, че ръководел ресторанта блестящо. Из цяла Рубльовка за нула време плъзнал слух, че във „Веранда“ не само готвят вкусно, но е и весело. Организират разни празници, самият директор се разхожда из салона, поздравява клиентите, присяда край масите, запознава хората помежду им. С две думи, „Веранда“ винаги е пълна и носи голяма печалба. След известно време договорът, сключен между Захаров и Новиков, изтекъл. Захаров, Кудрявцев и Шупе решили, че ресторант „Веранда край вилата“ вече е достатъчно известен, персоналът вече е достатъчно обучен, а клиентите вече са свикнали с ресторанта и затова няма никакъв смисъл да продължават договора с Новиков, който прибирал половината от печалбата. Новиков си тръгнал и още същия ден клиентите в ресторант „Веранда край вилата“ намалели почти наполовина. Оказало се, че за много от тях било важно това, че директорът се разхожда из салона. Оказало се, че за много от тях било важно и това, че директорът им се обажда лично и ги кани на събитията, организирани от ресторанта. Както и това, че директорът се казва Новиков.

По отношение на парите Захаров, Кудрявцев и Шупе не изгубили нищо — клиентите станали два пъти по-малко, но за сметка на това не трябвало да дават половината от печалбата на Новиков. Те печелели същите пари и дори грижите им намалели заради по-малката посещаемост, но ги заглождил основният рубльовски страх — че са извън Играта, че не се развиват, че не растат и не са олицетворение на рубльовския тренд. И след като изгубили две седмици, младежите подновили договора с Новиков и възстановили отбора от четирима Играчи, който между другото е класически.

8. Да-да, рубльовската Игра е отборна. Когато разказва за своите успехи и несполуки, нито един човек на Рубльовка не казва „аз“. А само „ние“. Путин не е сам по себе си, а с Ковалчук, Ротенберг, Тимченко, Сечин... Ходорковски не е сам, с него са Лебедев, Невзлин, Шахновски, Брудно... И Березовски беше немислим без Бадри

Патаркацишвили. Дори и най-индивидуалистичната „Алфа груп“ се състои от няколко души (Фридман, Авен, Хан, Сисуев, Гафин) и макар техните роли да не са ясни на широката публика, е очевидно, че те в известен смисъл са отбор.

Всеки геймър ще ви каже, че в онлайн игрите отборът може да включва колкото си иска играчи, но в хрестоматийния вариант ролите са четири — Воин, Магьосник, Лекар и Бандит. В рубльовската Игра е същото — Воинът се хвърля безогледно към целта, Магьосникът му помага отдалеч със заклинания, както артилерията помага на пехотата, Лекарят се старае да сведе до минимум вредите, нанесени на Война, а Бандитът използва в шумотевицата, за да постигне същите цели с незаконни, хитри и лукави методи.

Когато отборът е в поход, в него доминират Войните. Когато настъпват тежки времена, се появяват все повече Лекари. Това много добре е онагледено, да речем, в историята на компанията ЮКОС. В самото начало в нея ролята на Война играел Михаил Ходорковски — безогледно завземал една нефтена компания след друга, изграждайки холдинга си. В ролята на Магьосника се подвизавал Платон Лебедев, ловък математик, който помагал на Ходорковски, като осигурявал пари, събирал пари, разпределял пари, пренасочвал пари, преливал пари — та няма това не е магия? В качеството на Лекар бил Леонид Невзлин — поддържал контакти с ченгетата от тайните служби, гарантирал си подкрепата им, обяснявал и осигурявал благоразположението им. А кой е бил Бандитът? Няма да обиждаме никого, но в отбора имало и Бандит...

По-важното е, че когато ЮКОС започнала да се разпада, в отбора на Ходорковски отведнъж се озовали много Лекари. Тайните преговори със специалните служби водели и Невзлин (както винаги), и бившият генерал от КГБ Кондауров, и Василий Шахновски, който отдавна се ползвал със заслужен авторитет във Федералната служба за сигурност. В самия край на битката, точно преди краха, Ходорковски се опитал да привлече в отбора си в качеството на супер Лекар заместника на шефа на администрацията на президента Владислав Сурков. Вече всичко било договорено. До селището Ябълкова градина на ЮКОС в Жуковка вече се строяла къща за Сурков и дори била построена. Но в последния момент всичко се провалило. Явно Сурков решил, че дори и неговите сили няма да са достатъчни, за да съживи

смъртоносно загиващата компания на Ходорковски. И тази къща така си и стои без собственик.

Но за нас е важно това, че цялата история на Рубльовка, цялото ѝ пространство и време могат да бъдат представени като борба на отбори, във всеки от които има горе-долу по четирима души. Всички рубльовски тайни могат да бъдат разкрити, ако се подслуша за какво си говорят на различните тераси по различно време различни хора на групи по четирима — отборът на Елцин, отборът на Путин, отборът на Ходорковски, отборът на Фридман, отборът на Березовски... И дори...

... дори антисъветският писател Солженицин, който живеел и пишел в Жуковка на вилата на великия виолончелист Ростропович, също спадал към един от отборите в рубльовската Игра. В този отбор Солженицин бил Войнът, който вървял безогледно срещу съветската власт. Ростропович бил Магосникът, който подкрепял отдалеч Война с авторитета си. А великият композитор Шостакович, който живеел срещу тях, бил Доктора. Липсвал им само Бандит.

[1] Ако се придържаме към фактите, физическият убиец на Л. Д. Троцки е агентът от НКВД (Народен комисариат на вътрешните работи) Рамон Меркадер (убийството е извършено на 20 август 1940 година, а оръдието на убийството е пикел). — Бел.ред. ↑

[2] Ходорковски бе пуснат на свобода през месец декември 2013 г. — Бел.ред. ↑

[3] Основателката на списание „Космополитън“ в Русия. — Бел.ред. ↑

ПАРВЕНЮТО

9. Какво означава да си в Играта? Представете си, че вече сте в нея. На нулевото ниво нямате нищо, което да ви дава поне капчица могъщество и да ви позволява да действате както и да било. Вие дори нямате реална представа какво точно трябва да имате. И дори не можете напълно да си представите защо трябва да действате и какво трябва да постигнете. Но все пак имате нещичко, нали? Все пак не стоите голи тук, наред Рубльово-Успенското шосе?

Пък и дори да сте голи, какво от това? Та нали през лятото покрай „Пристан“ момичетата се разхождат почти голи, представяйки се пред погледите на богатите мъже. Носят само бански, но...

Първо, зависи какъв бански. Модерен? Това означава, че тя следи тенденциите и е наясно, че не бива да излага мъжа, който е седнал да си поговори с нея. Скъп? Това означава, че някой ѝ е купил банския и следователно има защо.

Второ, маникюрът. Ако момичето има изкуствени нокти със звездички, значи трябва да работи като служителка в „Сбербанк“, а не да се разхожда из „Пристан“. Но ако маникюрът ѝ е сдържан и скъп, значи разбира... Е, разбира поне нещичко.

Трето, прическата. Опитното око безпогрешно ще различи небрежността, придобита като запазена марка на салона „Жак Десанж“, точно както и перфекционизмът, който е запазена марка на салона „Алдо Копола“.

Четвърто, колието. На врата на момичето може да проблясва тънко синджирче със скъпоценен камък, например от онези, за които се говори, че милиардерът Михаил Прохоров пускал в чашите с шампанско миналата зима в Куршевел, та всички да ги изпият до дъно и така да получат новогодишни подаръци. Това означава, че тя е била в Куршевел. Значи, е била с някого, а не сама. Но сега е сама, а това означава, че не се е впила като кърлеж в мъжа, когото е придружавала, не е вдигнала скандал и не е поискала той да се ожени за нея. Сиреч разбира правилата и бижутото на врата ѝ е доказателство за това.

Забележете, че в същото време красотата на момичето няма никакво принципно значение в Играта, както в куеста красотата на компютърната графика няма нищо общо с успеха ви. Значение имат артефактите (както ги наричат авторите на компютърните игри) или реликвите (както предпочитаме да ги наричаме ние). Така например в чантичката на блондинката може да се мъдри служебна карта от централен вестник, която удостоверява, че тази блондинка е светски репортер. Картата ѝ позволява да влиза на частни партита. Колата на риждото момиче и охраната с джип след нея могат да послужат за доказателство, че момичето не е обикновено и че си има татко, който ѝ е дал кола и е наел охрана. И дори когато риждото момиче се откаже от татковата кола и от охраната на баща си и започне да кара обикновена поддържана „Лада“, то пак ще запази в качеството на специална реликва бащината си фамилия — Шахновская. Фамилията като с вълшебна пръчица ще отваря затворени врати, ще увеличава заплатата ѝ и ще кара хората, които я срещат, да се усмихват и да ѝ кимат с уважение. Това работи изключително добре, ако носителят на необикновената фамилия не се фука с нея и не я демонстрира, а точно обратното — крие я и се прави, че тази фамилия изобщо не му трябва.

На първото ниво това няма значение, но на следващите нива рубльовските реликви трябва да се носят със скромно достойнство. Защото само рапърът Тимати излага реликвите си на показ — татуировки, аксесоари, коли. Но той така и ще си остане завинаги просто едно парвеню на Рубльовка, вечно ще тича след модите, които измислят другите, ще колекционира реликви и ще увеличава броя им, без каквато и да било надежда да премине на ново качествено ниво, за разлика от риждавото момиче, с което се запознаваш, а пък то подава ръка и казва: „Юля“. Просто Юля. Не знаете коя е тази Юля ли? Толкова по-зле за вас. В такъв случай на този етап се захванете с колекционерство.

Защото първото ниво на рубльовската Игра е нивото, което ние наричаме парвенюшко и което не е нищо друго, освен колекциониране на реликви. И трябва да си наясно, че реликвите не са скъпи вещи, нито са модерни вещи, нито са вещите, за които пише в списание „Вог“. Реликва може да стане какво ли не — пари, бижута, коли, жени, спортни уреди, имена, фамилии, писма, ноти, банкови карти... Реликвите са вещи, до които по някакъв начин се е докоснало и по

някакъв начин е благоволило да удостои с вниманието си изменчивото и нетрайно рубльовско благополучие.

10. **Дори и най-обикновената вещ** може да се окаже реликва в рубльовската Игра. При определено стечение на обстоятелствата има смисъл да се пази и съхранява дори и някаква дреболия — парцалче, тресчица, случайна снимка, шишарка, намерена в гората, или... парченце шунка.

Например семейството на споменатия вече икономист Александър Аузан обядвало в един летен ден в края на 80-те. Масата била сложена наред вилния имот в селището Раздори. За бабата на Александър Аузан това било важно, защото нейният мъж, командирът на корпус Аузан, получил имота тук още през 30-те години. През 1937-а бил арестуван и разстрелян. И разбира се, конфискували имота от вдовицата на врага на народа. А когато през 1957 година реабилитирали командира на корпус Аузан, предложили на семейството парична компенсация. Почти никой в Съветския съюз не вземал компенсация, защото хората се отнасяли с презрение към парите и близките настоявали за реабилитиране само за да се възстанови справедливостта. Но бабата на Аузан взела парите и изкупила обратно имота в Раздори като реликва.

И ето че те седели край голямата маса в градината и обядвали. Саша Аузан все още не бил никакъв професор в Московския университет, а само студент. Били гладни времена. От околните области към Москва непрекъснато пътували тъй наречените „саламени мотриси“, защото след дълго чакане на опашка в Москва все още можело да си купиш някаква храна, но в Рязан например вече нямало абсолютно нищо.

Но според тогавашните представи семейството на Аузан не бедствало. Намирали им се някакви пари, успявали да купят някакви хранителни продукти. Смогвали криво-ляво да сготвят с тези продукти някакви сложни ястия от съветската кухня, чиято основна тайна се състоеше в това, че всяка гадост става годна за ядене, ако към нея се прибави готова майонеза.

Аузан вече не си спомняше какво бяха успели да сготвят през онзи ден — дали студено варено цвекло (с майонеза), дали студена

супа от треволяци, зелен лук и салам със сладък квас (с майонеза), дали салата от варени картофи и варено пиле (с майонеза), дали месо по френски, печено с лук, гаден кашкавал и естествено, с майонеза. Семейството обядвало и оскъдната маса не го притеснявала чак толкова, защото хората били интелигентни и искрено смятали, че най-важното в техните семейни обеда не е чревоугодничеството, а общуването. Хранели се и разговаряли за университета на Саша, за започващото преустройство, за филма на Тенгиз Абдуладзе „Покаяние“ и за какво ли още не...

И изведнъж иззад оградата над цъфналите люлякови храсти или каквото там е цъфтяло при тях, откъм имота на маршала от авиацията Савицки долетяла врана.

Тя летяла ниско и семейството, което се хранело, много добре видяло, че в клюна на птицата има някаква плячка, някаква храна, която най-вероятно е откраднала от маршала. А когато прелитала точно над масата на Аузан, враната изведнъж се изплашила от нещо, гракнала силно, превъртяла се във въздуха и от клюна ѝ върху масата на Аузан паднало парче унгарска пресована шунка.

Настъпила пауза. Парчето шунка от клюна на враната стояло самотно на покривката, а цялото семейство го гледало и не знаело какво да предприеме. Може би ще кажете, че трябвало да го изхвърлят? Или да го дадат на кучето? Сега Александър Аузан би постъпил точно така, подигравайки се на нещастната птица. Но в края на 80-те години парчето унгарска пресована шунка не беше просто храна, а беше реликва.

В края на 80-те тази шунка в червени тенекиени кутии се отпускате само в специалните магазини за хранителни продукти (например на улица „Грановски“ в Москва) по специална поръчка и само на високопоставени военни и на високопоставени партийни работници. И ако на масата ви имаше пресована унгарска шунка от червена тенекиена кутия, това не означаваше, че просто ще си хапнете шунка. Това означаваше, че вие сте елит, че сте спечелили важен етап от състезанието. Шунката беше награда, беше като жълтата фланелка на лидера. Да изхвърлиш унгарска пресована шунка в края на 80-те, беше все едно днес да изхвърлиш пръстен „Шопар“. Нима ще го изхвърлите дори ако го е донесла някаква врана?

Но от друга страна, ритуалното изяждане на унгарската пресована шунка, която се е мъдрила в клюна на враната, вече минавало всякакви граници и в края на краищата било нехигиенично. Защото враните кълват мърша. Враните са преносители на орнитоза. Все пак ние не гладуваме! Да. Само че кой би могъл да вдигне ръка, за да изхвърли парче унгарска пресована шунка?!

След няколко секунди на вцепенение майката на Александър Аузан решително станала иззад масата, взела прословутата шунка, извикала кучето и то, въртейки опашка, приело с благодарност почерпката, без изобщо да подозира, животното му недно, че яде реликва, заради която по онова време много, страшно много хора бяха готови да излъжат, да се подложат на унижение, да извършат фалшификация, кражба и дори държавна измяна. Изплюскал го кучият му син, облизал се и хукнал да маркира свещената рубльовска територия по всеизвестния кучешки начин. Маркираната по онова време от него рубльовска земя в момента най-вероятно струва сто милиона долара и в никакъв случай по-малко.

11. А обитателите на тази земя продължават да събират реликви. Например в ресторант „Твербул“ организирали благотворителен търг. Край масата седели уж богати хора, но не чак толкова богати, а от онези, за които все още имало смисъл да колекционират реликви. Както и известни хора, включително писателят Виктор Шендерович, който нямал вид на човек от Рубльовка, но бил чест гост на това място, откакто отишъл при Гусински да обсъжда сатиричната програма „Кукли“, красяща програмата на телевизия НТВ. Притеснявал се, чувствал се неудобно и не виждал друг смисъл в мероприятиято, освен да съберат пари за доктор Лиза Глинка^[1], която имала благотворителен фонд и хранела и лекувала бездомни, а точно в този момент помагала на пострадалите от наводнението в Кримск. И макар да била заможна жена, доктор Лиза също се чувствала неудобно и също смятала, че смисълът на този търг е само да се съберат пари.

Макар че в този момент смисълът на търга се състоял и в друго — да оставиш реликви. Водещата Ксения Собчак не разбирала това, но го усещала. Тя усеща всичко. Тя има талант за Играта. И Ксения казала

в микрофона: „Най-модерните момичета на Рубльовка продават най-модерните си бижута в полза на доктор Лиза“.

Търгът започнал. Обещите на дизайнера Яна Расковалова се продали за петстотин хиляди рубли. Последвали дрънкулките на дизайнера Маша Цигал, бижутата на Полина Киценко — двете съсобственички на бутик са... известни жени на Рубльовка, но не чак толкова, че събирачите на реликви да се стремят към техните украшения, не чак толкова, че цената на обещите, които са били на ушите им, да скача.

Но водещият на вечерта Игор Верник настоявал да стане точно така: „Това са техните бижута. Те са ги носили. Те са предали на тези украшения своята топлина. И дори само заради това бижутата трябва да струват два пъти повече“.

И тъй, ще отбележим, че цената на бижутата расте не защото са ги носили модерни дами. А дамите вдигат цената си заради това, че са в състояние да увеличат цената на дрънкулките със „своята топлина“.

Така са устроени реликвите и собствениците на реликви — взаимно да повишават стойността си. Да се превръщат един за друг в ценност, която има смисъл да бъде пазена и охранявана.

12. И то много добре охранявана! Според най-скромните сметки армията от охранители на Рубльовка наброява хиляди. А функциите на охранителите са две — от една страна, те наистина охраняват, а от друга, представляват реликва, атрибут на властта и могъществото на охраняваното лице. Само служителите на Федералната служба за охрана, тоест хората, които се грижат за сигурността на висшите държавни чиновници на Рубльовка, са най-малко хиляда души.

И не бива да си мислим, че виждаме всички охранители, когато министър-председателят или президентът препускат по шосето покрай нас, докато стоим сврени до банката на пътя. В действителност охраната е най-различна и разпределена в различни групи.

Има близък кръг — преки телохранители, тъй наречените прикрепени. Към всеки високопоставен чиновник са прикрепени между шест и осем души. Те работят през три дни. Знаят за подопечния си всичко на света, защото влизат и в спалнята му (не само

при жена му, но и при любовницата му), а понякога проверяват и тоалетната, преди охраняваното лице да седне вътре. И виждат кога е пиян, как е закъснял, как крещи, кого е взел под крилото си, с кого се е скарал.

Много безобидни предмети в ръцете на прикрепения могат да се окажат оръжие — например куфарчето, което с едно натискане на копчето се превръща в автомат. Химикалката във вътрешния джоб на самото току-виж се оказала многозаряден пистолет с малък калибър, който обаче със сигурност може да убие от близко разстояние (трудно е да се повярва, че съществуват такива пистолети, докато не ги пипнеш със собствените си ръце). Охраняваните лица по принцип се дразнят от денонощното присъствие на прикрепените (така например Михаил Ходорковски настоявал да ходи сам при родителите си. И какво от това? Само създавал проблеми на прикрепените, защото те при всички случаи трябвало да следват Ходорковски, само че тайно). Гонят ги, пъдят ги от стаите и им нареждат да вървят на голямо разстояние от тях по време на конфиденциалните им разходки. Но след това свикват, започват да ги използват като слуги, карат ги да вземат подаръците след някой банкет или цветята след юбилея и да носят кожените палта на жените им, ако изведнъж стане горещо.

Момчетата обикновено не роптаят. Не са научени да роптаят, пък и нямат възможност. Набират ги от Кремълския полк или от специалните поделения на принципа на отличното здраве, добрата реакция, необходимата бойна подготовка, ограничената фантазия и пълната липса на интерес към четенето на книги. Защото книгите сеят съмнения, а пък у прикрепения нито за миг не бива да се пораждат съмнения.

Биографията на прикрепения трябва да е праволинейна като стрела и прозрачна като стъкло — желателно е родителите му да са от военно градче, да е имал среден успех в училище с отлична оценка само по физкултура, да е бил на редовна служба в армията и на свръхсрочна служба във вътрешните войски, да има жена (която няма никакви амбиции за кариера и иска да си седи вкъщи и да отглежда деца) и деца (желателно е да са две — момче и момиче, и те да са здрави, та внезапно да не се наложи да търсят един милион евро за лечение в Германия). Всеки ден и всеки час от живота на прикрепения трябва да е ясен — къде е бил и с какво се е занимавал. И ако има дори

и два месеца, за които не се знае къде е бил въпросният човек, той вече не може да бъде взет за лична охрана, защото току-виж точно по това време е бил на обучение в терористичен лагер или се е кланял на Аллах в някое нелегално медресе^[2]. Прикрепеният не бива да вярва в нищо — нито в Бога, нито в демокрацията, нито в братството на всички хора по земята, а само във величието на държавата и в нуждата от съществуването на охраняваното лице, за да го има и въпросното величие. И от друга страна, да се страхува и да е напълно убеден, че началството му е наясно с всички хора, които обича, до един — с жена му, с децата му, с майка му, и че те няма да живеят дори и час, ако прикрепеният извърши предателство. Само в такъв случай може да е наистина сигурно, че прикрепеният ще заведе охранявания обект от къщата му до кортежа.

А освен това е важно и в коя кола ще го сложи. Дали в тази, на която е забучено президентското флагче? Това изобщо не е задължително. Оттук нататък започва зоната на отговорността на придружаващата група. Точно затова кортежът се състои от няколко коли, за да не се знае в коя точно е охраняваният човек. Понякога, когато има заплаха, дори хвърлят монета, за да изберат колата. Защото самите те до последния момент не искат да знаят коя кола ще изберат. Точно затова опразват и шосето, за да карат с висока скорост, защото е много по-трудно да улучиш една бързо движеща се мишена. Точно затова не намаляват скоростта в завоите и затварят Московския околоръстен път в района на Рубльовка, докато кортежът премине. Защото мостът, под който минава Рубльовка на влизане в Москва, е най-опасното място.

Проверено е. Изчислено е. По сигнал на наблюдател, който се намира някъде в Жуково, от колите в задръстването на Московския околоръстен път към моста могат да се втурнат едновременно (в изчислен до секунди момент) няколко души с гранатохвъргачки. И ще бъде трудно да ги спрат.

Това вече е работа на снайперистите. Дълго преди кортежът да профучи, по Рубльовка преминава специална кола или автобус, от които слизат хора. На най-опасните предварително определени места, където самите те биха застанали, ако не бяха охранители, а диверсанти. И най-вече край моста. Работата на тези хора е да огледат

околностите, да видят дали някой не се е скрил там, да се престорят на храстчета и да държат на мушка проклетия мост.

Колкото до оградите, които на много места опират в самото шосе, и къщите, които гледат към шосето, не ги проучват кой знае колко и не се боят чак толкова от тях, защото това е работа на агентурата.

Ако живеете на Рубльовка и ако вашата ограда, вашите прозорци или дори някакъв си бор в градината ви са обърнати към шосето, вгледайте се внимателно в гостите си. Дали на рождения ви ден при вас е дошъл да изпие една водка съседът ви, или човек от Федералната служба за сигурност, който проверява дали не сте пробили бойница в оградата? Дали голямата ви дъщеря е довела гаджето си да се запознае с вас, или това е човек от Федералната служба за сигурност, който иска да провери вашата лоялност? А инженерът от управата на вилната зона, който е дошъл да ви съобщи, че общото събрание е решило да се построи нова шестметрова ограда около селището, наистина ли е инженер? Или е човек от Федералната служба за сигурност? И наистина ли общото събрание е решило да строи ограда около вилната зона? Или това е станало в Кремъл, в сграда №9?

Да, и внимавайте с фойерверките. Защото шумът от фойерверките като нищо може да прикрие и много сериозни взривове. И Федералната служба за сигурност се притеснява. Например сенаторът Измистиев обичал да прави заря на рождените дни на сина си Марик, която повече приличала на артилерийска подготовка. И сенаторът Измистиев влязъл в затвора. Разбира се, формално причината за това не били веселяшките взривове на Рубльовка. Намерили за какво да го вкарат на топло. Но цяла Рубльовка знае, че Измистиев е зад решетките заради фойерверките. Пък и разселили цялото каре около неговия имот, та на всички да им държи влага.

13. Самите служители на Федералната служба за сигурност в свободното си време и в приятелска компания разказват следната история за себе си. Как веднъж Владимир Путин в качеството си на премиер уж отишъл на гости при тогавашния министър на извънредните ситуации Сергей Шойгу в родното му място Тива. Взел си отпуск. Да полови риба, да отиде на лов, да се изкъпе в студените

реки, да поседи край огъня... Това пътуване е паметно за руския електорат от женски пол. Защото по време на тази екскурзия премиерът, който се готвеше да стане президент за трети път, мъжествено позирал пред фотографите — гол до кръста, яхнал кон, сред вълните, гребейки мощно с ръце в стил „бътерфлай“... Поплувал, половил риба, постоял пред фотоапаратите и си заминал, като оставил няколко служители от Федералната служба за сигурност да събират специалната апаратура из околните храсти и да разчистят скритите сред скалите наблюдателни пунктове.

Естествено, служителите на Федералната служба за сигурност не бързали да приберат апаратурата. Мястото, където Путин си направил пикник, наистина било хубаво, реката наистина гъмжала от риба, от подготвеното за печене на шишове месо останало за цяла рота, пък и имало напитки за цял взвод. Хората от Федералната служба за сигурност се наслаждавали на родния пейзаж, въртели шишовете с месо и пиели водка, когато най-неочаквано от тайгата излязъл един ловец и отишъл при тях. Ако се съдело по вида му, бил професионалист — имал хубави амуниции и пълна с дивеч ловджийска чанта, а на рамото си носел доста сносна винтовка с оптичен мерник. Те тъкмо решили да го поканят край огъня, когато той директно попитал:

— Момчета, да не би тук да е бил Путин?

— Какъв Путин? — захванали се по стар професионален обичай да прикриват истината хората от Федералната служба за сигурност. — Какво говориш? Какъв Путин? Тук ли?

— Ами да — не се отказвал ловецът. — Нали видях! Путин!

— Как така си видял? Къде го видя? — разсмели се момчетата, тъй като знаели какъв е периметърът на отцеплението.

— Ами да — свалил винтовката от рамото си ловецът. — През мерника! Нали видях, че е Путин.

В този момент се възцарила пауза. Казват, че след това в течение на цял месец във Федералната служба за сигурност правили разбор на положението, за да изяснят кой е виновен и как е станало така, че са допуснали на разстояние един изстрел от Путин човек, който, слава богу, не се оказал терорист, нито анархист, нито диверсант, а почтен мирен гражданин, използвал оптичния мерник единствено и само с цел да погледа държавния глава отдалеч.

Тази история като нищо може да ви прозвучи неправдоподобно. Но фактът, че хората от Федералната служба за сигурност разказват тази история за себе си, е неопровержим. Защо я разказват ли?

Не е трудно да се предположи, че тези професионални бодигардове разказват за курioзната си грешка точно заради уязвената си професионална гордост. Точно заради това, че на Рубльовка е прието Федералната служба за сигурност да се използва не толкова за охрана, колкото като атрибут на могъществото и властта на охраняваното лице или, казано с две думи, за стойки и чалъми, а не за сигурност.

Ако подходим сериозно, у нас в охраната на първите хора в държавата има дупка до дупка и проблем до проблем. А пък при милиардерите и тъй наречените олигарси само я наричат охрана. Това не е никаква охрана, а чиста профанация.

Подполковникът от запаса от частите със специално предназначение „Вимпел“ Анатолий Ермолин казва, че още през 90-те години, когато е бил на активна позиция, Федералната служба за сигурност често ги е викала в качеството им на професионални диверсанти, за да проверяват ефективността на охранителните им мерки. Според условията на военните игри се смятало, че охраняваното лице е убито, ако бойците от „Вимпел“ успявали да заснемат високопоставения чиновник, понеже е все едно дали ще натиснеш копчето на фотоапарата, или спусъка на снайперистката винтовка. Та според думите на Ермолин, те са заснели всички до един — президента, премиера, силовите министри, шефа на Центробанк.

И ако цялата разпределена на части охрана не чини пукната пара, цената ѝ е поне грош само по една причина — че телохранителите не толкова охраняват тялото, колкото се явяват като атрибут в голямата рубльовска Игра.

Колкото и бързо да се движи кортежът и колкото и снайперисти да са разпръснати по маршрута на движението, този маршрут пак е дълъг, конкретен и единствено възможен и всеки добре обучен диверсант може да подготви хиляди огневи точки по пътя. Далеч по-безопасно би било първите хора в държавата отдавна вече да ходят на работа с хеликоптер — хем е по-бързо, хем могат да променят маршрута, хем е по-незабележимо. Но явно точно незабележимостта е била неприемлива за главния Играч на Рубльовка. Защото

хеликоптерът само ще го закара до местоработата, докато кортежът предизвиква във всички хора наоколо такова вцепенение, че те покорно застават за четирийсет минути. И точно заради това покорство сигурността е пренебрегната до ден-днешен.

Според представите на един професионалист, ако ще пренебрегваш сигурността, по-добре да го правиш като американския президент — да вървиш сред тълпата. Колкото и да е странно, в тълпата е по-безопасно, отколкото на пустото шосе. Сред тълпата задължително са разпръснати цивилни агенти. Евентуалният злонамерен тип не вижда агентите, смята за агент всеки минувач и не знае от кого да се крие. Докато на пустото шосе се крие само от пътните полицаи от Федералната служба за сигурност в униформи, които вижда, и от един-два храста в гората, които демонстрират признаци на човешки живот. А офицерите от охраната разказват тези дискредитиращи истории за самите себе си, защото е засегната професионалната им чест. Дори прикрепените, които не са свикнали да мислят, жлъчно се изплюват, когато си спомнят как им се е налагало да вървят с пълни с цветя и подаръци ръце, а пък автоматът във вид на куфарче да го носят под мишница. И ако им се наложи да стрелят, колко скъпоценни мигове биха изгубили, докато захвърлят цветята и подаръците. Неразумно ли ви изглежда това? Да, ако охраната е необходима само за да охранява. Но ако охраната е атрибут на властта, тогава е нормално, защото властелинът се отнася с пренебрежение към своите телохранители, като унижава хората, от които зависи животът му.

Има и частни охранителни структури. Формално те нямат никаква власт на Рубльовка. Когато се натъкнат на Федералната служба за сигурност, бодигардовете на всеки олигарх трябва безусловно да отстъпят — да се отдръпнат от пътя, да се предадат, да се лишат от оръжието си, да позволят клиентът им да бъде арестуван. И това се е случвало — държавните силови структури са просвали по очи на земята и охраната на Березовски, и охраната на Гусински. И бодигардовете на Ходорковски също не възпрепятстваха ареста на шефа си.

Но не всички отношения са формални. И на Рубльовка е прието да наемаш охраната си от държавните структури. Не защото там хората са обучени по-добре. Не защото не могат да дресират бодигардове под

ръководството на най-добрите американски или израелски специалисти. А точно заради неформалните връзки — за да могат заради старото си приятелство държавните охранители да подскажат на частните как е най-добре да се разминат. За да си затворят очите за нарушаването на режима. За да предупредят за евентуален арест или обиск. За да не забележат частния самолет, който излита от „Внуково“. С тази цел олигархът Гусински е наемал за шеф на службата си за сигурност генерала от КГБ Филип Бобков, като е харчил за сигурността до шейсет процента от оборота на компанията. Със същата цел Михаил Ходорковски е наемал за шеф на своите охранители началника на управлението за борба с икономическата престъпност в Главното управление на вътрешните работи на Москва Михаил Шестопалов, както и ветеран от Афганистан, който има връзки с ветераните от специалните служби.

Формално на Рубльовка никой не е по-силен от държавния глава и неговата Федерална служба за сигурност. Но в действителност другите силови структури замират почтително само в мига, докато кортежът профучава покрай тях. А след като кортежът прелети, могат да вършат лудории като палави деца, веднага щом родителите им извърнат очи от тях.

И държавната охрана вижда колко по-малко са задълженията и повече парите на частната. Затова от време на време при частните охранителни агенции се появяват документи и други компромати за първите хора в държавата от държавната Федерална служба за сигурност. Казват, че продават снимки на заинтересовани хора за два милиона долара, но те не ги публикуват, а ги крият, докато настъпи подходящ момент — в случай че тези хора изпаднат в немилост или че има заговор.

14. Освен охраната, най-обикновената и най-разбираема реликва на Рубльовка са дрехите. Но не какви да е, а дрехи парола, дрехи пропуск. И смисълът им дори не е в това да са модерни, нито пък в това да са скъпи. Смисълът е в това, още от пръв поглед обитателят на Рубльовка да познае с набитото си око, че човекът е от неговата черга. Един господ знае по какви белези.

Между петък и събота бедните момичета от провинцията се тълпят пред входовете на нощните клубове, защото фейс контролът не ги пуска да влязат. Целта на тези момичета е простичка — да се промъкнат вътре, като се възползват от ангажираността на охраната или като се намърдат в някоя голяма компания — все едно как. И там, вътре, да прелъстят някой сериозен мъж със своята недвусмислена достъпност. Да отидат с него където поиска. Защото на другата сутрин той ще трябва да се отърве по някакъв начин от случайната провинциалистка, да я изпрати без грубости от специално предназначения за срещи апартамент или от вилата извън града, или от хотелската стая. И за да не изглежда абсолютен негодник, да ѝ предложи: „Хайде да идем да ти купим една рокля“. А момичето чака точно това, защото случайният ѝ любовник не само ще плати роклята, но и ще я избере. И тя ще бъде такава, че ще се превърне в пропуск за вечерните купони. Така че след една седмица фейс контролът вече ще пуска беднячката без проблеми, а тя ще влиза в клуба, ще си намира нов мъж, ще съблазнява с достъпността си, ще отива където ѝ кажат, а на сутринта ще получава подарък и така седмица след седмица ще събира реликви, всяка от които ще я прави по-силна.

Парвенюто от Рубльовка и най-вече рубльовските новобогаташки са в състояние да обсъждат дрехите часове наред. Само защото на това място много предмети са нещо като свещени реликви. Смисълът на разните обувки „Маноло Бланик“, разните чанти „Биркин“, разните „шопарки“ (тоест бижута на компанията „Шопар“) е същият като на вълшебните доспехи и омагьосаните мечове в „Морувинд“ — те трябва да бъдат събирани и натрупвани.

Точно толкова дълго, колкото обикновените парвенюта на Рубльовка са в състояние да разговарят за дрехите, сериозните хора са в състояние да разговарят за пренебрежението си към дрехите.

Например през 2004 г. в ресторант „Веранда край вилата“. Олигархът и собственик на компания ЮКОС Михаил Ходорковски вече от няколко месеца лежеше в затвора. А ние с адвокатата на Ходорковски Антон Дрел седяхме край масата и той най-подробно ми разказваше историята за това, как Ходорковски е изхвърлил смокинга си.

Тази история най-вероятно е недостоверна и най-вероятно е някаква басня, измислена неизвестно от кого, кога и защо. Но Антон я

разказваше, защото...

Защото един ден Ходорковски бил поканен на прием от английската кралица. Това е някаква митологема. Още от съветските времена. „Да си поканен на прием от английската кралица“, беше висшата степен за признание, с което можеше да се сдобие един съветски човек. Гагарин бил поканен на прием от английската кралица. Първият човек в Космоса. А след това бил поканен и Ходорковски — значи той е почти Гагарин, почти пръв и почти в Космоса. А за да отиде на прием при английската кралица, на Ходорковски му липсвал само смокинг. Той си купил смокинг и посетил Нейно Величество, а когато се върнал от двореца в хотела, веднага съблякъл смокинга и го хвърлил в коша за боклук. С аргумента, че обича да ходи с дънки и пуловер и че със сигурност никога в живота няма да му потрябва смокинг, а пък, ако му потрябва, ще си купи нов.

Изхвърлил смокинга в коша за боклук, отишъл на летището и си заминал от Англия.

А след това, разказваше Антон Дрел, камериерката намерила чисто новия смокинг в коша за боклук в президентския апартамент. И го дала на химическо чистене, изгладила го, опаковала го в плик и го изпратила на Ходорковски в Москва с препоръчана поща.

А той отворил плика, видял смокинга и го изхвърлил в коша за боклук вече вкъщи. Но и домашната прислуга открила чисто новия смокинг в коша за боклук, помислила си, че Ходорковски случайно го е захвърлил там, занесла го на химическо чистене и го окачила в гардероба.

И така Ходорковски все не можел да изхвърли смокинга. И той все се връщал като в стария виц за австралийския абориген, при когото многократно и напразно изхвърляният бумеранг винаги се връщал.

Антон ми разказваше. А аз ядях суши, гледах Антон и не се опитвах да му възразявам. Фактологически историята не е правдоподобна, защото най-вероятно нито Ходорковски би изхвърлил новата вещ, нито пък обслужващата камериерка би изпратила на госта на хотела каквото и да било, изхвърлено в кофата за боклук. Но Антон разказваше, а аз седях и кимах.

И двамата разбяхме, че историята не е за това, как Ходорковски е изхвърлял смокинга, а за това, че на Ходорковски не му

трябват реликви, понеже той е друго ниво. И в това няма никакви съмнения. С това съм съгласен.

15. Най-важната реликва на рубльовското парвеню е къщата. Ясно е, че къщата на Рубльовка трябва да е уредена някак специално. Но не е ясно как. Няма никаква рецепта как къщата на Рубльовка може да направи собственика си по-силен.

Често става точно обратното. Рубльовските къщи отблъскват и създават лоша репутация на собствениците си.

Доктор Анри например работел в клиниката в Жуковка и лекувал хората — денем лекувал богатите срещу пари, а нощем — бедните безплатно. Разните му бабички, които от незапомнени времена живеели в килнатите къщурки покрай шосето и които не разбирали, че само техните къщички пречат на имота да струва милиони долари. Или такива, които го разбирали, но въпреки това не продавали имота си за милиони, едни от сантиментални съображения, защото това било родното им място и под ябълковото дърво била заровена плацентата на родения в тази къщурка и загинал в афганистанската война син. А други от страх, защото с тези земи са извършвани безброй мошенически сделки и фалшивите нотариуси много пъти са мамили наивните местни хора. И те тъй си и живеели — продавали насечени дърва и нощем се лекували при доктор Анри.

Главният лекар намекнал на доктора, че май се досеща за неговата нощна филантропия. И го предупредил да внимава с филантропията, защото богатите пациенти едва ли биха желали да се лекуват в същите кабинети и със същите инструменти, които бедняците ползват през нощта. „Разбирам — казал главният лекар, — че си дал Хипократова клетва. Но все пак внимавай.“ Но всъщност се надявал, че докторът постепенно ще улегне, ще подхване частна практика и ще зареже вредното за медицинския бизнес слизане при народа. И станало точно така. Постепенно доктор Анри се сприятелил с богатите дневни пациенти, и то до такава степен, че веднъж един от тях го поканил на рождения си ден. И той отишъл на посочения адрес.

А там — чудо невиджано! — нямало къща, а се издигала православна църква. Докторът се обадил на рожденика и му казал, че се е объркал. Но се оказало, че не се е объркал и че църквата е къщата,

тъй че да влиза. Портите се отворили, докторът влязъл в църквата както си бил в колата и не знаел да се кръсти ли, или да паркира.

А домакинът завел доктора в камбанарията над портите и му показал мощи. Казал му, че били на свети княз Владимир. Обяснил му, че изпратили специална експедиция от професионални археолози от водещия институт на Академията на науките да ги търси. Те ги намерили и дори му издали официален сертификат от научноизследователския си институт, че са истински и че това са останките точно на княз Владимир, мумифицирани по някакъв неизвестен за науката начин (сиреч че това е чудо). И ето че сега мощите се намирили в златен ковчег и докторът се чудел дали да ги докосне. Но от любезност ги докоснал.

Домакинът го повел нататък из къщата. Веднага след като излезли от камбанарията, се озовали в огромна трапезария, а в средата ѝ имало подиум. А до самия подиум имало маса, сервирана за двама. Защото домакинът не очаквал никой друг на рождения си ден, освен доктора. И докторът вече дори започнал да се досеща защо — че кой би отишъл при човек, над чиито порти на къщата в златен ковчег се мъдрят мощите на свети княз Владимир със сертификат, издаден от археологическия институт, че са истински?

Седнали да вечерят. Налели си. И още на първата чаша вино по подиума започнали да дефилират манекенки в екстравагантни рокли от последната колекция на Роберто Кавали. А домакинът попитал дали докторът не иска манекенките да свалят роклите. Докторът не знаел как час по-скоро да се измъкне от тази къща, в която над портата имало сертифицирани мощи, в хола представляли ревю и нямало никакви хора освен прислугата и въпросните манекенки, които били докарани с автобус и щели да ги откарат пак с него. Изтърпял криволяво до десерта, сбогувал се и още на другия ден подал молбата си за напускане в клиниката. А след това започнал работа с пет пъти по-ниска заплата в една болница в Москва и се зарекъл никога повече да не работи като лекар в Рубльовка и още по-малко да има частна практика. А онзи рожденик отведнъж изгубил и лекуващия си лекар, и единствения си гост, който бил и последен.

Къщите на Рубльовка отдавна си правят такива шеги със собствениците си. Например Настя Чуковска тичала както винаги с приятелките си по тихите улички на вилното селище в Жуковка.

Тичала, гушнала до гърдите си кукла, когато изведнъж на мястото на легендарната вила на академик Сахаров видяла булдозер и кран. На момичетата им станало интересно, промъкнали се през дупката в оградата и започнали да се катерят по вехториите, които при други обстоятелства биха приличали на музейни експонати. Най-много се заинтригували от безкрайно широкото и вече отлято от бетон и покрито с мрамор стълбище към бъдещата къща, която нямала дори основа. Каква ли щяла да е тази къща, щом като имала такава площадка пред входа? И колко ли души щели да живеят в такава къща — може би цял полк? Или пък тук щели да се заселят великани?

Вечерта по време на вечеря възрастните обсъждали, че къщата на академик Сахаров била купена и съборена от Мартин Шакум^[3], който се прочу само с това, че веднъж се кандидатира за президент на Русия и спечели малко повече от половин процент, а след това все става депутат от управляващата партия (независимо коя е тя). А може и да не бил Шакум, тъй като възрастните не знаели със сигурност, а селищата на Рубльовка вечно гъмжат от слухове. Но не било прието да се запознаваш със съседите и да проверяваш фактите. Било прието да мърмориш, че видите ли, рушат паметниците, ей на, като къщата на академик Сахаров! Настя слушала това от възрастните, докато вечерят, но те не казвали, че също не знаят как да опазят собствената си къща, която също била паметник, тъй като принадлежала на дядото на Настя — великият композитор Шостакович. Било трудно да я опазят, защото била много стара, с неудобна вътрешна архитектура, с непрактични и разнебитени мебели от сталинските времена, с древен железен асансьор, който вървял от първия до втория етаж и бил монтиран специално, когато великият композитор остарял, асансьор, в който геният понякога засядал в течение на половин ден, асансьор, от който малката Настя се страхувала, понеже, след като Шостакович умрял, неговата стая с асансьора се превърнала в нейна спалня. А всичко това било най-трудно да се опази, защото къщата с асансьора, която била паметник, само пречела на терена под нея да струва милиони долари.

На пръсти могат да се преброят случаите, когато дори някой много богат човек е успявал да опази къща, макар тя да е изключителен паметник. И то винаги със загуби. Много рядък случай е къщата на Пьотър Авен в Барвиха, в която е живял писателят Алексей

Толстой. Държавната вила, която била дадена за ползване на най-важния по това време пролетарски писател лично от другаря Сталин.

Къщата е обградена с легенди, както всяка видимост за благополучие в Съветския съюз.

В спомените на съвременниците на Толстой и дори в по-късната компилация на Адриан Рудомино „Легендарната Барвиха“ за тази къща има дитирамби — какви официални обеда са се давали там, какви специални кисели краставички, мариновани с пирон, та пиронът да направи краставичките хрупкави, били сервирани... Но днешният ѝ собственик Пьотър Авен, който е концентриран, педантичен и недоверчив човек и затова е проучвал къщата си от частната кореспонденция, свързана с Толстой, ми показва остъргани чак до дървото стаи и ми обясни, че предишният прочут господар на имота е бил много нечестен в това отношение. Качваме се по стълбището, което е изградено наново. Масивните стъпала едва доловимо проскърцват под краката на Авен (такава тишина цари наоколо), когато банкерът ми казва:

— На стари години Толстой, кой знае защо, решил да се ожени. И се оженил за Людмила Крестинская-Баршчевая. Само че тя май изобщо не го обичала. Докато имал сили, непрекъснато организирал празненства за жена си, но тя не се радвала на нищо.

— А Рудомино — прекъсвам го аз — пише, че Людмила Илинична е била щастлива, докато е живяла в Барвиха, и се почувствала нещастна едва след като я изселили от държавната вила.

— Не зная — свива рамене Авен. — Доколкото ми е известно, когато Толстой престарял, жена му го изпратила в партийния санаториум, който се намирал тук, наблизо. Оттам той непрекъснато ѝ пишел, че иска да се прибере вкъщи, но тя не го приемала. И умрял там. А не вкъщи.

Качваме се на горния етаж, където има две детски креватчета и старателно подредени детски вещи, а под фотьойла се мъдрят пантофи, оставени с върховете един към друг, които най-вероятно са на гледачката. Но не се чуват нито детски гласове, нито стъпките на гледачка, която уютно влачи краката си. И изобщо не се чува никой. Цари кънтяща тишина. Семейството на Авен живее в Англия. Сегашният господар на имота като че ли също не е много щастлив в тази къща. За предишното щастие напомнят само редки снимки —

Авен прегърнат с Гусински, засменият Авен със засмения Березовски, Авен под ръка с Елцин — живот, който върви нагоре, и време, което няма как да се върне. Защото човек е щастлив не когато живее върху планина от четири милиарда, а докато върви нагоре по тази планина, пък макар и тя да не е чак толкова главоломна. Казвам:

— А пък Рудомино...

— Тоя ваш Рудомино пише само глупости! — махва незлобливо с ръка Авен, но си личи, че е подразнен. — Самият той си призна, че пише глупости.

В книгата си „Легендарната Барвиха“ Адриан Рудомино пише, че след смъртта на Толстой вилата му била върната на стопаните ѝ от Кремъл, за да се използва от министъра на съобщенията на СССР Псурцев. И че уж през всички години, докато Псурцев живеел в тази вила, грижовно пазел кабинета на Толстой, който се смятал за паметник. Докато Авен (пише Рудомино) разрушил този паметен кабинет, преустроил цялата къща отвътре, а пък той се разхождал с жена си и охранителя наоколо и „на лицата им е изписано пълно безразличие и презрително отчуждение“. А „за това да поздравяват съседите, както е прието, и дума не може да става“. Авен махва с ръка: „Рудомино дойде при мен точно когато трябваше да се защитава някаква горичка от застрояване. Попитах го: Защо пишете, че не поздравявам съседите? А той се притесни“. „А вие какво направихте?“ — питам аз. — „Ами помогнах да защитят горичката.“

Според думите на Авен, когато дошъл да види тази къща, все още собственост на Кремъл, тук нямало нито кабинет на Толстой, който да е съхранен като паметник, нито старинни мебели, нито дори работещ водопровод.

— Във всички стаи — казва Авен — имаше легла, защото тук е било бардак. Купих къщата на много прилична за онова време цена. И работниците дълго изнасяха всички тези гадости и мръсотии. Освен стените, нямаше какво друго да се запази.

Това казва Авен, но в същото време благодарение на Рудомино сред съседите се разпространява слух: „Макар да разправят, че той колекционира картини на майсторите от «Синята роза»^[4], се оказа, че Алексей Николаевич Толстой му е дълбоко безразличен“.

И ето че аз стоя в тази празна къща, а на стените висят картини не само на майсторите от „Синята роза“, а и от „Вале каро“^[5], и от

Врубел, и от Серебрякова, и от Кустодиев — все живопис, на която Авен е тънък познавач. Стоя и си мисля: ето една къща, по чиито стени висят картини, които могат да напълнят един добър европейски музей. Но въпреки това собственикът ѝ има репутацията на варварин, който разрушава паметник на културата, защото къщите на Рубльовка имат това свойство — в тях трябва не просто да живееш, но и да обясняваш на целия свят защо живееш така, а не другояче.

За да могат собствениците по-лесно да съчетават притежанието със социалните функции на своите къщи, в края на 90-те на Рубльовка дори се появила специална професия — не архитект, не оформител, а нещо като домашен продуцент. Неговата задача била да строи къщата и в същото време да изгражда и легендата за тази къща.

Дълго време един от тези хора беше моят познат Григорий Масльонников, докато не се увлече по проектирането на някакъв механизъм, който не съществува на белия свят. По професия Григорий е ски инструктор. Това обяснява много неща. Но се отнася лежерно към живота, флиртът в продължение на двацет и осем дни (колкото траеше една карта за почивка на планина по съветско време) му изглежда като продължителна връзка, а пък за парите дори не знае откъде се вземат. Преструва се, разбира се. Просто се вземат отнякъде, и то само по деликатната причина че „готиният пич трябва да има пари в джоба си“.

Когато пристигнал от Кавказ в Москва, Григорий започнал живота си на Рубльовка с това, че си намерил място, което приличало на Домбай, по който тъгувал. Преценил, че ландшафтът в село Лайково прилича на кавказкия, защото там има хълмове и редки горички. А когато възникнал въпросът каква къща да си построи, Григорий създал жизнеспособната легенда, че къщата е лесно нещо и че бедният човек трябва да има нещо като колиба с огнище, а състоятелният — плюс-минус вила с камина. И си построил вила с камина, използвайки най-добрите алпийски образци.

Сега е трудно да си представим каква архитектурна революция е било това през 90-те години. По онова време главен вътрешен дизайнер на Рубльовка бил някой си Рубашкин^[6]. Той оформял къщата така, че единият салон да бъде в древноегипетски стил, другият — в древногръцки, третият — в древноримски, а четвъртият — в средновековен^[7]... Тъй че, когато човек се разхождал из някоя къща в

Рубльовка, имал чувството, че е третокласник, когато са довели на екскурзия, и то не в „Ермитажа“, където всичко е оригинално, а в Румянцевския музей^[8], където има само копия. Но колкото повече интелектуалното развитие на собственика на къщата и на гостите му надхвърляло равнището на началното образование, толкова по-невъзможно ставало да се живее в къща, декорирана от Рубашкин.

Точно тогава се появила алпийската вила с камина по рецептата на Григорий Масльонников. И в течение на няколко години Григорий и къщите, които той продуцирал, се радвали на огромно търсене, но само до момента, в който хълмистите околности на Лайково не били застроени с тях. Защото на равнинната част на Рубльовка алпийските вили изглеждали точно толкова глупаво, колкото струпването на всевъзможна екзотика от Рубашкин. Защото, докато седиш на „Веранда край вилата“ и гледаш през прозореца швейцарската алпийска вила, която се строи отсреща, много ясно осъзнаваш, че с тази вила Жуковка няма да заприлича на Гщаад. Дори точно обратното — алпийската вила подчертава, че Жуковка не е Гщаад. А руската кал под гумите на ролс-ройсове и ягуарите е още по-видима. Григорий Масльонников започнал да се оплаква от измирането на рубльовските ексцентрици, на които им е все едно дали ще им предложиш камбанария, алпийска вила или мощи. Вече всичко е усреднено и собствениците на къщи в Рубльовка са се строили в раболепна редица от желаещи да копират западните образци.

16. Един от първите хора на Рубльовка, измислил образцово-показния живот по европейски маниер, бе съседът на Григорий в Лайково, производител на водка, търговец на скъпи напитки и banker Рустам Тарико. Той бе едва ли не първият на Рубльовка, на когото му хрумна, че ако се афишира и тиражира начинът на живот (рубльовският „лайф стайл“), той може да се превърне в същата реликва, каквато са къщата, колата или пропускът за Кремъл. Тоест може да придаде могъщество на човека. Рустам едва ли не пръв започна да си прави личен пиар и да си създава имидж не с някаква користна цел, а за лична изгода. Защото, както се разбра, имиджът винаги може да бъде използван за стабилизиране на личното обществено положение, за развитие на личните проекти, за

разрастване на личния бизнес, за приближаване към парите и властта. Или казано накратко, за „вдигане“, както се изразяват геймърите, които наричат „вдигане“ преминаването през едно ниво на играта и усъвършенстването на различни полезни качества на своя игрови персонаж.

„Какво толкова? — сякаш казваше Рустам с всяко съобщение за неговите постъпки в списанията и с всеки телевизионен репортаж. — Живея като истински европейец. Приет съм във висшето европейско общество. Поддържам приятелски отношения с европейския елит...“

Рустам едва ли не пръв сред руските новобогаташи започна да харчи много пари за създаването на имиджа си и трябва да му се признае, че вършеше това, без да се скъпи, демонстрирайки добър вкус и дори известна изобретателност. Следвайки съветите на опитни пиари, той се заобиколи с журналисти и дейци на културата, ако попмузиката може да бъде наречена култура. Като в същото време не им плащаше пари директно, а си другаруваше с тях. И постъпваше правилно, тъй като парите са опасно нещо, те са същностен инструмент на много по-високо ниво на Играта от парвенюшкото, което описваме в момента.

Тук, на парвенюшкото ниво, парите са синоним на свободата. Когато получава пари, човек не се чувства задължен да прави нещо повече от посоченото в договора. Не е длъжен да съчувства и да бъде съпричастен. Свършва работата си и си отива. На човека, който оперира с пари, не му пука за реликвите. И затова Рустам Тарико се разплащаше със своята клиентела с дребни реликви на успешния живот — пътувания, нощувки в скъпи хотели, морски разходки. Взе под наем, а сетне и купи вила в Коста Смералда на остров Сардиния. Наемаше самолет, качваше в него веселата компания от журналисти, служители във фирмите му и бивши любовници и закарваше всички на морето. Там се настаняваха в хотелите „Порто Черво“ и „Кала ди Волпе“, търкаляха се на плажа, пиеха розов „Крюг“, ядяха омари, приготвени по специални местни рецепти, и се возеха на катери, на които Рустам беше голям поклонник. Естествено, за всичко, включително и за напитките от минибара, плащаше Рустам, а тълпите от журналисти живееха покрай него като паразити.

Веднъж в тази компания от весели и остроумни паразити се озовах и аз. И то в момент, когато Рустам бе организирил състезание с

катери в Порто Ротондо. По това време май че вече разполагаше с цели три такива бързоходни лодки. Попитах го защо прави всичко това. Защо купува лодки, участва и организира състезания? Рустам ми отговори, че в Европа просто не е прието да живееш на море и да не участваш в морския живот. Говореше за това като за нещо, което се разбира от само себе си, и така, сякаш наистина съществува някакъв морски живот. А не че просто от скука богатите хора си купуват бързоходни катери и препускат с тях между Сардиния и Корсика.

Събраха се много гости. Една вечер, докато пиехме (къде ли влизаше всичко това?) шампанско преди вечеря, на масата ни седна да се запознае с нас бившият световен шампион на въпросните състезания с катери Гуидо Капелини. Оказа се, че той е симпатично яко момче, което не е в състояние или не иска да говори за нищо друго, освен за катери. При нас седна и един възрастен мъж, производител на лодки, на когото Рустам беше любимият клиент.

А на другия ден се проведе състезанието. И правилата бяха измислени по такъв начин, че някак си така победител не стана Гуидо Капелини, както се очакваше, а Рустам Тарико. Всички поздравяваха Рустам, а той скромно приемаше поздравленията и от радост организира голям празник в Порто Ротондо с фойерверки и с някакъв негодник с червени мокасини, за когото трябваше да се знае, че е известен актьор.

А след още един ден, по време на обяда, когато групичка московски журналисти се бе събрала покрай Рустам и давеше сервилността си с розов „Круг“, сътрудничката на банкера донесе най-авторитетното спортно издание в Италия „Газета дело Спорт“. В него цяла страница беше посветена на състезанията в Порто Ротондо. Обясняваха се хитроумните правила, описваха се техническите характеристики на спортните катери, а на снимка, вдигнал купата над главата си, се усмихваше победителят Рустам Тарико, за когото се казваше, че възражда забравения морски живот в Сардиния. Журналистите предаваха вестника от ръце в ръце и кимаха с разбиране. Всеки се готвеше да напише в изданието си за Рустам Тарико, когото тук, по Средиземноморието, фактически смятаха за свой човек.

От хората, които тогава седяха край масата, италиански знаехме аз и Рустам. Но и останалите журналисти не бяха скарани с чуждите

езици и по аналогия с английския или с френския можеха да разберат надписа над вестникарската страница „Платена публикация“. Но Рустам мълчеше за това и всички ние също мълчахме.

В действителност Тарико много добре знаеше, че тук той изобщо не е никакъв „свой човек“. Че в Сардиния никога не е имало никакъв морски живот, тъй като островът беше населен с животновъди, а не с моряци. Че северният бряг, който беше беден на питейна вода, дори е бил напълно пуст, докато през 60-те години не надошли арабските нефтени новобогаташи и не настроили изкуствени вили и изкуствени улици с бутици. Че Гуидо Капелини беше нает срещу пари. И че собствениците на спортни катери се бяха съгласили да участват в състезанията, защото Рустам се бе нагърбил да плати морските развлечения през деня и банкета в Порто Ротондо вечерта.

Мисля, че Рустам осъзнаваше това. Както и това, че тук, в Сардиния, празникът около сеньор Тарико не би продължил и миг, ако сеньор Тарико престанеше да плаща за въпросния миг.

Дори нещо повече, мисля, че за разлика от клиентелата си, Рустам разбираше и нещо друго — че празникът е организиран не заради натурализацията на Рустам Тарико в Италия. А заради продължението и развитието на онази Игра, която го очакваше в Москва, на Рубльовка. Защото да станеш свой човек в Европа и Америка, фактически е невъзможно. И при всички случаи ще си останеш богат руснак, нещо като Пинокио, когото Лисицата и Котаракът вечно ще преследват. Но въкъщи, на Рубльовка, можеш да станеш значително по-силен, ако голям брой играчи повярват в това, че си проевропейски ориентиран. В това, че там, в Европа или Америка, имаш къща, банкова сметка, футболен отбор, хотел, музей, ресторант или например популярни състезания със спортни морски катери.

Европейците се чудят защо тези руски богаташи се държат толкова натрапчиво в Европа. Защо например обитателите на Рубльовка си купуват „Ферари“ и катастрофират с него на крайбрежната улица в Ница? Но отговорът е прост — за да забележат европейския им живот. И то отдалеч, от Рубльовка, където се вихри увлекателната Игра, която ги е завладяла.

17. **Да направиш катастрофа в Европа**, а още повече да направиш нарушение на правилата за улично движение, заради което ще те вкарат за малко в затвора в Монако, също е атрибут на Играта, който се зачита на далечната Рубльовка. А в случая има значение с каква кола ще направиш инцидента. Не с някой взет под наем „Опел“. Защото на скапаните френски полицаи им е все едно. Ако ще да нарушиш правилата и с велосипед. Но на Рубльовка не им е все едно. Там много внимателно следят каква е марката и цветът на колата, защото това е атрибут. А цветът и марката на колата могат да разкажат много неща за собственика им. Но могат и да излъжат.

Цветът на властта е черният. Черният мерцедес, последен модел, означава принадлежност към действащата власт. Големият черен джип говори за нещо военно. Кортежът на Първия човек се състои от черни „гелендвагени“^[9]. А режисьорът Никита Михалков непрекъснато сменя еднакви черни рейндж ровъри. И това не е случайно, тъй като той се позиционира не толкова като творец, колкото като военен. Снима филм за войната, оглави обществения съвет към Министерството на отбраната и в качеството си на шеф на съвета имаше (вече му го отнеха) не съвсем законен буркан на покрива.

А пък моят приятел, телевизионният водещ Евгений Ревенко, изтегли непосилен кредит само и само да си купи черен „Рейндж Ровър“. На пръв поглед това не съответстваше на статута му. От къде на къде телевизионен водещ ще кара военна кола?

Само че не е така, защото той е израснал във военно градче, сиреч по произход е военен, работи като пресаташе на правителството, което според йерархията на ранговете означава генерал. А сега в телевизията обяснява своето участие в държавната пропаганда точно с това, че е войник и че изпълнява заповеди дори когато не е съгласен с тях.

А на Рубльовка един човек, който не е военен и не е представител на държавата, трябва да има кола с какъвто и да било цвят, освен с черен. Но тя задължително трябва да е нова, разбира се, ако не си Александър Мамут, който кара едно овехтяло „Бентли“, защото Мамут е меценат, подкрепя и възражда културата, а доказателство за това е и демонстративно нелепата, но много скъпа и много красива кола.

Не е прието да имаш много коли. Това обърква. Ако някой има повече от две коли, той по-скоро е несериозен човек, нещо като рапъра Тимати или като телевизионния водещ Владимир Соловьев, който е вечен хлапак, макар да е баща на седем деца. Не е сериозно да имаш много коли, както и да носиш много пръстени.

За най-сериозно на Рубльовка се смята да имаш поддържана евтина „Лада“, особено ако си младо момиче и си дъщеря на милиардер. Значи си я купила със свои пари, а не с парите на баща си, а това е сериозна заявка за самостоятелно влизане в Играта.

18. Точно такава стара „Лада“ карала и Юля Шахновская (о, само почакайте, тя тепърва ще стане директор на Политехническият музей в епохата на имитацията на техническите иновации!). Тази кола била атрибут на самостоятелността. За да се сдобие с такава реликва, се наложило да си намери работа. А пък работата на „Рубльовка“ също е атрибут на Играта.

Тук рядко някой работи за хляба насъщен. Ако си купил къща на това място, значи би могъл консервативно да вложиш изхарчените за нея пари в инвестиционни фондове и банки и да живееш от лихвите. Не-е-е, тук не работят, за да се прехранват. Работата (точно както и демонстративното пренебрежение към нея, безделието и веселбите) предоставя на човека нови възможности, нови запознанства, нови шансове — „вдига“ човека, както биха казали геймърите. Проблемът се състои само в това, че е доста трудно да се обясни на младежите защо трябва да работят, при положение че получават наготово всичко в живота, а пък родителите им имат достатъчно пари, за да угодят на всеки техен каприз.

Всъщност Василий Шахновски много лесно обяснил на дъщеря си Юля необходимостта да работи веднага след като навършила седемнайсет години. Юля разказва, че буквално на другата сутрин след партито по време на закуска баща ѝ заявил, че повече няма да ѝ дава пари. В смисъл че, естествено, ще я храни. И разбира се, ще я облича, когато се налага. Но повече няма да ѝ дава пари за всекидневни разходи. Нито копейка. Никога.

— Ти вече си голяма — казал Шахновски. — Ако имаш нужда от пари, иди и си ги изкарай.

Това се случило през последната година от щастливото съществуване на компанията ЮКОС. Шахновски живеели в селището Ябълкова градина. Къщата им се намирала непосредствено до къщите на Ходорковски и Лебедев. Живеели прекрасно, ходели си на гости. ЮКОС била толкова огромна компания, че в нея, естествено, би се намерило място и за едно седемнайсетгодишно момиче, чийто баща иска то да работи. Но Шахновски настоял:

— Ти вече си голяма. И трябва да си намериш работа сама.

На територията на селището имало спортен клуб. Момичето би могло да работи в него като помощник-мениджър. Комшията Ходорковски имал огромен благотворителен фонд „Отворена Русия“, който се занимавал с образователни програми, и момичето можело да бъде уредено и там. Също на територията на селището имало санаториум, а по-голямата му част била окупирана от Платон Лебедев, който настанил там финансистите си. Нима във финансовата служба на Лебедев не би се намерило място за Юля, която била като роднина на Лебедев? Но Шахновски настоявал: „Ти си голяма. Ти трябва да си намериш работа сама. И то извън компанията ЮКОС, защото работата в компания, където твоят баща ти е началник, никога няма да ти даде никакъв шанс“. На седемнайсет години Юля по-скоро не разбирала за какви шансове говори баща ѝ. Вече разбира. Ставало дума за възможността да влезе в Играта. (Като онази възможност, която била предоставена на режисьора от НТВ Вера Кричовская.) За шанса да влезе в Играта, както работата в московското кметство предоставила и на самия Василий Шахновски през август 1991 година.

Тогава, през август, когато метежът се провали, генерал Пуго се самоуби, а другите участници от Държавния комитет за извънредното положение бяха арестувани, ликуващите защитници на Белия дом, търсейки къде да излеят вълнението си, тръгнаха към сградата на Комитета за държавна сигурност (КГБ) на „Лубянка“. Вървяха и издигаха лозунги за свобода и демокрация. И отиваха там, за да превземат сградата на КГБ, да извадят на бял свят всички документи, всички архиви, всички тайни на охранителното ведомство. И така веднъж завинаги, да сложат край на съветската власт и да посочат и осъдят всички престъпници, които я представляват.

Не беше възможно тези хора да бъдат спрени. Първо, защото бяха огромна тълпа, която нямаше как да бъде възпряна дори с

помощта на оръжие. Второ, защото на страната на тълпата премина армията, която Държавният комитет за извънредното положение погрешно вкара в Москва. И ако КГБ се бе захванал да защитава тайните си, използвайки оръжие, на площад „Лубянский“ в Москва щеше да се завърже битка, която хората от специалните служби щяха да изгубят. Тогава съд и смъртно наказание щеше да има не само за служителите на КГБ, но и за функционерите на комунистическата партия, за членовете на московското и държавното правителство и изобщо за всеки, когото ликуващата тълпа докопаше. Най-вероятно щеше да си го получи и служителят на кметството Василий Шахновски. И той, изглежда, е осъзнавал това.

Казват, че точно той измислил плана да оглавят тълпата, която било невъзможно да възпрат. Точно той само за един миг намерил и докарал на площад „Лубянский“ кран. И точно той пуснал сред тълпата лозунга, че паметникът на Дзержински трябва да се демонтира.

Дотогава способността на Василий Шахновски да докара кран не струвала кой знае колко. Но в този момент всеки генерал от КГБ би дал половин царство за въпросния кран. Тълпата, която само преди половин час искала да изтърбуши КГБ, сега ликувала, докато гледала как свалят паметника от постаментата. А когато натоварили паметника на един камион и го откарали, хората се разотишли с чувство на изпълнен дълг. В същото време зад паметника, в сградата на КГБ, приключвали с изнасянето и извозването на архивите и с унищожаването на документите, неудобни за настъпилата нова епоха. Казват също, че високопоставените служители на КГБ се отблагодарили завинаги на Василий Шахновски за този кран. Казват, че тази благодарност се материализирала в шефския пост на Шахновски в компанията ЮКОС. И същата благодарност спасила Шахновски, когато разрушавали компанията, защото за същите обвинения, заради които Ходорковски и Лебедев бяха осъдени на осем години затвор, Шахновски получи само една година условно и замина за Швейцария.

Въпреки че все още не знаел какъв ще е краят на неговата история, Шахновски говорел на дъщеря си за този шанс. И тя пообиколила из юридическите кантори и си намерила работа като помощник. Разбира се, фамилията ѝ помогнала. Само че това била нейната фамилия. Много скоро Юля си купила първата кола — една

добре поддържана „Лада“, която изглеждала много интересно в селището на милионерите, тъй като предизвиквала уважение.

19. В същото време не бива да се забравя, че от всички рубльовски реликви работата е най-опасната. Хубаво е да имаш скъпа кола, но е опасно, защото могат да я откраднат, че дори и да изхвърлят собственика ѝ от купето посред нощ на пустото шосе. Но точно за тази цел има охрана. Хубаво е да имаш бижута с диаманти, но някой може да се промъкне в дома ти, да разбие сейфа и да ги открадне. Но точно за тази цел има огради и кучета. Хубаво е да имаш къща, но и това е опасно, защото къщата ти може да се хареса на някого, който е посилен, и могат да ти я отнемат по съдебен път, като подкупят свидетели. Но точно за тази цел съществуват юридическите врътки, според които собствеността на къщата се води на чуждестранни компании, а не на частни собственици.

Но с работата нещата стоят по-зле. Хубаво е да имаш престижна работа. Но тя е опасна сама по себе си и тази опасност е вградена в длъжностните характеристики, в щатното разписание и най-вече в неписаните правила за лоялност към компанията, в която работиш, в правилата, чието спазване е по-важно за репутацията на човека, отколкото всички писмени препоръки и характеристики от предишната му месторабота.

В това отношение работещият обитател на Рубльовка прилича на пожарникар. Дежури в уютен офис, чете вестници, спортува, проверява наличността на инвентара, а понякога дори просто спи и всичко това е само с цел на нужното място да има верен човек, защото, ако веднъж бъде обявена тревога, и ще се наложи някой да влезе в огъня. Миг преди тревогата да бъде обявена, всичко е спокойно и нищо не я предвещава, но звъненето на алармата внезапно се разнася.

Както в ранното утро на 5 октомври 2003 година. Телефонът иззвънял, адвокатът Антон Дрел още спял. Обаждал се помощникът на Михаил Ходорковски, собственика на нефтената компания ЮКОС, за когото Дрел работел. Работата му не била трудна — Дрел се занимавал с личните юридически проблеми на Ходорковски или, казано с две думи, оформял юридически намаляването на данъците на патрона си. Работата била рутинна и не изисквала никакво творчество. Но за

сметка на това сега адвокатът Антон Дрел станал с телефона от леглото, отишъл до прозореца, загледал се в току-що навалелия сняг и си помислил: „Ето, започна се!“. А телефонната слушалка крещяла: „Хора от Федералната служба за сигурност! Арестуваха Михаил Борисович и го отведоха някъде. Ние седим в самолета и не знаем какво да правим!“.

Адвокатът задал допълнителни въпроси: „Колко души от Федералната служба за сигурност? Какви документи показаха? Откъде изобщо знаете, че те са от Федералната служба за сигурност? Кога точно е извършен арестът? Къде? В Новосибирск ли?...“ А в същото време си мислел: „Започна се!“. Жена му също станала и се захванала да приготвя закуската и багажа за път на Антон. На немия му въпрос, зададен само с очи, защо му е багаж, свила рамене и отговорила: „Нали сега ще заминеш за Новосибирск?“. Тоест тя също разбирала, че се е започнало.

От този ден нататък животът на Антон Дрел се променил. От педантичен автор на документи той се превърнал в политик, в шпионин, в Мата Хари, в нелегален, в организатор на съпротива и в какво ли още не, само не и в хладнокръвен юрист. Защото тук, на Рубльовка, юристите никога не са само съветници на клиентите си, а и техни разузнавачи или техни заложници.

Освен обичайната адвокатска работа (да оспорва ареста на Ходорковски в съда, да събира екип от адвокати, да присъства на разпитите, да ходи в следствения арест и да пише жалби), Дрел бил принуден и да предава молбите и нарежданията на клиента си извън затвора, да задава на клиента си въпросите, които искали да му зададат журналистите. Да организира явната и тайната кореспонденция на клиента си с външния свят, да говори от негово име с обществото, да води пак от негово име преговори дявол знае с кого, който се представя за преговарящ от името на властта.

Антон извършвал цялата тази дейност, която повече приличала на шпионски филм, в течение на няколко години. И през цялото време внимателно се взирал, следил знаците и улавял намеците. И веднъж... Веднъж от прокуратурата дали на адвоката Антон Дрел поредния том с материали по делото на Ходорковски. А в тези материали (би могло да се допусне, че това е станало по грешка на стенографката) Антон Дрел бил наречен не адвокат, а обвиняем. И то много пъти: „Обвиняемият

Ходорковски в присъствието на обвиняемия Дрел даде показания, че...“ Един незапознат с Играта човек би отишъл в прокуратурата и би поискал да пренапишат документа. Би казал: „Тук сте направили грешка, аз не се явявам в качеството на обвиняем, аз съм адвокат“. Но Антон вече бил наясно с Играта. Антон знаел как става така, че с едно драсване на перото адвокатът на обвиняемия се преквалифицира в съучастник, след което го арестуват на място, право в кабинета на следователя. Още го нямало на шумялото дело на юриста Магницки, който бе арестуван по делото на свой клиент и убит в затвора. Още не били преквалифицирани в обвиняеми другите юристи на ЮКОС Василий Алексанян (починал, след като излежава дълга присъда) и Светлана Бахмина (също излежала дълга присъда, родила дете в затвора и освободена едва след това благодарение на обществения натиск). Тези драстични случаи още ги нямало, но съществували по-дребни инциденти.

И Антон Дрел разбрал съвсем еднозначно тази уж случайно попаднала в протокола „грешка на преписващия“.

Единствената дума „обвиняемият“ Дрел вместо „адвокатът“ Дрел представлявала намек. Прокурорите предупреждавали Антон, поставяли му ултиматум. „Грешката на преписващия“ означавала: „Зарежи тази работа и замини оттук, иначе ние много бързо ще те превърнем от адвокат в заподозрян и ще го направим толкова лесно, колкото сменихме една дума с друга в протоколите от разпитите“. Антон грабнал жена си и дъщерите си, заминал за Лондон, престанал да отговаря на обажданията от непознати телефонни номера и престанал да се среща с непознати хора. И вече не казва на никого къде живее, ако това не е крайно наложително.

20. Такива са правилата. Неписаните правила на Рубльовка. Ако имаш сили и средства, можеш да вкараш в затвора съперника си, врага си, конкурента си, но трябва да го предупредиш предварително. Антон Дрел бил предупреден. Михаил Ходорковски също бил предупреден, преди да го вкарат в затвора. И всеки Играч на Рубльовка, на когото му предстояло да се озове между воденичните камъни на нашата съдебна система, е бил предупреждаван предварително. В съответствие с правилата — ако си проумял

предупреждението, ще успееш да заминеш за Лондон и да си живееш там спокойно. Ако не си го проумял, влизаш в затвора с фактически безкрайна присъда, която всеки път ще се увеличава. Такива са правилата. Пълният сборник от рубльовски правила е недостъпен, не е записан никъде, не може да бъде разбран чрез никакво разумно основание. Той е необхватен и ежеминутно се обновява. И ако си Играч, трябва неуморно да следиш как се променят правилата. Ако не успееш, значи си изгубил.

Например авторът на тези редове се среща с ресторантьора Аркадий Новиков, за да си поговори с него за успешното ресторантьорство, а Новиков го преценява (тоест, преценява мен) като по книга. Мокасини „Тодс“, дънки „Ливайс“, риза „Етро“, на китката вместо часовник разноцветни връвчици, за които си спомнях, че ми ги завърза един уличен марокански търговец в Торино. Тоест, бях облечен по правилата. Бях успешен журналист и бях облечен в карнавалния костюм на успешен журналист. Ако носех на ръката си скъп часовник, Новиков щеше да отбележи наум, че това не е по правилата. Ако бях облечен с костюм, ушит на „Севил Роу“, Новиков също щеше да отбележи, че това не е по правилата. А ако не бях облечен по правилата, това щеше да означава, че или не разбирам правилата и в такъв случай няма никакъв смисъл да се говори с мен, или че се опитвам да заблудя събеседника си и в такъв случай е опасно да се говори с мен. Но аз бях облечен по правилата. А това означаваше, че разговорът може да се проведе по правилата. И щях да задам въпросите, които ме интересуват, а Новиков щеше да даде отговорите, които са му изгодни.

От тези негласни правила можем да откροим и да формулираме много неща. И то в разпокъсан вид. Например казахме, че сериозният човек на държавна длъжност трябва да има черен мерцедес последен модел. Но не и да седи зад волана. Ако пък седи зад волана, тогава трябва да кара пак в черен цвят, но БМВ. Както премиерът Дмитрий Медведев, когато реши, че трябва да се обърне към гражданите с призив, че правилата на уличното движение трябва да се спазват. Един господ знае защо, щом седи зад волана, трябва да кара БМВ. Такива са правилата и те са по-важни от правилата за уличното движение.

Или още един пример: съпругата на успешния Играч трябва да се подстригва във фризьорския салон „Алдо Копола“ в Жуковка. Ако не

се подстригва там, това означава, че дава сигнал за бедствие на целия свят — значи или семейството ѝ е на ръба на разпада, или мъжът ѝ има огромни проблеми, или е тежко болна. Същото е и положението с диамантите — на всяка Нова година успешният мъж трябва да подари на жена си или на приятелката си диаманти от новата колекция на „Шопар“. Ако не ѝ подари или ѝ купи от миналогодишната колекция, значи или семейството му е пред развод, или бизнесът му е пред крах. И обиците на ушите на жена му, както и пръстените са предупреждение за целия свят. Така например бизнесменът Алексей Козлов си нямал никаква представа от бижута, но въпреки това всяка година подарявал на жена си, журналистката Олга Романова, такива диаманти, каквито трябва. Тя пък не ги носела и предпочитала евтините бижута, които са подходящи за журналистка, а не за жена на милионер. Сутрин във фризьорския салон „Алдо Копола“ и вечер в ресторантите съседките ѝ от Рубльовка я питали: „С какво да ти помогнем?“, „Да не би мъжът ти да те бие?“, „Толкова зле ли са нещата?“. И никой не се учудил кой знае колко, когато партньорът на Козлов — Владимир Слуцкер, насъкал генералната прокуратура срещу бившия си приятел и тикнал Козлов в затвора. Всички очаквали нещо такова. Та нали жена му не носела диаманти и това бил сигурен признак.

Да не носиш последната колекция диаманти, може и трябва само в един случай — ако е настъпила глобална икономическа криза. Жените в рубльовските ресторанти и спа центрове нарекли кризисната 2008 Нова година точно така — Нова година без „шопарчета“. И смисълът не бил в това, че през тази година мъжете им наистина нямали пари за нова дрънкулка. Но ако в кризисна година подаряваш на жена си нови диаманти, значи не усещаш остротата на момента, значи печелиш, когато всички губят. Тоест можеш да печелиш, но не може да демонстрираш, че си преуспял, когато другите са в криза. Такива са правилата.

Системата от рубльовски правила е по-лесно да бъде разбрана дори не като сборник от неписани закони, а като поредица от навици, необходима за продължаването на Играта. Това е, все едно да караш кола или да се спускаш със ски. Опитният човек несъзнателно натиска газта и спирачките, превключва скоростите, включва мигачите, засилва топлината на парното или охлаждането на климатика. Но това не е по

силите на един новак, защото той се опитва да кара съзнателно, а не интуитивно. Така и новациите на Рубльовка не са в състояние да догонят променящия се сборник от правила, а това означава, че те са извън Играта.

На Рубльовка може да се живее без правила. Но не продължително и не интересно. През последните години тук много къщи бяха купени от нови и случайни хора. Например собственик на някоя газпромовска дъщерна компания от Когалим, дребен тюменски шеф на нефтена компания, началник от милицията, който се е нагушил с рушвети. Сега, когато Играта върви към края си, всички те могат да си купят къща на Рубльовка. И кротко да си живеят. Дори могат да направят отчаяни опити да се опитат да разберат правилата. Да изпратят жените си на курсове за носене на модни дрехи, самите те да се запишат в курсове за сомелиери, за да разбират от вина. Но колкото повече си мечтаят да живеят по правилата, толкова повече се отдалечават от заветната цел. Защото целият парадокс се състои в това, че правилата съществуват точно за да бъдат нарушавани.

21. Да спекулираш с правилата, е специална професия на Рубльовка. Забавна, макар и не чак толкова според рубльовските мерки, но и не много престижна. Ако си успял да откроиш и да формулираш някакво макар и съвсем дребно правило и ако това правило се приема от значителен брой Играчи, в качеството на изобретател на това правило можеш да спечелиш и пари. Сериозният Играч не би търгувал с правила и не би обяснявал правилата. Защото измислянето на правила е следващо, по-високо ниво на Играта. Но защо ли пък дребният Играч, който е докопал по своя линия или случайно някакво правило, да не го продаде? Нали и без това не знае какво да направи, за да му свърши работа.

Преди да стане професионален пътешественик из скъпите хотели на света, моят много стар приятел Геннадий Йозефовичус беше организатор на тържества, сенешал^[10], както биха се изразили в Средновековието и както не се изразяват на Рубльовка, макар да е жалко, защото това би било едно добро правило. И ето че веднъж влизам в офиса на приятеля си, за да продължим заедно да

дегустираме спиртни напитки, а там е пълно с посетители и клиенти, с които сенешалът провежда разговор.

Посетителите са някъде от Сибир. Шефът им — провинциален собственик на нефтена компания средна ръка (сиреч със състояние под сто милиона долара) има юбилей, навършва или трийсет, или четирийсет години. Те искат от сенешала да организира тържеството и предявяват желанията си: „Ами, щё ни се да е весело. Да има руска кухня. Искаме да има пелмени, разбира се, защото това си е наш сибирски специалитет. А освен това искаме...”

Сенешалът ги слуша в течение на известно време и изведнъж любезно ги прекъсва: „Извинявайте, но така, както искате, можете да си организирате тържеството сами. Само че вие сигурно сте дошли при мен, за да ви организирам празника така, както искам аз“. Казва това с императивен тон, който не допуска съмнения. И те застиват наред думата. На лицата им първо се изписва недоумение, но то почти в същия миг се сменя с възторг, с детинска сговорчивост, дори с някаква доверчивост и с облекчение от това, че ето на, пред тях седи човек, който знае правилата.

— А вие как искате? — питат посетителите.

— Ами, естествено, няма да има никакви пелмени. Естествено, ще има рукола и сирена. А като основно ястие...

Те още не бяха обсъдили хонорара. Но благодарение на тези думи сумата на възнаграждението му щеше да се увеличи двойно, защото сенешалът продаваше на рубльовските профани не просто едно добре организирано тържество, а правилото за организиране на тържества — да преживяш рукола и сирена, с които юбилярят и гостите му щяха тържествено да се давят, тъй като не познаваха вкуса им. И щяха да минат много години, преди юбилярят да разбере (ако изобщо разбереше), че няма такова правило — за ордьовър да се сервира рукола, че просто самият сенешал обича рукола, че на купоните на ЮКОС например поднасят малки пирожки и в никакъв случай рукола и че в ресторанта в Барвиха предлагат каша от елда с лук. И е допустимо да я преглъщат с водка.

И дали след няколко години същият този юбиляр няма да слуша с мрачна физиономия своята млада придружителка в някое бистро в Монако, която капризничи: „Не обичам шампанско, то е кисело“? И няма да ѝ повтаря като на малко дете: „Трябва да го изпиеш, свиквай,

трябва“. И няма да принуди нещастницата да изпие чашата „Дом Периньон“ като лекарство.

22. **Григорий Масльонников** дори има носталгична теория, която описва правилата за нарушаване на рубльовските правила. Носталгична, защото е била добре приложима в практиката през 90-те години, работела е трудно след 2000 година, а сега, когато Играта е към края си, вече изобщо не работи. Според тази теория хората се делят на два типа — „балъци“ и „пичове“.

Понятието „балък“ не съдържа нищо унизително, това е просто термин за човек, който спазва правилата. Кара кола от дясната страна на пътя, спира на червен светофар, плаща данъци, връща дългове... Като в същото време не е задължително „балъкът“ да е беден, той може да бъде и богат, и успешен човек. Но щом е постигнал богатството и успеха, спазвайки правилата, значи е „балък“.

„Пичът“ е човек, който нарушава правилата. Дори не с някаква цел, а просто винаги и по принцип нарушава всички правила, които може. Сякаш непрекъснато разширява личните си граници на възможното.

Например, ако на Рубльовка има задръстване, „пичът“ без капчица колебание отива при регулировчика (който, както вече знаем, може и да е офицер от Федералната служба за сигурност) и директно му предлага петнайсет хиляди рубли, за да може да мине по платното за насрещно движение. И освен това пътният полицаи да предаде на колегите си нататък по трасето да не спират колата му. Това работи. Полицаят взема парите. „Пичът“ кара по платното за насрещно движение. Но ако и на другия ден има задръстване, на „пича“ вече не му е интересно отново да мине по платното за насрещно движение за петнайсет хиляди рубли. Той отива при полицая, отваря прозореца и пита, като нарочно повишава глас: „Полицай, а колко струва месечният ти абонамент, за да минавам по насрещното?“. И така се намира цена и за месечния абонамент.

Идеалните „пичове“ се стремят да нарушават не само конвенционалните правила на хората, но и физическите, че дори и физиологичните закони. Ако, да речем, жена му е забременяла и лекарят на ултразвука казва, че ще имат момиче, „пичът“

задължително ще попита колко струва да бъде момче. И ще го направи дори не защото иска син, а просто за да се изхвърли. А пък ако кажат на „пича“, че приятелят му е убит, „пичът“ задължително ще поиска от реаниматора да съживи покойника. А ако лекарят откаже, смъртта на приятеля на „пича“ ще бъде обяснена не с куршума в сърцето и не с разкъсаната аорта, а с това, че „докторът съвсем се е оял и дори вече не ще пари“. Това не е преувеличение, а истински случай, който ми разказа реаниматорът Н.

Друг истински случай от практиката си разказва рубльовският психотерапевт Виктория П. Един неин пациент — четиринайсетгодишно момче от много богато рубльовско семейство, се опитало да се самоубие, след като баща му уволнил шофьора, който бил единственият човек, с когото момчето разговаряло. Забележителното в този случай е това, че шофьорът бил уволнен, защото спрял на червено. Момчето разказало на психотерапевта, че баща му изскочил на самото кръстовище от колата и с крясъци: „Защо спря? Това червено да не е за теб? Марш навън!“, измъкнал шофьора от колата, седнал зад волана и продължил нататък.

Естествено, психиката на детето не издържала на тази сцена, но родителят се държал абсолютно последователно и може би дори осъзнавал, че травматизира сина си. И вършел това съзнателно. Защото, ако спираш на червено и ако не изгониш верния си служител наред пътя без никаква компенсация за уволнението, психиката на детето, разбира се, ще бъде опазена, но за сметка на това зрелият мъж ще изгуби пичовската си идентичност. И той избрал идентичността за сметка на психическото здраве на сина си.

Когато нарушава правилата, „пичът“ обикновено осъзнава какви могат да бъдат последствията. Ако не спреш на светофара, рискуваш да направиш катастрофа. Ако не връщаш кредитите си, рискуваш да влезеш в затвора. „Пичът“ го осъзнава, но въпреки това не спира на кръстовищата и не връща дълговете си. Готовността за възмездие заради това, че нарушаваш правилата, на пичовски език се нарича „да си платиш за гяволъка“. „Пичът“ е готов да отговаря, но тайничко се надява, че точно заради него правилата на възмездието ще бъдат променени благодарение на преплитането на бизнес интереси, на рушвети или просто на съдбата. Рано или късно тази сметка не се оправдава и „пичът“ умира. Подробностите за смъртта му не са важни

— може да се лиши от буйната си глава по време на лов с хеликоптер (губернаторът Есиповски), да си счупи врата по време на надбягвания с моторни шейни (телевизионният водещ и продуцент Супоньов), да бъде убит от конкурентите си (не само престъпният бос Квантришвили, но и стотици други). Може заради заплахата от съдебно преследване да избяга от страната, спасявайки семейството си и остатъците от капитала си (банкерът Гусински, bankerът Смоленски, сенаторът Шахновски, кметът на Москва Лужков).

А „пичовете“ са още по-огорчени от това, че сега, когато Играта върви към края си, всички жертви и всички геройства от тяхна страна се оказват напразни. Въздишайки тежко, Григорий Масльонников признава, че неговата теория за „пичовете“ и „балъците“ вече не действа, защото Рубльовка се е населила с хора от нов тип. Григорий презрително ги нарича „джуджета“.

„Джуджетата“ са хора, които са нарушили правилата безнаказано, тоест без никакъв риск за себе си. Тях нищо не ги лови. Те безнаказано крадат, убиват, нарушават не само законите на страната, но и физическите закони. Тази книга започва с описание на инцидента на Рубльовското шосе с представителя на президента в Държавната Дума Гари Минх, чиято кола нахлула в насрещното движение и размазала малкия „Опел“ на гражданката Ярош. Но колко такива случки има по пътя? Рубльовската митология най-сериозно твърди, че в тежките катастрофи винаги получават травми или загиват шофьорите на високопоставените „джуджета“, шофьорите на размазаните от тях коли, пътниците в колите и минувачите... Но никога и самите „джуджета“.

Независимо дали става дума за Гари Минх, или за вицепрезидента на компанията „Лукойл“ Анатолий Барков, тях нищо не ги лови. Мерцедесът на Барков се забил челно в един малък ситроен. При сблъсъка загинал шофьорът на Барков и лекарите гинеколози Олга Александрина и Вера Сиделникова, които били в ситроена. А Барков се отървал с една драскотина на крака. Лесно е да се разбере защо и Минх, и Барков са били признати за невинни, въпреки протестите на обществеността. Това се обяснява с корупцията, с масовото застъпничество на високопоставени чиновници и бизнесмени от нефтената промишленост. Само че как да тълкуваме физическата неуязвимост на Барков и Минх?

В едно от интервютата си за катастрофата Барков казва, че е оцелял единствено и само заради това, че макар да се намирал на задната седалка, бил закопчан с предпазния колан. Невъзможно е да се повярва в това. Колкото и да съм пътувал в представителни коли с богаташи, сядайки на задната седалка, никой от тях никога не се е закопчавал с колан.

Като обяснява спасението си по този начин, Барков дава очевиден, но толкова неправдоподобен отговор, че сякаш нарочно отклонява вниманието. Пази свещената тайна на рубльовската неуязвимост, за която тепърва ще стане дума в тази книга.

[1] Елизавета Петровна Глинка, известна още като доктор Лиза — руски филантроп, лекар анестезиолог, специалист в областта на палиативната медицина, изпълнителен директор на фонд „Справедлива помощ“. — Бел.ред. ↑

[2] Мюсюлманско средно или висше училище. — Бел.ред. ↑

[3] Мартин Люцианович Шакум (роден през 1951 г.) — политически деец, депутат от III, IV и V Държавна Дума, кандидат на психологическите науки, доктор на икономическите науки. — Бел.ред. ↑

[4] „Синята роза“ — сдружение на художници, получило наименованието си от една изложба през 1907 година. В сдружението участвали П. В. Кузнецов, Н. Н. Сапунов, М. С. Сарян, С. Ю. Судейкин, Н. П. Кримов, А. А. Арапов, Ал. В. Фонвизин, братя Н. Д. и В. Д. Милиоти, Н. П. Рябушински и др. Просъществува до 1910 г. — Бел.ред. ↑

[5] „Вале каро“ — сдружение на художници, получило наименованието си от една изложба през 1910 г. В сдружението влизали братята В. и Д. Бурлюки, Н. С. Гончарова, В. В. Кандински, П. П. Кончаловски, Н. Е. Кузнецов, О. В. Куприн, М. Ф. Ларионов, А. В. Лентулов, К. С. Малевич, И. И. Машков, А. А. Осмьоркин и др. Просъществувало до 1917 г. — Бел.ред. ↑

[6] Дмитрий Рубашкин, архитект, дизайнер и декоратор, който днес работи в Омск — Бел.ред. ↑

[7] Авторът е заимствал този стил на оформление от архитектите на руския модернизъм. В този стил е работил например Ф. О. Шехтел — Бел.ред. ↑

[8] Днес Румянцевският музей е известен като Държавен музей на изобразителното изкуство „А. С. Пушкин“ (Москва). В основата на колекцията са копия на най-известните скулптурни произведения, но в днешно време в експозициите и във фондовете има и много оригинали. — Бел.ред. ↑

[9] Мерцедес G-клас, популярен в България като „кубче“. — Бел.ред. ↑

[10] Опитен, висш чиновник в Средновековието. — Бел.ред. ↑

ТРЕНДСЕТЪРЪТ^[1]

23. „Отваряй бързо! Бегом, мърльо! Бегом, казах!“ — това или нещо подобно изкрещява интелигентна на вид блондинка с очила от предната седалка на черния мерцедес клас S. Охранителят се тутка. Според инструкцията, преди да вдигне бариерата, трябва да свери номера със списъка на поканените. Само че той има и очи. И вижда, че колата не е обикновена. Нов черен мерцедес означава, че това е човек на държавна служба. Но в такъв случай защо на задната му седалка има един господин, който изобщо не може да се нарече чиновник, а на предната — блондинка с айпад? Щастливият номер 117 с целенасочено подбрани букви и федерално знаменце вместо регионален код означава, че става дума за специални привилегии. Тогава защо, дяволите да го вземат, блондинката не е на задната седалка, а на предната? Да не би да е нечия дъщеря? Разбира се, че е нечия дъщеря, но тогава защо не прилича на модерна сладурана или на преднамерено скромна студентка, а на нагла зубрачка с очила? След още миг охранителят познава блондинката. Това е телевизионната водеща Ксения Собчак. Напълно шашардисан, охранителят вдига бариерата, без да сверява номерата. Тоест, допуска чиста проба длъжностно нарушение. И постъпва правилно. Точно такава впечатление трябва да прави на един мухльо рубльовският Играч от второ ниво, когото условно наричаме трендсетър или законодател в модата.

Веднъж попитах Ксения Собчак: „Ксения, защо крещите така на охраната?“. А в отговор получих скромно сведени очи, пърхаци като пеперудки мигли и извинителна интонация: „Прав сте, Валерий, това е ужасно. Старая се да не крещя, но разбирате ли какъв е проблемът — те не схващат. Те не са свикнали да разговарят с тях любезно. Те смятат любезността за слабост. И веднага щом видят слаб човек, моментално започват да му се подиграват. Това е условен рефлекс, изработен в течение на дълги години. Та затова ми се налага да крещя, въпреки че ми е неприятно!“.

Докато ми говореше, изпаднах в пълно раздвоение на съзнанието, като описания по-горе охранител. Пред себе си виждах интелигентно момиче от професорско семейство и бях видял същото това момиче да крещи по охранителя като простакеса на пазара. Двата образа не съвпадаха, както не съвпадат електродите на училищното динамо в час по физика, когато учителят иска да покаже на децата как възниква светкавицата. За да се появи светкавица, между електродите трябва да има луфт. По абсолютно същия начин трябва да има и логически луфт между постъпките на трендсетъра, ако иска да диктува трендовете на хората. В този смисъл биографията на Ксения Собчак се състои от безброй логически луфтове.

Ксения се появи за пръв път публично на погребение. Погребваха баща ѝ Анатолий Собчак, бившия кмет на Санкт Петербург, за когото в началото на политическата си кариера работеше Владимир Путин. Путин дойде да се поклони на гроба на бившия си благодетел. Отиде при опечаленото семейство, изрази тихичко съболезнованията си и обеща да му помогне. Скоро майката на Ксения и вдовица на Собчак Людмила Нарусова стана сенатор и всички разбраха, че президентът е уредил семейството на бившия си началник на синекурна длъжност. Беше предвидено Ксения да живее кротичко, но охолно, както подобава на дъщерята на заслужил, но забравен от всички човек.

Само че не се случи нищо подобно. Следващата новина за Ксения беше, че са ѝ откраднали черните диаманти, подарени от Умар Джабраилов. По това време Джабраилов се възприемаше от общественото съзнание като чеченски бандит, който е убил партньора си Пол Тейтум. Дори ако Джабраилов не беше убил никакъв Тейтум, пак беше странно, че една професорска дъщеря приема скъпи подаръци от човек с такава репутация.

Значи тя — помислиха си всички — е светска флърца? Тогава защо се държа толкова достойно на погребението на баща си? Отговор не се намери, но още в този момент логическият луфт между двата образа на Ксения предизвика обществен интерес към момичето.

След това в течение на известно време Ксения се държа като абсолютна светска флърца. Появяваше се на всички рубльовски купони, пътуваше с Рустам Тарико до Сардиния, следваше безкрайно в престижен университет, омъжи се за кратко за един богаташ. И точно

когато общественото мнение вече беше готово да лепне на Ксения етикета на купонджийка, момичето най-неочаквано започна да върши нещо крайно нехарактерно за светска флорца — да работи, и то много. Водеше телевизионното шоу „Къщата — 2“, токшоуто „Сребърен дъжд“ по радиото, церемониите на музикални и филмови премиери, фирмени купони, правеше много сериозни интервюта, между другото, за лъскавото списание GQ. И никаква политика. В общественото съзнание се утвърди убеждението, че Ксения е от онези доволни от Путиновия режим лустросани журналисти, на които нашето нефтено изобилие дава възможността да си живеят добре, при условие че не се завират в политиката. Така изглеждаше наистина, още повече че в рубльовските ресторанти Ксения казваше директно на приятелите и познатите си, че няма да насочи своето изострящо се все повече и повече перо срещу (в буквален смисъл) кръстника си Владимир Путин.

Даже я обикнаха. За трийсетгодишнината ѝ направиха бенефис по Първи държавен канал на телевизията. Тя дори пъ... И изведнъж ни в клин, ни в ръкав Ксения Собчак започна да участва в протестните акции след парламентарните избори през декември 2011 година. Върлите опозиционери ѝ се присмиваха и дълго не я признаваха за свой човек, докато телевизионното ѝ токшоу „Госдеп — 2“^[2] не се оказа едва ли не единствената трибуна на опозиционерите. Светските репортери свързаха протестните настроения на Ксения Собчак с това, че тя май имала интимна връзка с опозиционния политик Иля Яшин. Кремълските охранители наричаха декемврийските протести по московските улици „революцията на норките“, намеквайки на първо място за участието на персонажи от сорта на Собчак в протестите. Но така или иначе, в главите на всички се заби насажданият от Ксения логически луфт, който се засили още повече, когато се разбра, че Ксения ходи на протестните акции с кола с буркан, която е собственост или на Федералната служба за сигурност, или на прокуратурата от Московска област. Малко преди президентските избори през 2012 година Ксения извърши още две главозамайващо нелепи постъпки от гледна точка на последователната логика, но напълно оправдани от гледна точка на двойствената логика на трендсетъра. Първо, зададе „неудобен въпрос“ на актрисата Чулпан Хаматова. И второ, информира властите за провокаторите на Марша на милионите.

Преди президентските избори актрисата и попечителка на най-големия благотворителен фонд в Русия „Подари живот“ Чулпан Хаматова направи изявление по телевизията, заявявайки публичната си подкрепа за Путин, който се кандидатираше за трети президентски мандат. Хаматова каза, че Путин е единственият от кандидатите, който истински ѝ помагал за децата, като построил модерна онкохематологична клиника в Москва. Естествено, това изявление на любимата актриса, която заради благотворителната си дейност се смяташе едва ли не за светица, беше удар за опозиционно настроената интелигенция. Опозиционерите единодушно решиха, че Чулпан е била принудена да подкрепи Путин, като са я заплашили, че ще закрийт клиниката и ще фалират фонда. За да спаси децата (решиха опозиционерите), Чулпан е била принудена да го подкрепи.

Разбира се, смяташе се за неприлично публично да се задават въпроси на актрисата за тази история, защото Чулпан няма как да каже истината (нали точно затова е жертва на шантаж). Тя би могла само още веднъж да изрече болезнените за нея думи, че уж трябвало да се гласува за Путин.

По време на церемонията за връчването на наградите на филмовите дейци „Ника“, водещата Ксения Собчак попита на всеослушание: „Чулпан, кажи, би ли влязла в политиката, ако не се занимаваше с благотворителност?“. Залата я освирка. След известно време Ксения Собчак покани Чулпан Хаматова в токшоута си и в течение на четирийсет минути по най-различни начини ѝ задаваше същия въпрос: „Ако не бяха децата, ако не беше благотворителният фонд, щеше ли да подкрепяш Путин?“. В течение на четирийсет минути Чулпан героично се измъкваше от отговора, но всеки път го правеше така, че да не възникват съмнения, че подкрепя Путин. А Ксения... За Ксения като че ли не беше важно какво отговаря гостенката ѝ, а това, че непрекъснато задаваше въпрос, който не трябва да бъде задаван. Тя нарушаваше правилата публично и дълго, та дори и най-тъпите зрители да разберат, че е трендсетър, човек, който целенасочено нарушава установените от другите правила и който установява свои. На фона на тази история дори някак незабелязано мина историята с откровения донос, който Ксения Собчак написа за своите приятели от опозицията.

Случи се следното. На шести май, в навечерието на инаугурацията^[3] на президента Путин, избран за трети мандат, в Москва се проведе протестна демонстрация. Тя се наричаше Маршът на милионите. Имаше сблъсъци между демонстрантите и полицията. Беше използван сълзотворен газ. Полицаяте биеха с палки. Демонстрантите хвърляха по полицаяте камъни и парчета асфалт. Полицаяте заявиха, че сред демонстрантите е имало провокатори, които първи са нападнали полицията. А демонстрантите заявиха точно обратното — че полицията първа е започнала да разпръсва разрешеното и съгласувано с властите шествие.

И изведнъж в интернет се появи изявлението на Ксения Собчак. Че тя уж била допусната в тесния кръг от организатори на митинга. Че предварително е знаела, че демонстрантите подготвят провокации срещу полицията и че затова за пръв път от началото на московските протести не е отишла на митинга.

Подобно изявление изглеждаше налудничаво. Допуснали са те в тесния кръг на организаторите, а ти разгласяваш тайните им? Значи си предателка. Научила си за подготвяните провокации и искаш да разкажеш за тях? Само че в такъв случай защо разказа след митинга, когато кървавите сблъсъци вече са факт, а не преди това, когато провокациите можеха да бъдат предотвратени?

Последователната човешка логика не е в състояние да обясни поведението на Ксения Собчак. Но ние ще го обясним — тя е трендсетър. А трендсетърът е нелогичен. Трендсетърът нарочно прави това, което не очакват от него, за да утвърди правото си да извършва невиджани, разчупващи всички досегашни конвенции постъпки.

24. Или ето ви и още един епизод — първенството на трендсетърите. Разказва го Олга Романова, която е образцов трендсетър и жена на богаташ, но носи евтини пластмасови бижута. Вкараха мъжа ѝ в затвора, само че тя не си седеше кротичко вкъщи, както изискват правилата, а отчаяно се бореше за него и в крайна сметка го освободи. Ето нейния разказ за това, как Алфред Кох празнувал годишнината от сватбата си. Сама по себе си историята е парадоксална, защото Кох от трийсет години е женен за една и съща жена. А на Рубльовка това е рядкост. Сред гостите имало и един

високопоставен държавен чиновник на преклонна възраст с младата си жена. За чиновника се знаело, че е гей, а съпругата му е необходима в качеството на реликва. Всеки си има млада жена с външност на манекенка, тъй че как може той да няма такава? А за жена му се говорело, че е от онези рубльовски момичета, които са „отглеждани за продажба“.

Има такава категория млади жени на Рубльовка. Те са израснали там. От най-ранното им детство техните майки мислят само за това, как дъщеря им да се омъжи изгодно и работят много сериозно в тази посока. Първо, с външността им. Ако нослето е чипо, гърдите са малки, а дупето — голямо, всичко минава под ножа на пластичния хирург. В устните се слага силикон. Не може и дума да става за корем, за целта има фитнес клубове. Обличат се само маркови дрехи и не дай си боже, да имаш дори чорапи от „Зара“ или „Ейч & Ем“.

Второ, извършва се сериозна предпродажна подготовка с психиката. С всякакви истини и неистини се ликвидира дори и най-нищожната романтична представа за живота. Няма любов. Няма принцове на бели коне. Сексът не бива да доставя удоволствие. Момичето, отглеждано за продажба, не бива да очаква вярност, нежност и почтеност. Значение трябва да имат само парите и за пари тя трябва да бъде готова на всичко. Но не и да се продаде евтино. Да не пуска на когото ѝ падне за дрънкулки, а да докопа наистина богат и влиятелен мъж.

И ето че тази млада жена седяла край празничната маса и на всеослушание говорела за жената на Кох, която също била там, че просто е невъзможно един мъж да иска една жена след цели трийсет години съвместен живот. Един вид, съпругата на юбиларя постъпвала аморално, като продължавала да живее със своя богат и все още неостарял мъж. Отдавна би трябвало тихомълком да е заминала за някакъв си Съсекс или в Нормандия. Да доизживява незабележимо живота си, освобождавайки мястото до богатия мъж за младите и специално „отгледани за приятелки“ жени.

Общата вечеря приключила, гостите се заприказвали и се разделили на групички по интереси. Този млад боклук, който току-що оскърбил домакинята на вечерта, седнал при нея. Надникнал доверчиво в очите ѝ и започнал да я разпитва на висок глас как да разпознае в един младеж бъдещия олигарх, в младия студент —

бъдещия вицепремиер на правителството и изобщо, как едно красиво и романтично момиче да открие любовта. Нали вие сте успели, скъпа. Хайде, кажете как?

Ако на някой му се струва невъзможно първо да оскърбиш домакинята, а след това да ѝ искаш интимни съвети, ние не виждаме нищо неочаквано в такова поведение. Защото младата жена, която никой не възприема дори като човек, а само като вещ, нещо като табакера, по най-дърварския начин се опитва да стане трендсетър и да утвърди правото си на парадоксално поведение.

Но не ѝ стига мозъкът за това. Защото развитието на умствените способности не влиза в програмата за подготовка на момичето, „отглеждано за продажба“.

25. Защото не бива да се смята, че нечуваните и парадоксални постъпки са достатъчни, за да станеш трендсетър. Това е съвсем недостатъчно. Такива постъпки извършва и описаният в предишната глава „пич“-парвеню. Но той го причинява просто ей така, от селски тарикатлък и рядко се изхитрява да извлече някаква изгода от своята ексцентричност. Докато трендсетърът прави неочаквани постъпки с умисъл. За да могат хиляди хора да се учудят на поведението му, да се възмутят, да се оскърбят, да се възхитят, да го наблюдават и в крайна сметка да възприемат от трендсетъра маниера да говорят или да си връзват вратовръзката като него, тоест да станат последователи на тренда. Или, казано с други думи, за да бъдеш трендсетър, противоречивостта не е достатъчна. Трябва и желание да създаваш трендове. Ето ви един пример за безплоден трендсетър, за жена, която би могла да диктува модата, но не е успяла да въведе нито една модна тенденция.

Веднъж в Монако (не бива да забравяме, че много рубльовски обитатели възприемат това благословено княжество като филиал на Рубльовка) в един от любимите ресторанти на руснаците, журналистката и съпруга на милионер Олга Романова се запознала с една необикновена жена.

Тази жена била негърка, но говорела прекрасно руски, макар че дрънкала всевъзможни глупости. Била облечена прилично, но се държала предизвикателно — сядала от маса на маса при хората, ядяла

от чуждите чинии. И предлагала с вилцата си на всички също да си хапнат от нейната чиния. Когато Романова отказала да опита нейната храна, жената започнала да настоява, обзета от недоумение защо Романова пренебрегва това толкова симпатично забавление.

В същото време руските посетители на ресторанта се отнасяли с огромен интерес, ако не и с раболепие към афроруския. Канели я на масите си, усърдно поддържали абсолютно безсмислени разговори, направо я гледали в устата дали няма да каже нещо особено. Ала през цялата вечер афроруския не казала нищо смислено, не извършила нищо забележително и Романова я запомнила само с това, че страшно ѝ писнало от нея.

Когато се прибрала вкъщи, Романова, по стар журналистически навик, влязла в интернет да види каква е тая афроруския, която се превърнала в звездата на вечерта. И Гугъл много бързо ѝ дал отговор — жената се казвала Анжела Ермакова. Същата онази Анжела Ермакова, която забременя и роди дете от световноизвестния тенисист Борис Бекер, че на това отгоре осъди Бекер за пари, че на това отгоре... В този момент Романова без малко не повърнала, като се сетила как всички са яли от чиниите един на друг. Защото пикантната подробност за бременността на Анжела Ермакова била, че тя правила секс с Бекер само веднъж, и то в помощния килер на един лондонски хотел. Като на това отгоре сексът бил само орален.

Романова си представила как познатата ѝ от вечерта напълва устата си със спермата на прочутия тенисист. Как я изплюва в найлоново пликче, как я замразява, как изчаква овулацията си, как я изтегля със спринцовка и как я вкарва във влагалището си... А сетне със същата тази уста напирала да опита храната от чинията на Романова! За да потисне позивите си за повръщане, Романова се опитала да разбере с какво по-точно описаната по-горе Анжела Ермакова е привлякла чак толкова сънародниците ѝ. Защо те търсели запознанство с нея? Защо я канели на масите си? Защо слушали дрънканиците ѝ? Защо я гледали в устата с някакво раболепие? (По дяволите! Отново тази уста!) Романова не открила отговора нито през онази вечер, нито по-късно.

А ние веднага го намираме. Работата дори не е в известността. Не е и в това, че за няколко месеца Анжела Ермакова стана героиня на

жълтата преса. Работата е в това, че тя се представяла като идеалния трендсетър.

Цялата била изтъкана от неவிждани противоречия. Руския, но чернокожа. Омъжила се за богат англичанин, но в Лондон не започнала да се прави на английска лейди (както е прието сред омъжените жени), а се захванала да се навърта около претъпкания с руски богаташи ресторант „Нобу“ (както е прието сред неомъжените). Забременяла от богат и известен мъж (традиционен бизнес на Рубльовка), но не по обичайния начин, а през устата. Идеален трендсетър!

Ако през онази вечер в ресторанта в Монако Анжела Ермакова бе показала нов начин за завързване на фишу, след един месец цяла Рубльовка щеше да го завързва така. Ако през онази вечер Анжела Ермакова носеше рокля на неизвестен моден дизайнер, след половин година бутик на този дизайнер щеше да бъде открит в Барвиха. Ако беше призовала към революция (дяволът си няма работа), дамите със самури и хермелини може би още тогава щяха да започнат да излизат по площадите с антипутински плакати.

Но...

Анжела Ермакова не предложила нищо нито през онази вечер, нито по-късно. За разлика от Ксения Собчак, която само през последните две години въведе в употреба на Рубльовка следните трендове:

- модата момичетата да носят очила с тежки рамки и да изглеждат не просто като интелектуалки, а като зубрачи и донякъде дори като антижени;

- модата момичетата да работят;

- модата момичетата да носят големи мъжки чанти за документи;

- модата момичетата да се возят с шофьор, но на предната седалка;

- модата момичетата да участват в протестни акции.

Тя въвеждаше тренд след тренд, докато не наруши основното и може би единственото правило за трендсетъра — „правилото на огледалото“.

26. **Григорий Масльонников** формулира „правилото на огледалото“ по следния начин — огледалото се обръща наляво и надясно, но никога не се обръща нагоре и надолу. Тоест трендсетърът винаги трябва да нарушава хоризонталните правила и никога вертикалните. Винаги да върши странни неща с равни на себе си, но никога да не си позволява ексцентричност с началството или с прислугата. Ако видиш на пътя забранителен знак за минаване, задължително да преминеш покрай знака. Но ако спират колата ти на пътя, за да мине кортежът на Путин, в никакъв случай не бива да засичаш кортежа, защото по този начин ти, който безусловно си нисшестоящ, се противопоставяш на Путин, който е висшестоящ. Просто ще убият такъв тъпанар и толкова. Опитът показва, че хората, които спазват необяснимото и деликатно „правило на огледалото“, имат успех, но ако го нарушат, ги застига нещастие. Много хора, които в йерархията на Голямата Рубльовска Игра отдавна вече са преминали през нивото на трендсетъра, въпреки това продължават (просто по навик) да изграждат живота си от трендсетърски парадокси, без никога (също по навик) да нарушават „правилото на огледалото“.

Например милиардерът Роман Абрамович отишъл в московския ресторант „Ragu“, който е едно успешно начинание на известния ресторантьорски критик Алексей Зимин. Трендсетърски парадокс е дори и самият факт, че един милиардер отива в евтин ресторант, предназначен за хора от средна ръка. Може би е изпитал желание да отиде при обикновените хора? Може би също като Харун ал-Рашид^[4] е решил да посети инкогнито квартала на бедните? Нищо подобно — сътрудникът на Абрамович се обадил предварително на собственика на ресторанта, съобщил му, че Абрамович ще го посети в неопределен час между обeda и вечерята, и помолил да не пускат готвача и сервитьорите да си ходят... Някъде към четири часа, когато ресторантът бил пуст, а готвачът и сервитьорите стояли опънати по конец в очакване на почетния гост, вратата се отворила. Нахлули осем души охрана, разпръснали се из ресторанта, сякаш ще го завземат, и влязъл Абрамович. Седнал скромно край една маса, дълго чел краткото меню и най-сетне казал: „Моля, пригответе ми една салата, само че без подправки“.

Той не се подигравал. Не се опитвал да обиди главния готвач или собственика на ресторанта. Той се държал като трендсетър, който е

нарушил хоризонталното правило. Макар да е милиардер, отишъл в евтин ресторант, а когато влязъл в ресторанта, който се славел с главния си готвач, си поръчал просто нарязани зеленчуци, каквито всеки куриер би могъл да му донесе от близкия „Макдоналдс“. Казано накратко, проявил странност. Но дори и на Абрамович не би му хрумвало да проявява странности, когато Путин го изпрати на заточение за два мандата като губернатор на Чукотка. И той замина там като стой та гледай и наистина се грижеше за благосъстоянието на чукчите. И същият този Абрамович непрекословно плати договора на футболния треньор Гуус Хидинк, когато Путин (по това време той вече не беше президент, но все пак беше върховният управник на страната) реши, че му е необходимо руският национален отбор да участва в световното първенство по футбол. Защото хоризонталните правила трябва да се нарушават всяка минута, но вертикалните — никога. Онези, които са нарушавали вертикалните правила, са в изгнание или в затвора.

Аналогичен случай е обядът на обитателя на Николиния хълм, богатата и губернатор на Твер — Дмитрий Зельонин. Той намерил в салатата червей. Веднага написал в „Твитър“, че са му сервирали салатата с червей, и публикувал снимки на червея и салатата. Но проблемът бил в това, че е обядвал в Кремъл. Според „правилата на огледалото“ Зельонин би трябвало да изяде червея с благодарност, щом са му го сервирали, или поне да не дрънка за конфуза. Резултатът бил оставка. Може би не само заради червея, може би президентът е насъбрал и други претенции към Зельонин, но е факт, че след инцидента с червея губернаторът бил принуден да напусне поста си. А пък медийният магнат Владимир Гусински веднъж отишъл при премиера Михаил Касиянов, помолил да му опростят кредита към държавата и получил отказ. И вместо да се поинтересува, да намери силни съюзници и да изчака удобен момент за отмъщение, Гусински се раздрънkal из целия си телевизионен канал НТВ, че Касиянов взема по два процента рушвет от всяка сделка, която одобрява. И че в правителството — казал Гусински на журналистите — точно така наричат Касиянов: Миша Двата процента. И шегата плъзнала от уста на уста. Сатирикът Виктор Шендерович поне петстотин пъти се пошегувал за двата процента в ефира си на НТВ. Уж нямало нищо страшно. Защото преди хем опрощавали кредитите на Гусински, хем

позволявали на Шендерович да се шегува доста остро. Но този път — на зла круша зъл прът, защото било нарушено „правилото на огледалото“. Гусински не нападнал лично Касиянов (въпреки че по това време политическата тежест на медийния магнат била съпоставима с политическата тежест на премиера), а изпратил слугите. На върха запомнили това и при първа възможност Гусински се озовал в затвора.

Точно по същия начин и за същото нарушение на „правилото на огледалото“ се озова в затвора и нефтеният магнат Ходорковски, когато по време на заседание за борбата с корупцията при президента се опитал да се бори с корупцията, използвайки думите „всички ние сме виновни“. Как така всички? И президентът ли?

В затвора приключи дните си и юристът на компанията „Ермитаж Капитал“ Сергей Магницки, когато се опита да разкрие корупционните схеми на партньорите си, облечени във власт. Това не беше борба между равни, това беше нападение на нисшестоящ срещу висшестоящ, и то не с неоснователен опозиционен лай, а с юридически доказателства в ръце. И наруши „правилото на огледалото“.

И накрая, връщайки се към телевизията, ще си спомним как беше уволнен водещият на аналитичното предаване „Наскоро“ по НТВ Леонид Парфьонов, макар че му бяха прощавани много неща. Но тогава Парфьонов направи на живо интервю с Малика Яндарбаева, вдовицата на бившия чеченски президент Зелимхан Яндарбаев, убит от руските специални служби. И наруши „правилото на огледалото“ с това, че въввлече в политическата борба жена. При положение че в Голямата Рубльовска Игра жените винаги са се смятали за низши същества и (с редки изключения) не говорят.

Или поне не говорят на трендсетърския език.

27. Трендсетърският език, маниерът да говориш, е отделна област. Вече е нощ, цари тишина, къщата е пуста, зад прозореца се шири тъмната градина, за която знаем, че е охранявана по периметъра от трима въоръжени мъже, скрити някъде там, в тъмното. Банкерът Пьотър Авен ме развежда из стаите, показва ми колекцията си от

живопис и от време на време ме пита, сочейки към някоя картина на стената: „Знаете ли кой е този?“.

Свивам рамене. Не зная кой е човекът с очилца и брадичка на портрета, който по всяка вероятност датира от началото на XX век. Че да не би по онова време малко хора да са били с очилца и брадички. Всички са носили очилца и брадички. Ако мъжът носеше дълга военна куртка, тогава бих казал... Може би...

— Троцки! — усмихва се Авен, преди да съм успял да изкажа предположението си. — А това знаете ли какво е? И защо е скъсано?

На стената виси лист хартия, на който доста схематично, но изключително трагично е изобразен човек. А главата на човека не се е побрала, затова към основния лист е залепено още едно парче хартия и портретът продължава на парчето.

— Знаете ли какво е това? — пита Авен.

Докато се замислям, той внимателно ме наблюдава. И веднага щом вече съм готов да изразя предположението си, Авен казва:

— Това е Врубел! Врубел! В края на живота си, в лудницата. Листовете не му стигали и той лепял парчета.

Авен се възползва от колебанието ми и дори от неудобството ми, че не познах Врубел, и ми прочете нещо като лекция (всъщност много съдържателна) за руския авангард. Тя се различава от това, което съм слушал като студент, само по интонацията. В студентските ми години, когато се обръщаше към аудиторията от дваисетгодишни тъпанари, професор Аверинцев започваше по следния начин: „Както знаете, Епикур се е родил през триста четирийсет и втора или четирийсет и първа година преди новата ера на остров Самос...“ Естествено, ние чувахме за пръв път за годината и мястото на раждане на Епикур, а много от нас чуваха за пръв път за самия Епикур и за остров Самос. Но професорът смяташе подобни аванси към студентите за правилни. Целта на интонацията в лекциите на Аверинцев беше да се поддадеш. А на интонацията на Авен — да доминира.

И то при положение че не му е нужно да доминира (просто това е трендсетърски навик). Веднага щом се концентрирам, за да поддържам разговора, Авен ме води при следващата картина и казва:

— А това е Кустодиев. Би трябвало да се сетите какъв е този сюжет.

— Това е пиесата на Островски б... б... — започвам да заеквам просто защото си заеквам по рождение.

Авен ме изпреварва: „... Буря“.

А сетне следва историята за това, как Авен намерил и купил тази картина на Кустодиев, как тя не могла да влезе в обикновения му мерцедес и как се обадил в банката и извикал микробус, тъй като се страхувал да остави дори за миг шедьовъра, с който най-неочаквано се сдобил.

Нашият разговор (като всеки разговор с трендсетър) прилича на игра на една врата. Трендсетърът винаги задава на събеседника си въпроси, които го объркват. И винаги се възползва от колебанието му, като буквално налива в главата на събеседника си онова, което трябва да се превърне в тренд. Трябва да признаем, че на Авен му прави чест, че точно той научи много хора на Рубльовка да събират живопис и всъщност той беше човекът, който изкупи повечето безстопанствени шедьоври на руските авангардисти. Интелигентният Авен пристрасти милионерите парвенюта към колекционерското изкуство, а самият той се оказа най-големият колекционер. Вкорени тренда и се оказа най-добър в много отношения благодарение на маниера си да разговаря. В този негов маниер няма нищо обидно. Нищо унизително. Той не ме обърква с въпросите си, за да ме упрекне, че не познавам Кустодиев или Врубел. Това просто е техническа хватка — да стъписа събеседника си с въпроса, сам да даде отговора и да продължи вече да се обръща (с цялото уважение) към неосведомения от позицията на осведомен човек. Тренсетърите са такива. Те разговарят така.

Още едно от правилата на трендсетърите се състои в това, никога да не отговарят на въпросите на събеседниците си директно. Това е излишна инициатива. Предпочитат да говорят за друго. Да сменят темата. И да отговарят директно само в случаите, когато отговорът дава предимство и позволява на трендсетъра да прочете лекция на събеседника си.

Нощ. Тишина, пуста къща. Ние се разхождаме от стая в стая. Аз питам:

— А не мислите ли, че трябва да издадете каталог с вашата колекция?

— Аз — казва Авен — отдавна съм издал каталог.

Протяга ръка, взема от масата една дебела книга и ми предлага да я прелистя. Аз я прелиствам, възхищавам се и се чудя как Пьотър Олегович успя да направи така, че каталогът, за който попитах, се оказа подръка. Дали това е случайно? Или, когато идва гост, на всяка маса в огромната къща е приготвен по един каталог? Или пък това е късметът на трендсетъра? Вечният роял в храстите...

— Виждам, Пьотър Олегович, че вие...

— Да — подхваща Авен. — Много съм навътре в темата. Елате, ще ви покажа фалшификати. През целия си живот съм купил само два фалшификата. Ей сега ще ви ги покажа.

И някак от само себе си стана така, че аз направих комплимент на Авен, а той скромно го прие, като приглуши компетентността, която оцених, с разказ за колекционерските несполуки. Тъй или иначе, ето че той отново ми изнесе лекция за това, как да различи фалшификат от оригинал, а аз стоя и го слушам със зяпнали уста. И Авен плете цялата тази словесна паяжина не заради някаква изгода. Той не иска нищо от мен. Аз просто му се натрапих на гости, а той любезно ме прие. Това е просто трендсетърски навик, макар че Пьотър Авен отдавна вече е преминал трендсетърското ниво в Голямата Рубльовска Игра.

28. Когато трендсетърът не разбира защо му задават някакъв въпрос, той никога не отговаря на него. Само че не отказва да отговори и не изрича стандартното „без коментар“. Вместо да отговори на зададения въпрос, отговаря на друг, който не му е зададен. Така се раждат легендите. Защото всеки трендсетър иска за него да не се разказват истории, а легенди.

— Кажете — питам ресторантьора Аркадий Новиков, — вярно ли е, че когато сте престанали да управлявате „Веранда край вилата“, печалбата на ресторанта веднага е паднала два пъти и затова собственикът му Емелян Захаров е бил принуден да поднови договора ви?

— Не — отвърща Новиков. — Това е красива легенда, но нещата изобщо не стояха така. Момчетата и сами управляваха добре „Веранда“. Следях успехите им и дори малко им завиждах. И много се зарадвах, когато ми предложиха да управлявам техния ресторант.

Забележете: аз питам Новиков дали е вярно, че след като известно време е управлявал „Веранда“, си е тръгнал и след това печалбите са паднали двойно, та затова собствениците са били принудени да го повикат отново. А Новиков ми отговаря, че бил много доволен, когато го поканили да управлява ресторанта. Аз го питам за един момент, а той ми отговаря за друг момент. Абсурдността на нашия разговор щеше да бъде очевидна, ако се поставеха и датите. Ако аз бях попитал: „Вярно ли е, че през ноември?...“, и ако Новиков беше отговорил: „Не, не е вярно. През януари аз...“, липсата на логика щеше да блесне. Но датите не са посочени. И разговорът тече плавно. Човек дори не може веднага да осъзнае, че аз питам за едно, а Новиков отговаря за друго. Но в душата ми се надига смътна тревога от това, че Новиков не отговаря на въпросите, които му задавам, а отговаря на такива, които не му задавам. Тази тревога е нормална реакция за балъка (защото аз съм балък, понеже спазвам правилата) на словесната игра на трендсетъра. Тя ме кара да слушам разсеяно — формално да задавам въпроси и формално да получавам отговори. Но всъщност да следя изражението на лицето му, детайлите на дрехите му, случайните събития наоколо... Защото в този момент за мен се разиграва спектакъл, който много ефективно залага в мозъка ми Легендата за Новиков.

Разговаряме в един от ресторантите на Новиков. И докато разговаряме, при него идва едно момиче от мениджърите му. То му казва, че е наругало охранителя, който петнайсет минути преди отварянето на ресторанта не пуснал никакви хора, които искали да влязат.

— Обясних му, че не може да постъпва така с гостите. Ако го направи още веднъж...

— Добре — казва Новиков, — после и аз ще си поговоря с него...

А освен това почти всяка минута Новиков получава есемеси с никакви цифри на мобилния си телефон. Хвърлям едно око към телефона и го питам какви са тези цифри, а Новиков ми обяснява, че това са справки от ресторанта му в Лондон — колко посетители е имало, какви ястия са поръчвали, каква е средната сметка за една вечеря, колко маси са запазени за вечерта... Оказва се, че макар да се

намира в Москва, Новиков ръководи успешно лондонското си отроче онлайн.

Мои приятели журналисти са ми разказвали, че дори по време на интервюта или на фотосесии за елитни списания се е случвало при Новиков да идва главният готвач с някакъв въпрос, а Новиков молел да прекъснат снимките. Отивал в кухнята, захващал се да приготвя нещо заедно с главния готвач и толкова се увличал, че се налагало да местят студийното осветление в кухнята и да продължават фотосесията там. Допускам, че Новиков проявява това свое неспирно внимание към всяка дреболия във всеки свой ресторант съвсем искрено. Настина се интересува! Наистина вниква в проблема! Наистина е страхотен професионалист! Но въпреки това искрената и видима отдаденост на Новиков на най-дребните детайли в занаята му не е нищо друго, освен трендсетърска уловка. Пред очите ми, възползвайки се от моето неудовлетворение от анахроничните му отговори, Новиков изгражда в главата ми легендата за себе си.

Ако разсъждавам трезво, би трябвало да реша, че успехът на Новиков не може да се определя от личното му внимание към всяка подробност. Той има над сто ресторанта, разпръснати из цяла Москва и из Рубльовка, а и ресторант в Лондон. Той физически не може да ругае охранителите, да следи запазените за вечерта маси и да готви с четири ръце заедно с главните готвачи във всеки от тези ресторанти. Ако разсъждавам трезво...

Но аз не съм в състояние да разсъждавам трезво. Защото, като не отговаря на зададените въпроси и отговаря на незададените, Новиков обърква логичния ход на мисълта ми. Това е виртуозен трендсетърски финт.

Бих могъл да се огледам наоколо и да видя, че мъжете край масите ядат предимно месо, а жените — риба. Мъжете пият предимно концентрати, а жените — вино.

Бих могъл да съобразя, че всеки ресторант на Новиков всъщност е един усъвършенстван „Арагви“^[5], тоест една лустросана кръчма. Бих могъл поне да предположа, че успехът на Новиков се определя от тази все пак неразривна близост с кръчмата, която е по-приемлива за нашите неудържимо забогатели кръчмари. Бих могъл поне да допусна такава мисъл. Но къде ти...

След едночасовото интервю излизам от ресторанта с пълен диктофон безсмислени думи, но с увереността, че съм разгадал успеха на ресторантьора Новиков. Щях да разказвам, че Новиков е успешен, защото вниква във всички подробности, лично се кара на охранителите, лично следи броя на запазените маси и лично готви с главния готвач. И с тези мои разкази аз (както и други, които са се хванали на тази въдица) ще подхранвам Легендата за Новиков. Хиляди хора най-сериозно ще смятат, че трябва да ходят в ресторантите, в които Новиков се подвизава лично. Тези ресторанти ще бъдат модни и ще се превърнат в тренд. А печалбата в ресторантите, които Новиков е престанал да управлява лично, моментално ще паднат наполовина. Такава е силата на легендата.

29. Много често трендсетърите изграждат легендите си пряко волята си. Легендите непрекъснато избухват от клюки, дори и от клевети. В този смисъл трендсетърите едва ли имат по-голяма полза от когото и да било, колкото от враговете си. За трендсетъра безценен подарък може да стане онова, което за обикновения човек е драма.

Например разводът. На обикновения човек — на балъка, който спазва правилата, разводът не може да даде никакви бонуси. Особено ако е скандален, с подялба на имуществото и децата в съда. Балъкът страда, когато по време на съдебните дела на бял свят излизат подробности от частния му живот. Когато се налага да мъкнат децата в съда, за да може Негова чест да попита: „При кого искаш да живееш? При татко или при мама?“. След бракоразводния процес балъкът е измъчен и потиснат и благодари на бога, че целият този ужас най-сетне е свършил.

А трендсетърът е друго нещо. Вероятно той също се измъчва и страда, тъй като все пак е човек. Но бракоразводните страдания дават възможност на трендсетъра да обясни на целия свят, че той е необикновен човек.

Един от най-гръмките разводи на Рубльовка беше и до ден-дневен си остава разводът на двойката Слуцкер. Владимир Слуцкер е успешен бизнесмен, милионер, сенатор и според слуховете човекът, с чието посредничество може да се реши всеки проблем в генералната прокуратура или обратното — да се създаде проблем. Олга Слуцкер е

предприемач, собственичка на мрежата от фитнес клубове „Уърлд Клас“. Първият ѝ клуб в Жуковка дълго бил единствен на Рубльовка и в него ходели всички — от недодялани новобогаташи с престъпно минало до изключително милия и интелигентен историк и телевизионен водещ Николай Сванидзе. Естествено, Олга познавала всички и волю-неволю станала ключова светска персона.

Докато Слуцкерови не стигнали до развод, за тях дори нямало какво повече да се каже. За Владимир се знаело само, че се увлича по кабала. А за Олга — че взела парите за своите фитнес клубове от мъжа си, но тъй като бизнесът ѝ бил успешен, отдавна върнала дълга си. Нищо особено, хора като хора. На Рубльовка е пълно с успешни бизнесмени и сенатори, чиито съпруги въртят успешен бизнес и се мъдрят в светските хроники на елитните списания.

Но веднага щом Слуцкерови започнали бракоразводното си дело, и двамата тутакси се превърнали в герои на рубльовски епос и в истински трендсетъри.

Първо Владимир Слуцкер заявил, че децата трябва да останат при него, тъй като Олга дори не ги е раждала. Децата били износени от сурогатна майка. В консервативна Русия подобна информация вероятно би наклонила общественото мнение в полза на Владимир, но не и на Рубльовка. Точно обратното — обитателите на Рубльовка харесват всевъзможните заобиколни пътища, с които може да се промени естественото развитие на нещата.

Те харесват професорската дъщеря Ксения Собчак, която псува охранителите като каруцар. Те се интересуват от Анжела Ермакова, която е заченала чрез устата си. И сега те били увлечени по Олга Ермакова — по майката на две деца, която не е раждала нито веднъж. Не минал и месец, когато всички парвенюта на Рубльовка започнали да се обличат по маниера на Олга, обсъждали сурогатното майчинство. С абсолютно невероятна популярност започнала да се ползва детската психоложка, към чиито услуги Олга прибегвала в съда и по време на сблъсъците със съпруга си. Просто Олга се превърнала в трендсетър, какъвто не би могла да стане, колкото и фитнес клубове да построи в Москва.

На вълната на популярността си Олга извършила една сериозна трендсетърска грешка — дала няколко интервюта, които според логиката би трябвало да компрометират Владимир Слуцкер, но

всъщност го митологизирали. Олга казала, че децата трябва да останат при нея, тъй като Владимир е див ционист. Сиреч обяснявал на децата, че нямат достатъчно чиста кръв, че тя не е чисто еврейска...

(С Олга седим в едно малко ресторантче и тя ми казва точно така: „Представяте ли си, дъщеря ми плачеше и се оправдаваше, че в нея има съвсем малко мръсна кръв. «Майче — каза ми, — нали мръсната кръв в мен е съвсем малко». Тя просто наричаше моята кръв в жилите си мръсна“.)

Освен това Олга заявила, че Владимир се е чалнал от кабалистичните си занимания. Най-сериозно се смятал за бог и за месия и най-сериозно обяснявал, че душата му живее в две тела. Едното било тук, в Русия, а другото — някъде в Германия.

В една православна страна такава информация вероятно би наклонила общественото мнение в полза на Олга. Но не и на Рубльовка. Обитателите ѝ харесват всякакви деформации на традиционните вероизповедания. Както вярват в това, че мощите на свети княз Владимир могат да имат сертификат от археологическия институт, така вярват и в това, че сенатор Слуцкер може да се окаже... е... може би не точно бог, може би не точно месия, но при всички случаи изключително силен кабалист, който е направил състоянието си с помощта на хематрика^[6]. И в следващия миг половината обитатели на Рубльовка вече носели на китката си червен конец, по който кабалистите се разпознават помежду си.

Седя в кабинета на Владимир Слуцкер и слушам как заклеявя всички тези шарлатани с червени конци на ръцете. В остъклената библиотека зад гърба му има книги на иврит и на древен арамейски език. И без да щеш, започваш да се влияеш от тази рубльовска легенда и ти се ще час по-скоро да си плюеш на петите и да избягаш оттук, че току-виж, те превърнал в плъх.)

Ето как излиза, че разводът и обичайното в такива случаи взаимно заливане с помя изведнъж превръща едни не чак толкова интересни хора в легендарни приказни персонажи, в трендсетъри.

И на тях им остава само да вкарат в работа способността си да натрапват модни тенденции на хората. Да използват трендсетърството си, за да се изкачват нагоре по йерархията на Голямата Игра.

30. Целият майтап е в това, че сам по себе си трендът не върши никаква работа, той е кухо нещо. Владимир Слуцкер не е извлякъл никаква полза от това, че хиляди хора ще започнат да се занимават с кабала. На Олга Слуцкер не ѝ е нито по-топло, нито по-студено от това, че стотици жени ще започнат най-сериозно да обмислят възможността за сурогатното майчинство. На Ксения Собчак може и да ѝ е приятно да осъзнава, че безброй момичета са възприели маниера ѝ да носи очила с дебели рамки, но и тя няма никаква полза от това.

Трендовете се появяват и се забравят. Нито появата на трендовете, нито изчезването им означава нещо. Просто някакъв трендсетър е ангажирал общественото съзнание с някакъв логически парадокс и в течение на известно време хората са започнали да подражават на трендсетъра. Без никакви последствия.

На главния редактор на руския „Вог“ Аљона Долецкая ѝ хрумнало никога да не носи чорапи, а рубльовските дами известно време ѝ подражавали. И какво? Нищо. Забравиха това. И пак започнаха да носят чорапи.

Бившият шеф на администрацията на президента Александър Волошин обикна певицата Сезария Евора. Въведе модата да я слушат. Много хора я слушаха. И какво от това? Нищо. Освен че Сезария Евора имаше кър от това — поканиха на няколко пъти старицата от Кабо Верде на Рубльовка да пее срещу астрономически хонорар. Толкова. Модата отмина още преди ексцентричната любителка на пури да се представи пред Бога.

Милиардерът Алишер Усманов въведе модата на узбекската кухня. И какво от това? Нищо. Във всяко уважаващо себе си имение през почивните дни покрай казаните, мангалите и глинените пещи шетаха узбекски готвачи. Но скоро модата на узбекската кухня премина, защото се увлякоха по японското суши. И същите таджики, които допреди това се преструваха на узбеки, сега започнаха да се правят на японци. А след това забравиха и японците и се увлякоха по фермерската продукция, а готвачите бяха принудени да се издокарват с руски рубашки. И какво от това? Нищо. Бързотечна мода. Променящи се трендове.

Например беше модерно да се строят къщи, които приличат на Бутирския затвор. След това дойде модата да се строят къщи, които приличат на Зимния дворец в Петербург. Сетне започнаха да строят

финландски къщи, после швейцарски алпийски вили. След това се пристрастиха да разкъртват и да докарват от Европа цели стаи, че дори и замъци — автентичен паркет, стълбища, камини. И какво от това? Нищо. На територията на някои рубльовски имения тъй и си стоят едно до друго затвор, дворец, финландска къща, алпийска вила и замък — и четирите къщи пустеят, а собственикът им живее в пета, защото в момента на мода е тя. И какво от това?...

През 90-те беше на мода да направиш в мазето си стрелбище. А през първите години на ХХІ век вместо стрелбища започнаха да изграждат винарски изби. След 2010 година поколенията се смениха и младежите вече не складираха в мазетата си скъпи бутилки, а се захванаха да отглеждат марихуана на електрическо осветление. И какво от това? Нищо.

Модите, които се сменяха на Рубльовка, имаха смисъл само за онези трендсетъри, които се изхитриха да яхнат въведения от тях тренд и да спечелят пари от него, докато е актуален.

Григорий Масльонников строеше алпийски вили на равнинен терен, докато те не излязоха от мода. Ксения Собчак написа книга, в която обясняваше на момичетата как е модерно да се обличат. Сталик Ханкишиев обучи цял полк узбекски готвачи, които баеха на казаните, и написа три книги по темата. Аркадий Новиков построи стотина ресторанта върху узбекския гастрономически тренд. А когато на мода излязоха фермерските продукти, Алексей Зимин построи два ресторанта.

Има хора, които успяха да превърнат тренда в продукт. Тези хора са герои на следващата глава. Тези проекти не са нищо друго, освен мода, която трендсетърите насаждат не просто за развлечение, а с цел да спечелят от онези, които я следват.

[1] Законодател в модата. — Бел.прев. ↑

[2] Госдеп — държавен департамент. — Бел.прев. ↑

[3] Официална церемония при встъпване в длъжност на президент, монарх и пр. — Бел.ред. ↑

[4] Арабски халиф, управлявал Абасидското халифатство между 786 и 809 година. Цикълът „Хиляда и една нощи“ разказва за неговите среднощни пътешествия из Багдад. — Бел.ред. ↑

[5] Луксозен ресторант в Москва. — Бел.ред. ↑

[6] Магическо-философска теория за числата. — Бел.ред. ↑

ДЕНЯТ

31. **През деня мъжете се движат.** Просто така са се подредили нещата — сутрин е невъзможно да се движат, защото шосето непрекъснато е затворено, за да могат да минат президентът, премиерът, кметът и още една камара правителствени чиновници. Затова обитателят на Рубльовка прекарва сутрините в лениво блаженство с жена си, с децата си и с кучетата. Или е зает с осъществяването на такива проекти, заради които не трябва да се ходи никъде.

Започва да се движи през деня.

Закуската може да продължава няколко часа. И без това няма къде да бързаш, шосето е задръстено, а ти си заклещен. Закуската може плавно да премине в обяд. Сутринта е времето на съпругите. Те най-вероятно няма да успеят да сервират вечеря на мъжете си, защото няма да се приберат навреме, а едва през нощта. Това означава, че трябва да ги нахранят добре на закуска. Закуските са обилни, сложни и подчертано домашни — тип „приготвих я сама“. Питки с извара, тиганици от елдено брашно, пай от едро смляно овесено брашно, сладко от касис, варено без никаква захар, ягодово сладко от швейцарски диви планински ягоди (спомняш ли си, мили, купувахме си такова на езерото на четирите горски кантона?). По време на продължителната закуска най-сериозно се обсъжда въпросът, че модният доктор Шено съветва за питките с извара в никакъв случай да не се използва бяло брашно и колко по-полезно е едро смляното брашно. Шофьорът взема детето и го откарва във френската детска градина, която за щастие се намира в обратната на задръстването посока. А закуската продължава ли, продължава. Можеш да поседиш дълго на терасата...

Можеш да слезеш в кабинета и да повисиш над книгите, както прави например продуцентът Александър Роднянски. В неговата къща има много книги. И с това той се различава от много обитатели на Рубльовка. Защото повечето нямат нито една. Той дълги години е

работил в Германия и е свикнал да става още по тъмно като немците. За него най-дълго минава времето от шест часа сутринта (когато на Рубльовка много хора тъкмо си лягат, а Роднянски става) до момента, когато вече ще може да се движи. В един часа на обед Роднянски казва: „Е, аз тръгвам“. Целува жена си, качва се в колата и отива в града. Защото през деня мъжете се движат.

Професор Александър Аузан ме приема по време на закуска. Разговаряме спокойно на чаша чай. Проектът ни предвижда Аузан да разказва, а аз да слушам. Седя и слушам. Но към един часа по обед професорът облича сако си от туид, слага плетената си вратовръзка, става и казва: „Е, аз тръгвам“. И тръгва да урежда работите, заради които се налага да бъде в града. Носи сако, защото ще разговаря с чиновници, които до един са със сака. Но неговото сако е от туид, за да е ясно, че не е чиновник. Носи вратовръзка, защото всички чиновници носят вратовръзки, но тя е плетена, за да се различава от събеседниците си. Партньорите на дневните му проекти трябва да са наясно, че професорът знае правилата, но не е чиновник, а представител на творческа професия. Кое не му пречи да се движи. Дори ако работата, с която е ангажиран един мъж, не изисква да се ходи до града. Въпреки това трябва да го направи. Новият проект на Григорий Масльонников — невидан апарат, който няма аналог на света, се реализира или в интернет, или в заводите и в конструкторското бюро в Германия. Григорий няма къде да ходи. Но алгоритъмът е същият. Дълга закуска в огромната пуста къща. Питките с извара не сервира жена му, а прислугата. Това дори още повече подчертава домашната атмосфера, отколкото, ако го правеше съпругата му. Мъжът е и метач, и градинар, и охранител, и водопроводчик... Жената е и готвачка, и чистачка, и перачка... Докато сервира питките, може да си поговори с нея за качеството на храните. Естествено, не за диетичните съвети на модния доктор Шено, а за това, каква е изварата при тях, в Украйна. С какво се различава украинската рецепта за питки с извара от руската и каква е сметаната на пазара.

Но след това трябва да стане и да се движи, защото през деня мъжете на Рубльовка се движат. Григорий обува спортни обувки, хваща щеките и отива в гората, за да ходи интензивно близо три часа. Защото мъжете на Рубльовка се движат денем. Като акулите, които не могат да дишат без движение.

Дори ако мъжете трябва да обсъдят нещо сериозно и обсъждането е насрочено не за вечерта, а през деня, те го обсъждат в движение, докато се разхождат, и то, крачейки бързо. Например политикът Борис Немцов отишъл при милиардера Михаил Ходорковски през 2003 година в навечерието на парламентарните избори. Ходорковски финансирал опозиционните партии и партията „Съюз на десните сили“, оглавявана от Немцов. Както и партията „Яблоко“, оглавявана от Григорий Явлински. Ходорковски искал двете демократични партии да не профукват парите му в мръсна битка с компромати един срещу друг. А да използват средствата за борба с партията на властта, която между другото също била финансирана от Ходорковски. Финансирането на опозицията е по собствено желание, за собствена презастраховка и на собствен риск. А финансирането на партията на властта за един милиардер е задължително. Но щом Ходорковски финансирал опозицията, му се искало...

Точно за това разговаряли двамата мъже — Ходорковски и Немцов, обикаляйки с бързи крачки за кой ли път обширната територия на селището Ябълкова градина. Много скоро след това Немцов изгуби изборите, като се лиши едва ли не завинаги от място в парламента. А Ходорковски влезе в затвора. За осем години. А след това за още дванайсет. Но тогава е трябвало да се движат.

Защото през деня мъжете на Рубльовка се движат като акулите, които ще умрат от задушаване, ако престанат да се движат.

32. А съпругите чакат. Те чакат през целия ден. Съпругите започват да чакат някъде от обед, от момента, в който мъжете им се качват в колите и заминават. Те чакат дори и ако не обичат съпрузите си, защото не им остава нищо друго, освен да чакат. Неомъжените жени, които са отишли на гости при приятелките си, тоест да си търсят съпруг, също чакат вечерта, за да ги заведат някъде на вечеря и мъжът на приятелката им да ги запознае с приятеля си. А пък момичетата с леко поведение са в постоянно безнадеждно очакване например в ресторант „Пристан“ на една-единствена чаша „Кир Роял“, „Белини“ или някакъв друг коктейл с шампанско, който е моден в този момент. Тези нещастници чакат като осъдени с надеждата дори не да се омъжат, а да завържат кратка връзка, по време на която да оправят

материалното си положение и отново да чакат, но вече с две чаши „Кир Роял“. А може би и да се омъжат. А пък ако се омъжат, да чакат на дълга верига.

Защото през деня жените на Рубльовка правят само едно — чакат. Омъжените и осигурените могат да си позволят да разнообразят очакването с невинни забавления. Например да пият кафе във „Веранда край вилата“. Или да отидат във фризьорския салон „Алдо Копола“ — къдрене, изсушаване, грим. Добър начин да убиеш два часа. А в паузите между фризьорските процедури да седиш в чакалнята, да прелистваш модни списания и да си бърбриш с приятелките, като внимателно оглеждаш с какво са облечени и какви обеци носят. Да оглеждаш и да се опитваш да разбереш какво може да означава овехтялото колие на врата на приятелката ти — промяна на тренда, нещастие или старателно скривана тайна?

В чакалнята на фризьорския салон можеш да изгубиш още около час, за да си поделиш с останалите работното време на единствената „читава“ масажистка, която Полина Дерипаска е открила някъде. Нейните услуги струват около десет пъти повече в сравнение с всеки друг масаж и да я замъкнеш в дома си, е въпрос на чест и доказателство за успех.

А докато графика на масажистката се подрежда, можеш да получиш две покани за детски празници, на които се ходи с детето и с гледачката му. Защото без гледачката средностатистическата посетителка на „Алдо Копола“ не може да смени памперса на детето. И там, по време на празника, да поканиш приятелките с деца на празник у вас и също да получиш още две покани за празници. Да се запознаеш с още две-три нови момичета и да получиш покани от тях, както и да ги поканиш, като първо проучиш кои са съпрузите им и дали съответства на ранга ти да ги каниш в дома си. Клоуните на кокили, известните актьори и детските им песнички, фойерверките, театърът на сапунените мехури — всичко е едно и също.

Не бива да се разчита на никаква промяна на програмата, на никакви лудории и на никакви приключения. През лятото отиваш в Сардиния. Между сезоните — в Париж или в Милано, за да обикаляш магазините. На Нова година — в Куршевел да разходиш новите си диаманти. Крачка вдясно или крачка вляво се смята за бягство и се наказва жестоко, в най-добрия случай с двустаен апартамент в Москва

и скромна пенсия. А в най-лошия — като изхвърлят през оградата старите ти ботуши и старите ти дънки с думите: „С това дойде при мен, кучко, и с това се махай оттук!“. Не можеш да се надяваш и на таен живот. Невъзможно е да завържеш връзка с тренъора по пилатес. Защото на пилатес те водят шофьор и охранител, а те са шпиони, които шпионират теб и се шпионират помежду си. И ако по някакво чудо си спазарила правото си да седнеш сама зад волана, това също няма да ти даде свобода. Защото интервалът от време, в който си на пилатес, се знае предварително. Къщата е снабдена с видеокамери. Знае се кога трябва да тръгнеш на пилатес и моментът, в който трябва да се върнеш. Камерите фиксират всичко. И ако се забавиш с два часа и кажеш, че си се разхождала в гората, старите ти ботуши и дънки ще изхвърчат през оградата и ще чуеш: „С това дойде при мен, кучко, и с това се махай оттук!“.

Изневерите са ти забранени. Като в същото време самата ти трябва да търпиш изневерите на мъжа си. По веднъж в седмицата или по веднъж в месеца той ще ти изпраща бележка в плик с марката на хотел „Барвиха“ и кратко съобщение: „Ще закъснея, не ме чакай“. Като че ли не може да ти се обади по мобилния телефон? Да, само че по мобилния телефон не е достатъчно унизително и телефонното обаждане не затвърдява чак толкова властта му над теб, колкото този ухаещ на чужд парфюм хотелски плик, в който, освен бележка, може да има и налични пари. Към трийсет хиляди рубли. И тези пари са твоята истинска цена.

Единственото, което може да те спаси, е някакъв проект. Твой собствен. Много жени на Рубльовка, след като посветят няколко години на разкрасяването на къщата си, след като натъпчат стаите със слонове от Индонезия, венецианска керамика, марокански копринени килими, английски старинни кресла, валенсиански дантели и провансалски уханны билки, започват да разказват на всички, че са дизайнери на интериори. Или че са ландшафт дизайнери, ако повече са разкрасявали градината, а не къщата. Някога, преди много време, личната дизайнерска фирма можеше да се превърне в проект и можеше да освободи жената. Но в момента в Рубльовка дизайнерите на интериори са повече от къщите. Защото всяка къща е била разкрасявана от няколко жени една след друга, ако не и едновременно. И на тях са им помагали професионалисти. Тъй че не върви да си

дизайнер на интериори. Потърси нещо друго. И не забравяй: проектът не може да бъде измислен, трябва да го откриеш. Например Надежда, жената на ресторантьора Новиков, веднъж смъмрила кротичко мъжа си, че отдавна не ѝ е подарявал цветя. Новиков бил в добро настроение и ѝ подарил цветарски магазин. И това се превърнало в проект — във верига от цветарски магазини. Забележете, не верига от бензиностанции.

Женските проекти трябва да са изящни, малки и безопасни. Не можеш да поискаш да управляваш нефтена компания. Но за сметка на това женските проекти, за разлика от мъжките, могат да не носят печалба или почти да не носят печалба. В другото няма полови различия.

Проектът винаги се развива по едни и същи правила.

ПРОЕКТЪТ

33. **В горната част на Рубльовка** (тоест, когато сте изминали една трета по пътя от Москва и ви остават две трети до Николиния хълм), в „Барвиха Лъкшъри Вилидж“, освен хотела и разположените шахматно прозрачни бутици във вид на кубове, има и концертна зала. Ако тя е препълнена, значи там има концерт на проекта „Гражданинът поет“, колкото и странно да звучи на руски словосъчетанието „концерт на проект“.

Защото „Гражданинът поет“ е проект. Един от най-успешните в цялата най-нова история на Русия. Тоест, откакто проектите изобщо съществуват в Русия. За да е успешен един проект, трябва да вземеш някакво много популярно явление и да го вкараш в необичаен контекст. Например официалната вечеря не е проект. Но официалната вечеря върху плаващ лед в Ледовития океан е проект. Телевизионният концерт също не е проект, но телевизионният концерт, в който съвременни естрадни артисти пеят песни на съветски композитори, е проект и се нарича „Стари песни за най-важното“. И младежкото гражданско движение не е проект, само че младежкото гражданско движение, ръководено и заплащано от държавата чрез финансови схеми на черно, е проект и се нарича „Нашите“...

Например проектът „Гражданинът поет“ е успешен и заради това, че много популярни явления се навързват едно за друго като халки на верига. Поетът Дмитрий Биков съчинява сатирични стихове, но не просто ей така, а задължително в стила на някакъв прочут поет — Пушкин, Некрасов, Блок, Киплинг... Съчинява ги, но не ги публикува в поетичен сборник или във вестник, а ги дава на артиста Михаил Ефремов да ги рецитира на сцената или пред камерата. Ефремов ги рецитира, но не както се рецитират стихове обикновено — не със сако и с вратовръзка, а с костюм от съответната епоха. Ако Биков е писал в стила на Пушкин, Ефремов ще бъде с цилиндър и пелерина. Ако Биков е писал в стила на Киплинг, Ефремов ще рецитира облечен с английска военна куртка. И така излиза, че Пушкин, Киплинг, Есенин и Бърнс се изказват за нашето политическо

злободневие. Сигурно ще попитате защо се прави това. Защо не може просто да се изкажеш за политическото злободневие? Та нали Пушкин не е писал политически епиграми с терцините^[1] на Данте. Отговор няма! Свиквайте с проектното мислене. Пушкин с епиграма за Путин създава същия логически луфт, с помощта на който трендсетърът насажда трендовете. И „Гражданинът поет“ е проект, защото авторите получават пари за насаждането на тренда.

А всичко това се ръководи не от театрален режисьор или естраден продуцент, а от Андрей Василиев, легендарния главен редактор на вестник „Комерсант“. От него се очаква да се стреми към обективното осветляване на обществените събития, а той продуцира театрално-стихотворни пасквили за политическия живот. След уволнението му от вестника беше логично да чуят от него шумни оплаквания за потиснатата свобода на словото, а той организира весели спектакли. От него се очаква да бъде отчаян опозиционер, а той, макар да опозиционерства, го прави срещу добри пари и го продава на Рубльовка на същите хора, за които са написани пасквилите. Например в залата седи милиардерът Михаил Прохоров. Той тъкмо създава мнима опозиционна партия и се смее, когато Ефремов рецитира на сцената, че партията на Прохоров няма да се класира на второ място на парламентарните избори, а ще бъде втора по брой на курвите. Прохоров се смее със сълзи. Освен това след концерта Василиев ще се споразумее с Прохоров последният да плати турнето на проекта „Гражданинът поет“ из Русия. И той без проблеми ще го направи.

На всичкото отгоре и тримата — Биков, Ефремов и Василиев, не са изтънчени интелегенти, както може да си помисли някой, понеже организират вечери на поезията, а заклеті веселяци, пияндурници и циници. По време на репетициите те се псуват помежду си, крещят и редуват мръсните думи със стихове от Пушкин, написани в ямб. Ако логиката на проекта беше последователна, всички на света щяха да се обидят на Василиев, Биков и Ефремов. Властта — от хапливата сатира, опозицията — от откровената комерсиална пресметливост, образованите хора — от необузданото отношение към текстовете на класиците, а необразованите — от снобизма.

Но в действителност не се обижда никой. Всички разбират, или по-точно усещат вътрешно, че това е проект. Общеизвестно явление в

неочакван контекст. Или, казано с други думи, онова, което не може да бъде.

Та нали не може да има младежко движение, финансирано от държавата? Младежта е склонна към антиконформизъм или фанатична отдаденост, към бунт срещу възрастното поколение или към раболепие, към желание да върви по стъпките на бащите. Но не за да смъква пари от възрастните и срещу това да бъде добра. Само че проектът „Нашите“ съществува.

Не е възможно модните съвременни артисти да пеят пропити с нафталин стари песни. Само че проектът „Стари песни за най-важното“ имаше успех. Не е възможно един научноизследователски институт да се финансира от група бизнесмени, които имат приятелски отношения помежду си, но да не прави изследвания за тях, а за каквото им хрумне. Само че проектът на професор Аузан „Институт обществен договор“ действа, и то успешно.

Ще повторим, че всички тези проекти съществуват със задължителното условие да са стъпили на основата на някакъв парадокс. Това не е единственото условие за успех, само че никой не знае всички условия. Затова проектът не може да бъде измислен. Той трябва да бъде открит като гъба в гората. Нали никой не знае къде точно расте гъбата? Можеш само да се досещаш, да се луташ наслуки, пък току-виж, си я открил. Както и ние ще се полутаме, опитвайки се да разберем какви съставни части са необходими, за да може проектът да се окаже успешен.

34. Проектът „Гражданинът поет“ бе измислен в недрата или в околностите на малката интернет телевизия „Дъжд“. Собственичката на телевизията Наталия Синдеева искала нещо творческо, присъщо на хората, които не се занимават с творчество, а с печелене на пари. Главният режисьор на телевизията Вера Кричовская искала, според собствената ѝ формулировка, „да покаже солиден пръст на официалната телевизия“. Писателят Дмитрий Биков съчинявал римувани памфлети за различни опозиционни издания. Уволненият главен редактор на вестник „Комерсант“ Андрей Василиев пиел със своя приятел, артиста Михаил Ефремов, в кафенето „Академия“. Кафенето и телевизията се намирали в една и съща сграда.

Веднъж те случайно се събрали на чашка (нека отбележим, че Кричовская изобщо не пие, а Василиев и Ефремов пият за четирима). Размахвайки ръце, Василиев започнал да обяснява на Биков, че подбира неправилно сюжетите за памфлетите си, не разбира какво е политическа острога и не задълбава докрай в темите. Ефремов започнал да крещи, че никой не умее да рецитира стихове. На Кричовская ѝ хрумнало, че трябва да се рецитира в театрални костюми, за да има красива картина (понеже в официалните телевизии напълно са откачили и пускат в ефир певицата Елена Ваенга, без преди това да са ѝ избелили зъбите). Идеите се завъртели и приятелите осъзнали, че са открили (също като гъба) нов проект. А на Наталия Синдеева ѝ оставало само да предостави ефир.

Отначало това изглеждало симпатично и толкова. Василиев измислял темата, Биков пишел стихотворението, Ефремов рецитирал, Кричовская режисирала, а Синдеева се радвала, че в нейния ефир върви поредното талантливо предаване, което, между другото, не носело никакви пари. Но после... На третото или четвъртото издание Синдеева се изплашила. По това време тя полагала изключителни усилия студиото на нейната току-що открита телевизия да бъде посетено от тогавашния президент Медведев, който е голям поклонник на всичко ново, свързано с интернет и високите технологии. Нямам представа колко грандиозни са били плановете, родени в главата на Синдеева, но точно в този момент Медведев тъкмо започнал да си позволява да изразява несъгласие с Путин. Умерените опозиционери най-сериозно повярвали, че Медведев може да се кандидатира за втори президентски мандат, а не да освободи президентския стол за Путин. А ако той реши да го направи, тогава какво ще стане с нас, умерените опозиционери, по време на умерения президент реформатор?...

Синдеева искала посещението на Медведев да се превърне в нещо като благословия, като индулгенция, като сигнал за държавните чиновници, че не бива да закриват телевизията, въпреки че е опозиционна. А точно обратното — трябва да гостуват в студиото и да отговарят на въпросите на журналистите от „Дъжд“, макар аудиторията на този канал да е съвсем малка. Водили преговори с администрацията на президента и денят на посещението бил уговорен. Точно в този момент Синдеева видяла готовото за излъчване поредно творение на Василиев, Биков и Ефремов. И се изплашила. В римувания

памфлет ставало дума точно за разногласията между Медведев и Путин. И ако истинският Путин изобщо не бе реагирал на малкия бунт на Медведев, лирическият Путин, измислен от Биков, отговарял:

Ти публично ме докачи.

Ти, миличък, май... откачи?

Ти нелюбезно се отнесе и ако съдя по словата, ти несъзнателно поднесе, че второ царстване ти е в главата.

Синдеева преценила, че това стихотворение е унижително и оскърбително за Медведев, който всеки момент трябвало да посети телевизията и на когото умерените опозиционери възлагали толкова много надежди.

По-нататък версиите се разминават. Биков и Василиев твърдят, че Синдеева показала стихотворението на шефа на президентската пресслужба Наталия Тимакова и тя я посъветвала да не пуска стихотворението в ефир. Синдеева твърди, че не е показвала никакво стихотворение, а сама е взела решението да свали обидното стихче. Тъй или иначе, стихотворението първо било редактирано, а след това изобщо не го пуснали в ефира.

Василиев, Биков, Ефремов и Кричовская се обидили. Проектът бил прекратен. В интернет избухнал скандал. Кричовская напуснала „Дъжд“...

Малко след това Медведев все пак посетил телевизията, дал благословията си на медията и дори отговорил в ефира ѝ на беззъбите въпроси на журналистите. Не последвало абсолютно нищо. Посещението му не допринесло кой знае колко за разцвета на „Дъжд“. Президентът се докоснал до проекта, само че канонизацията не се състояла.

За сметка на това проектът „Гражданинът поет“ изведнъж се превърнал от маргинална шега в най-успешния проект на десетилетието. Още преди да изминат две седмици, Ефремов започнал да чете стиховете на Биков по радио „Ехото на Москва“. А видеоматериалите се пускали на сайта „F5“, концертните зали в цяла Русия се пръскали по шеговете и потекли доста сериозни пари. Станало ясно, че за да бъде успешен един проект, той наистина трябва да бъде осветен от върховната власт. Само че това не трябва да бъде благословия.

Тайното посвещаване е далеч по-добро.

Много хора са се опитвали да получат благословията на върховната власт за някакъв нов проект. Но това не е носило видим успех. Василий Якеменко и Владислав Сурков заведоха президента и премиера на Селигер^[2] да благословят движението „Нашите“, но това не им помогна. С всяка изминала година движението западаше все повече и повече. Милиардерът Прохоров показва на премиера Путин високотехнологичния си Е-мобил, но и в този случай това не помогна и серийното производство на модерната малолитражка не беше пуснато. Всички усещаха, че съприкосновението на върховната власт по някакъв начин е необходимо на старта на един проект, но никой не знаеше как точно.

Случаят с „Гражданинът поет“ сложи нещата по местата им. Стана ясно, че в началния етап на един успешен проект изобщо не е необходима благословията на президента. Нужно е президентът да го забележи, да се ядоса, да се опита да прекрати проекта и да не успее. И това го изстрелва нагоре. В такъв случай, значи, той е преминал през тайното посвещаване, узрял е. А успехът и парите ще го последват.

35. Второто задължително условие за успешен проект на Рубльовка е да се подхожда към него като към нещо временно. Това означава предопределена по принцип завършеност, мимолетност, никакви далечни планове и категорично никакви опити да предадеш завета на следващите поколения. Много хора са наясно с това. Проектът се прави точно с цел да бъде прекратен своевременно, докато не е започнал да носи загуби. А ако не бъде прекратен и след кратък възход не носи пари, а изсмуква пари от създателите си, той рано или късно ще ги разори до шушка.

Много хора са наясно с това. А който не е наясно... Например в пика на страха от оранжевите революции в Кремъл Василий Якеменко създаде прокремълското младежко движение „Нашите“. Насъбра младежта под знамената си, извеждаше ги на митинги, закарва ги на летни лагери, започна да кани пропагандатори, които разясняваха политиката на Путин с истини и неистини и клеймяха опонентите му, обещаваха социално израстване... И през първите две години без проблеми намираше пари (както държавни, така и частни) за това верноподаническо възпитание на младежта. Спечели доста, прочу се и

получи поста министър на работата с младежта. Точно тогава трябваше да прекрати проекта, да възприеме министерския портфейл като несъмнена печалба, да изхвърли навън всичките си селигерски пионери и да започне да учи младежта на верноподаничество под егидата на самата държава. Но явно му е дожаляло за проекта. Може би е изпитвал чувство на отговорност към онези, които е организирал. Надявал се е да уреди по някакъв начин на държавна работа своите активисти и поклоннички или поне онези, които са били на ръководни постове в движението. „Нашите“ продължаваха да съществуват и да съсипват репутацията на министъра. Бяха разкрити финансови далавери, видни активисти на движението лееха някакви националистически дивотии в блоговете си. Тъй че всички започнаха да се питат какъв е тоя министър. Та нали тези хора бяха неговите хунвейбини! Сред много бизнесмени стана модерно публично да отказват финансиране на „Нашите“. Че какъв министър е това, щом от него не се страхуват олигарсите, за които преклонението пред властта би трябвало да е задължително условие за оцеляване? Пък и стана ясно, че „Нашите“ не се справят с протестните действия. Техните провокатори напълно се изгубваха в столичните опозиционни митинги, а когато ги събираха на митинг в подкрепа на Путин, открито заявяваха пред телевизионните камери, че не са дошли тук по своя воля. Всичко свърши с това, че когато Путин се върна на президентския пост, Якеменко изгуби министерския си портфейл, а „Нашите“ поканиха на последния си летен лагер в Селигер опозиционери, свои отявлени опоненти. По този начин опорочиха първоначалната идея на проекта и превърнаха движението на младежта, която не разсъждава, дявол знае в какво. Така проектът, който не беше прекратен своевременно, не донесе на създателя си печалба, а го удави.

А пък Андрей Василиев в пика на „Гражданинът поет“ упорито твърдеше, че проектът ще просъществува само една година, до президентските избори през 2012 година. Милиони го гледаха в „Ютюб“, валяха приходи от реклами, препълнени зали, интервюта в пресата, овации. Вера Кричовская засне документален филм, продаваха се книги със стихове на Биков и портрети на Ефремов, но Василиев продължаваше да повтаря, че проектът е временен и ще приключи веднага след президентските избори.

Когато изборите минаха, веселата троица записа последното си издание, което се наричаше „Смъртта на проекта“. Ефремов лежеше в ковчег (в буквален смисъл). След това премина още една вълна от концерти за смъртта на проекта „Гражданинът поет“, а сетне и още една. Беше трудно да се прекрати един толкова популярен проект, но все пак това се случи. Пресметнаха печалбата и се оказа, че са спечелили както пари, така и имидж.

Причината е, че в Голямата Рубльовска Игра проектът прилича на внезапно партизанско нападение. В този случай е точно както по време на война, когато всеки партизански отряд без проблеми може да бъде разбит от силите на редовната армия. Ако действа на едно и също място, ако пусне корени някъде и ако се обзаведе битово. Но ако извърши нападение и се скрие в гората, иди и го търси из дебрите и се чуди къде ще атакува следващия път.

Властите, които сами инициираха проекта „Гражданинът поет“, въпреки разразилия се покрай телевизията „Дъжд“ скандал, можеха да го прекратят във всеки един момент. С присъщия си цинизъм Андрей Василиев дори каза, че би го прекратил и сам, ако някой високопоставен чиновник или близък до Кремъл олигарх му предложи двеста хиляди долара за компенсация. Можеше да се действа чрез подкуп, можеше и чрез сплашване. Нямаше никакъв проблем проектът да бъде прекратен, но при всички случаи, ако властта го беше прекратила насилствено, щеше да загуби пари и имидж и да предизвика нов скандал. И затова властта реши, че не бива да понася загуби заради проекта, който скоро сам ще прекрати съществуването си, както авторите му непрекъснато твърдят. По-евтино е да се изчака.

Мина време, проектът прекрати съществуването си, а на авторите не им се случи нищо, освен че се сдобиха с печалби и слава.

Внезапното партизанско нападение на Василиев, Биков, Ефремов и Кричовская се увенча с пълен успех.

36. А освен това е важна и наглостта, и дързостта. Колкото по-нагъл е проектът, толкова по-вероятно е да бъде успешен, а на авторите да им се размине. Това е също като с бездомните кучета — ако се страхуваш от тях, ако ги заобикаляш и ги избягваш, цялата им лаеща глутница неминуемо ще те нападне. Но ако самият ти се нахвърлиш

върху тях с камъни, те ще се разбягат с подвити опашки. Естествено, Василиев, Биков и Ефремов знаеха това. Но Синдеева вероятно не го е знаела. Затова успешният проект „Гражданинът поет“ бе осъществен от тримата, а не от Синдеева.

Когато замисляш и реализираш проекти, не само не бива да показваш страх и нерешителност, а не бива дори да ги изпитваш. За да онагледим това, можем да сравним няколко опозиционни проекта от пролетта на 2012 година. Например Алексей Навални подхвана антикорупционния проект „РосПил“ в интернет. Събра пари открито, публикува документи, които компрометират високопоставени чиновници и олигарси, заклеими властта, като нарече представителите ѝ мошеници и крадци. И го направи доста обосновано. Ако това не беше проект (защото, както вече казахме, проектът не предполага никакво развитие и никакво продължение), отдавна щяха да са започнали парламентарни и прокурорски разследвания. А той ги клейми пред огромната аудитория на блогърите и не е арестуван, все още е на свобода (поне в момента, докато пиша тази книга^[3]), задържат го за кратко, но винаги го пускат.

Дръзкия левичар Сергей Удалцов развява червено знаме. Протестира, и то упорито, но и той е на свобода. В смисъл че многократно го арестуваха, но после го пускаха.

Момичешката пънк група „Пуси Райът“ изпя песента „Богородице, изгони Путин“ в храма „Христос Спасител“ и всички веднага бяха арестувани, и то задълго. И активистите от опозиционния митинг на 6 май 2012 година също бяха арестувани заради сблъсък с милицията също задълго.

А цялата работа е в това, че „Пуси Райът“ и активистите бяха с маски, тоест те се страхуваха и платиха за страха си. А пък Удалцов и Навални стоят с открити лица, тоест не се страхуват, което означава, че техните проекти ще продължават, докато двата остри камъка не се сблъскат окончателно. Защото проектите трябва да се измислят и реализират нагло. Изключително нагло. Така, както отговори милиардерът Прохоров, когато по личното нареждане на Никола Саркози (според твърденията) френската полиция го задържа в Куршевел с два автобуса момичета с леко поведение, докарани от Русия, и го обвини в сутеньорство. Тогава Прохоров каза, че всички тези момичета са негови годеници и всички са толкова красиви (нали

виждате!), че не е успял да си избере само една и решил да ги заведе в скъпия курорт всичките.

Боя се, че Никола Саркози, който си няма представа от проектното мислене на Рубльовка, дори не е допускал, че неволно инициира нов проект на Прохоров. Защото присъствието на един милиардер в някакъв курорт е обичайно явление. Но когато той не е заобиколен от грижите на прислуга, а е арестуван от полицията, това вече са необичайни обстоятелства. Ето ви един проект. На това отгоре малко след инцидента Саркози стана държавен глава. И излезе, че новият проект на Прохоров не само е стартиран от французите, но е и инициран от върховния френски управник, който поиска да накаже автора на проекта, но не успял. Идеални условия. Само че Прохоров нямал намерения да измисля проект в идеални условия. Ала условията били толкова идеални, че...

Прохоров измислил проект. Щом като са го задържали с момичета и щом към задържането се оказал съпричастен самият Саркози, Прохоров най-сериозно решил да получи Ордена на Почетния легион. И след две години упорита работа все пак го получи.

Когато връчваше ордена на Прохоров (да-да, на същия този Прохоров, който беше обвинен в сутеньорство), посланикът на Франция в Москва Жан дьо Глиниasti каза, че новият кавалер на Ордена на Почетния легион изпитва, тъй да се каже, искрено влечение към изкуството и проявява истински интерес към новите технологии.

Има си хас да няма искрено влечение към изкуството, след като Прохоров вложи една камара пари, за да организира френски изложби в Москва и московски изложби в Париж! Има си хас да няма интерес към новите технологии, при положение че, когато разработваше своя нов високотехнологичен Е-мобил, Прохоров не покани каква да е компания, а именно френска. Че как няма да му връчиш орден! Дипломатът Дьо Глиниasti дипломатично премълча за ареста му в Куршевел и за четиридневното му задържане под стража в Лион — тъй де, полудувал малко човекът, преди да развие в себе си искрено влечение към изкуството и истински интерес към новите технологии.

А пък на Рубльовка по повод на Ордена на Почетния легион, връчен на Прохоров, говореха само за ареста му в Куршевел. За рубльовските Играчи това, че Прохоров беше арестуван в Куршевел с момичета, а после получи Ордена на Почетния легион, бе една и съща

история. Успешен проект, започнал с вкарването на един известен човек в необичайни обстоятелства (тоест в затвора), благословен от гнева на върховния властелин (тоест на Саркози), донесъл печалба (тоест орден) и своевременно прекратен.

В един рубльовски ресторант Прохоров (който по принцип не е много приказлив) вдъхновено разказвал на приятелите си, че специално за връчването на ордена е научил речта си на френски език. Неговият стар приятел и партньор по уиндсърфинг Борис Немцов твърди, че отдавна не е виждал Миша толкова въодушевен.

И това е обяснимо, защото проектът му бе успешен.

37. Още едно свойство на успешния проект е чудото, заложено в самата му обосновка. Чудото в наивния, детински цирков смисъл на тази дума. Сиреч фокусът. Трендсетърът, който стартира успешен проект, винаги е в състояние да направи нещо, което другите не могат. Ако знаеш как да направиш фокус, можеш да намериш (като гъба в гората) дори не един успешен проект, а да налетиш на цяла колония от проекти (гъби). И всеки от тях ще бъде изграден върху един и същ фокус дори ако тайната му отдавна е разкрита или пък не се е получил.

В страните, където има класическо образование поне за висшите прослойки на обществото, проектът „Гражданинът поет“ би бил невъзможен под никаква форма, освен като паркетно забавление. Когато има много хора, учили в училище стихосложение, дори и най-остроумните и смели буриме^[4] не могат да предизвикат всеобщ възторг, какъвто предизвикваха стиховете на Дмитрий Биков. Но в Русия, където малко хора имат опит не само в писането на стихове, но и в четенето им... И на Рубльовка, където много рядко ще намерите поне една книга в нечия къща, способността на Биков да съчинява стихчета на актуални теми предизвикваше възторг.

Всъщност не по-малък възторг предизвикваше и способността на Василий Якеменко да получава пари за създаването на младежка организация. В държави с прозрачна политическа система това е невъзможно. Но мисля, че в Русия има хиляди хора, които си мечтаят да влязат в кабинета на заместник-шефа на администрацията на президента Владимир Сурков и да излязат оттам с осигурена подкрепа

от велможата. И това кара бизнесмените, банкерите и търговците да се бъркат дълбоко, без да искат дивиденди.

Същинско чудо както в Русия, така и на Запад изглежда и това, че Михаил Прохоров разполага с толкова много свободни пари, че да ги вложи в руско-френски културни проекти. Защото дори и един милиардер не разполага с огромни суми, тъй като не може да ги измъкне от компанията си без съгласието на акционерите. А пък личните му средства също са разпределени за безброй обществени и благотворителни ангажименти. Прохоров просто извади късмет, че малко преди скандала в Куршевел се скара със своя стар партньор Владимир Потанин. Дватамата започнаха да поделят бизнеса си, преструктурираха, разпродаваха и много от активите на Прохоров съвсем навреме се превърнаха в кеш.

Това са фокуси, които лесно могат да бъдат обяснени. Но всеки от изброените по-горе фокусници по волята на съдбата (запомнете думата съдба) се превърна в трендсетър с цяла система от нови и успешни проекти. Подражаваха на тези хора, опитваха се да тиражират проектите им.

За нула време Биков вече публикува римуваните си памфлети и в „Новая газета“, и в „Огоньок“. На никого дори и през ум не му мина да се сети, че той пишеше памфлети и преди „Гражданинът поет“. Но всички изведнъж започнаха да ги четат като продължение на „Гражданинът поет“. Но Биков вече е и в радио „Ехото на Москва“, всяка седмица гостува в предаването „Особено мнение“. Чете публични лекции по литература. И ако бе пожелал, можеше да стане придворен поет, още повече че го канеха.

По примера на движението „Нашите“ се възпроизвеждат и други младежки движения с прокремълска насоченост: „Млада гвардия“, „Млада Русия“, „Местните“, „Стомана“... Вярно, те са незабележими и по-безшумни, но всички получават благословията на някой високопоставен чиновник. След като си гарантират тази благословия, всички скубят благотворителни бюджети от големи компании, всички карат с автобуси активистите си на проправителствени митинги, всички сформират шпицкоманди от хора, принадлежащи към футболните агитки.

Трябва ли да споменаваме, че веднага след като получи Ордена на Почетния легион, Михаил Прохоров, който преди скандала в

Куршевел беше известен само със спортните си упражнения и с шумните празници с участието на безброй лекомислени същества от двата пола, се превърна във виден меценат и стартира много културни проекти. Включително и политическа партия от нов тип. Внезапно всички научиха, че Михаил Прохоров има прекрасна сестра Ирина. Че с нейна помощ се издават литературно списание и сериозни книги, спонсорират се преводи на руски автори на чужди езици, организират се панаири на книгата, и то в Сибир, подпомагат се театри, симфонични оркестри, гастроли, фестивали... И това май не става за първа година, не се прави след получаването на ордена, а от 2004-та^[5]... Да, само че, преди Прохоров да получи Ордена на Почетния легион, всичко това не е било проект в рубльовския смисъл на думата. Това са били големи инициативи, симпатично хоби на Ирина Прохорова, но не проект. Не е било насочено към печалба краткотрайно вкарване на нещо всеизвестно в необичайни обстоятелства чрез нагъл фокус.

Забележете също така, че когато тук описваме различните проекти, ние не си служим с морални оценки. Проектите могат да се харесват и да не се харесват на автора на тези редове. „Гражданинът поет“ ми харесва, движението „Нашите“ не ми харесва до отвращение, фондът на Михаил Прохоров ми харесва като на заинтересован (тъй като на два пъти финансира преводите на мои книги). Само че одобрението или критичността на автора към едни или други известни проекти, добронамереността на тези проекти или тяхната злонамереност изобщо не влияят на хода на Голямата Игра.

В Играта участват само славата и парите.

38. Понякога, много рядко, наистина може да се окаже, че фокусът е чудо. Това не означава, че чудесата съществуват. Това означава, че фокусът просто е с много високо качество. Например професорът икономист Александър Аузан много често бил канен на всевъзможни кръгли маси, в експертни съвети и в публицистични телевизионни предавания за съдбата на Русия. Непрекъснато слушал безсмисленото политическо дърдорене за модернизирането на руската икономика. И често на тези кръгли маси и в тези експертни съвети срещал стари свои приятели и уважавани професионалисти в лицето

на математика Виталий Найшул, писателя и телевизионен водещ (между другото и успешен играч на борсата) Александър Архангелски, кинорежисьора Павел Лунгин...

Обединявала ги възможността вдъхновено да разговарят в кулоарите на кръглите маси и експертните съвети за културните особености на Русия. Сетне почивката свършвала и същите тези хора, на които им е било толкова интересно да разговарят помежду си в кулоарите, въздъхвали и с кисели физиономии отивали да слушат безсмисленото дърдорене за модернизацията.

Това се повтаряло непрекъснато, докато на Аузан не му хрумнало да създаде експертен съвет, в който влизат той, Архангелски, Найшул и Лунгин, и заедно да напишат доклада „Културните фактори на модернизацията“. Тоест да направят сериозно изследване по темата, която им било интересно да обсъждат в кулоарите, но която никой не обсъждал по време на експертните съвети.

Дори се намерили някакви пари за това изследване. Те били малко, тъй че Архангелски, Лунгин, Аузан и Найшул, които са свикнали да получават добри хонорари, се отказали изцяло от парите, като по този начин освободили значителни средства за социологически изследвания.

По косвен начин властта също дала отрицателна благословия на този проект на Аузан. „Културните фактори на модернизацията“ са точно онова, което властта загърбва по време на експертните съвети, защото смята, че в работно време трябва да се ръководи от прагматични съображения, а културата (разните му там балети и музиката) трябва да остане за след това.

На Рубльовка това е изумителен парадокс (а парадоксът, както си спомняме, е в основата на успешния проект). Отдавна вече е прието да се ходи на балет и да гледаш „Жизел“ като теле — железница. Отдавна вече е прието да се колекционира живопис, да се спонсорира театрални постановки, да се издават книги и понякога дори да се чете издаденото. Отдавна вече са осъзнали, че културата е достойно хоби. Но никой няма представа как тя би могла да му свърши работа.

Още повече че е прието да се говори, че повереният на властта народ не става за нищо. Не иска да работи, не спазва законите, не разбира думите, не е способен на никаква последователност и изобщо, че се държи като дете и дори по-лошо от дете, като пубер.

В този момент Аузан и компанията му извършили чудо. С научни, математически и социологически методи стигнали до практически изводи, които могат да бъдат проверени и доказани. Тези изводи са за народа. Поведението на народа се обяснява с неговите културни особености. Уж несъвместими неща, каквито са народът и културата и културата и икономиката, са свързани в едно. И това е идеалният проект. Оказва се, че културата (Пушкин, Чайковски, „Черният квадрат“ на Малевич) обяснява масовия руски мързел и пианството. А пък прочутият ни мързел обяснява защо втръсналата на всички модернизация не може да се извърши така, както е написал Дмитрий Медведев (в качеството си на премиер). Но по принцип може да бъде извършена, само че по друг начин, с оглед на културните особености.

Членовете на правителствената комисия слушали изумени Аузан. А пък той с цифри им обяснявал, че модернизацията на руската автомобилна промишленост например не може да бъде осъществена в близките десет години, колкото и да инвестират в нея. Аузан доказвал научно, че руският народ се отнася с презрение към абсолютно всички стандарти. Това е културна особеност. Ние можем да направим уникална ракета или невиждана турбина. Но на работника, който е на конвейера (колкото и да му плащат), много бързо ще му омръзне непрекъснато да завинтва една и съща гайка на един и същ болт. И ако искаш модернизация, значи в момента трябва да се развива уникално ракетостроене. А в същото време в училищните програми да не насаждат на децата основите на православната култура (както неизвестно защо са решили), а уважение към стандартите. За да могат винаги да чертаят полетата в тетрадките си с еднаква ширина, за да оформят стандартно контролните си работи, за да пишат датата винаги от лявата страна, а името си — от дясната. И тогава след десет години ще израсне поколение, което ще е способно да изработи много, много качествени автомобили.

Малко след като проектът „Културните фактори на модернизацията“ бил представен на президента от съответната правителствена комисия, Аузан бил поканен на среща от един министър. Той му предложил да повтори проекта, като установи културните фактори, влияещи на дейността на повереното му министерство. Този път Аузан сложил много висока цена на

изследването. А министърът, без да се замисли, дал два пъти повече, отколкото поискал Аузан, само и само да осигури комфорт за уважаемите изследователи.

„Харесва ми вашият начин да се спазарявате“ — казал професорът и дъщерният проект стартирал.

След още няколко дни собственикът на голяма транснационална компания се обърнал към Аузан с молба (на търговска основа, разбира се) да изследва културните фактори на дейността на неговата компания. Аузан отказал. Обяснил, че компанията не може да бъде изследвана като държавата, по простата причина че държавата не си наема населението, а компанията си наема работниците. Но собственикът на компанията настоявал. Вдигнал цената и бил съгласен с всички условия. И ето че стартирал още един изследователски проект.

А след още един месец към Аузан се обърнало правителството на Казахстан с молба да направи такова изследване и на тях. А сетне го потърсила и държавната банка на Азербайджан, за да изследва културните особености на отношенията на азербайджанците към парите.

Ето така културно-икономическите проекти на Аузан, Найшул, Архангелски и Лунгин се размножили като гъби. Хората се опитват да тиражират намерения веднъж сполучлив ход и да го приложат към всичко на света. Така става с проектите. В това се корени тяхното естествено свойство и в това се корени и тяхната естествена смърт. Авторът на успешен проект смята, че този проект е универсален и може да бъде използван за постигането на всякакви цели. Авторът на успешен проект полудява от своя проект. Смята, че проектът му ще засенчи целия свят. Проектът му изглежда като отговор на всеки въпрос и решение на всеки проблем. И тогава...

39. Пусто! Селището Чигасово е пусто. Никой не седи в кафенето. Никой не подвиква на Вера Кричовская от терасите или от балконите, когато върви по улицата. Такова нещо не се е случвало. Никога не е било, когато се видят отдалеч по алеите в парка, обитателите на селото да свърнат между дърветата, за да не се срещнат

и да не се поздравят. Та нали това е селище на приятели, на сподвижници, на единомишленици?

Но сега всичко е различно. Селището сякаш е населено с призраци. Бившият началник на Вера — Игор Малашенко, се върнал от емиграция тихомълком като привидение и живее в съседната къща, а Вера дори не знаела това. След като се върна, този човек, който навремето управляваше новините, произведе само една новина, и то светска — завърза интимна връзка с коментаторката Божена Ринская. Човекът, който минаваше за повелител на скандалите, сътвори скандал (и то чрез Божена в блога ѝ) само с бившия си подчинен Сергей Пархоменко заради бюста на Данте. Пархоменко написал някъде между другото, че на бюрото на Малашенко имало бюст на Макиавели, но бюстът бил на Данте и Малашенко се обидил. Такова нещо досега не бе ставало. Преди време Малашенко не би се обидил заради един бюст. Или, преди да се обиди, с един замах би изхвърлил Пархоменко от проекта си. Защото неговият проект бе да създаде телевизионна компания, медиен холдинг. А сега няма проект. Малашенко стана толкова незабележим, че Вера дори не забелязала кога се е върнал. Защото преди имаше проект, а сега няма.

Вера също няма проект. И рядко ходи в Чигасово. Основното ѝ занимание в тамошната ѝ къща е да прави перманентен ремонт, та по този начин къщата да съответства на вътрешното усещане на собственичката си (изоставеност и разруха). Вера върви по улиците на селището безшумно и говори почти шепнешком, така, сякаш са изключили звука ѝ.

... Медийният магнат Гусински говорел високо, размахвал ръце и обикалял из просторния хол на къщата си. И всичко наоколо блестяло. Блестели лъскавите джунджурии, с които била окичена цялата къща. Кичозните боклуци. Но тогава те изглеждали луксозно, защото наистина били луксозни. И ако в тоалетната за гости нямало златна дръжка, това било само защото не му оставало време да сложи такава с помощта на медийния холдинг. Защото Владимир Гусински наистина смятал, че медийният холдинг е проект, с помощта на който може да се направи всичко.

Когато...

... Писателят Виктор Шендерович се смеел с глас на терасата на къщата на Гусински, защото обичал да се смее и защото измислил

сатиричното си предаване „Кукли“ за телевизия НТВ. Предаване, в което политиците били представяни като пълни изроди. Това бил неговият проект. И той се смеел, като карал и другите да се смеят. Малката му дъщеря, която дошла заедно с баща си за компания, се щурала из градината и скучаела, тъй като не разбирала какво чак толкова развеселява възрастните. Децата не могат да разберат проектите, понеже нямат проектно мислене. Децата смятат, че всяка хубава игра ще продължава вечно и тя не бива да бъде спирана, не може да бъде отнета. Освен малката дъщеря на Шендерович, така си мислел и Гусински.

Когато...

... Телевизионният водещ Кисельов, ръководителят на проекта НТВ, слязъл във винарската изба, за да изненада гостите си с някаква рядка бутилка. Жена му Маша разкрасявала къщата със старинни финтифлюшки и пишела на ръка (не можела да работи с компютър) сценария на поредното предаване „Летовници“. В него се разказвало какъв е бил животът в старите вилни зони и колко романтично хората „се разхождали по алеите и пиели чай от самоварите“. Това бил нейният проект. Въпреки че живеела в модерно вилно селище, тя никога не снимала предавания за модния в момента вилен живот, а само за отминалия. Опитвала се да научи новобогаташите как да живеят правилно във вилната зона.

Когато...

... Политикът Григорий Явлинский се разхождал по пътеките и пиел чай от самовар на същото това място. Обяснявал подробно на Игор Малашенко и на всеки срещнат политическите си възгледи и принципи, върху които се изграждала партията „Яблоко“. Това бил неговият проект и той твърдял, че няма да вземе пари, ако заради тях трябва да отстъпи от принципите си. А пък Игор Малашенко се усмихвал, защото парите ги давал той. И вероятно си мислел, че партията е негов проект, щом като той дава пари и ръководи предизборната кампания.

Когато...

... На терасата на кафенето седали всевъзможни юристи и всевъзможни политолози и всеки си имал проект.

А сетне...

... В три часа следобед станало ясно, че никой няма проект. Че има само един-единствен проект, който се нарича „Владимир Гусински“. Че Владимир Гусински е струпал всичко на една камара — банката, която нямала ликвидност, държавните кредити, които не смятал да връща. Телевизията, която трябвало да бъде едновременно независима и да обслужва бизнес интересите на Гусински, вестника, списанието, армията от репортери, които получавали заплати във вид на проценти от несъществуващи депозити в банката на Гусински (която нямала ликвидност). Трудно било да развържеш този гордиев възел, но само да срежеш една нишка, и целият възел се разпадал. А били срязани няколко нишки едновременно.

Гусински грешал, като си мислел, че в битката за власт ще победи кметът на Москва Лужков. Вместо Лужков победил абсолютно неизвестният Путин. Гусински грешал, като си мислел, че държавата ще му опрости кредитите, както ги е опрощавала винаги. Този път не му ги опростили. Грешал също така, като смятал, че репортерите ще му бъдат верни, след като са им раздали бонуси. Репортерите не му останали верни. Или поне много от тях. Те не искали да вярват, че НТВ е проект на Гусински. Всеки си мислел, че неговото предаване или репортаж в новините си е негов проект, а не на Гусински. Всеки виждал лицето си в кадър и си мислел, че това означава много.

Затова много журналисти не участвали в стачката, когато президентът Путин решил да отнеме медийния холдинг на Гусински. Те не вярвали, че са само част от проекта на Гусински, който Путин иска да отнеме и да разруши.

Не вярвала и Вера Кричовская. Тя и сега казва: „Не! Не, не е истина! Ние правихме хубава телевизия! Доказахме го!“.

Те наистина доказаха, че могат да правят хубава телевизия. Но хубавата телевизия — казвам го за ваше сведение — все още не е проект. Телевизията е нещо, което е ясно от само себе си. За да превърнеш една телевизия в безупречен проект, трябва да го поставиш в парадоксални условия.

Например в такива, при които акционерите не могат да сменят главния редактор. Тогава проектът е безупречен, а вие отивате на ново ниво в Голямата Игра.

Когато Алфред Кох отишъл да отнеме от Гусински медийния холдинг и телевизията му НТВ, много журналисти напуснали.

Режисьорката Вера Кричовская и телевизионният водещ Леонид Парфонов обаче останаха. И успяха да направят телевизията много по-добра, по-професионална, по-интересна и по-независима, отколкото по времето на Гусински.

Те направиха блестяща телевизия, която имаше само един недостатък. Знаеше се, че от този проект могат да изхвърлят авторите му и на тяхно място да дойдат други, но проектът ще продължи да съществува. Това беше ясно, защото от проекта НТВ вече бяха изхвърлени авторите Гусински, Малашенко, Кисельов... Дойдоха Парфонов и Кричовская, а проектът продължи да съществува и дори стана по-добър. Значи можеха да изхвърлят авторите още веднъж, и трети път, и четвърти път.

Защото това не беше проектът на Вера Кричовская и Леонид Парфонов под наименованието „Хубава телевизия“. А проектът на Владимир Путин под наименованието „Да унищожи НТВ“.

Ако проектите в Голямата Игра имат имена, повечето от тях ще започват с думите „да се отнеме“ или „да се унищожи“. Защото като цяло унищожителните проекти в Голямата Рубльовска Игра са по-успешни, отколкото съзидателните. И именно те носят големите печалби.

40. Юля Шахновская гледала как баща ѝ всяка вечер слиза под земята и с всеки изминал ден ѝ ставало все по-тъжно. Всичко започнало с телефоните. Веднъж Юля забелязала, че баща ѝ има втори мобилен телефон.

Винаги имал само един, а сега изведнъж — и друг, на който Юля дори не знаела номера. След известно време при Василий Шахновски се появил и трети мобилен телефон, а по-късно — и четвърти.

На Рубльовка често става така. Трябва ви един телефон с номер, който да знаят всички. Той не бива да се променя. Никога. Не бива да се изключва дори в самолета. Защото вие винаги чакате да ви се обалят на този номер, който всички знаят. Един ден на този номер може да се обади някой добър познат. Или бегло познат, или съвсем непознат за вас човек. Той няма да ви каже нищо по същество, а само това, че трябва да си поговорите. Защото всички знаят този номер, а щом го знаят, значи го подслушват. Вие ще продиктувате номера на втория си

телефон, който никой не знае. Човекът веднага ще ви се обади на този номер, докато не са започнали да подслушват и него. И ще ви каже: „Бягай!“. Или „Предлагат ти да се предадеш“ и ще ви обясни условията, при които ще ви бъде оказана помощ. След този разговор по принцип можете да изхвърлите SIM-картата, защото този номер вече не е тайна за никого. Ако сте станали персонаж в нечий проект под наименованието „Да се отнеме...“ (Какво имате? Компания? Партия? Семейство? Живот?), няма да мине и едно денонощие, когато ще започнат да подслушват и втория ви телефон. Защото проектите, които започват с думите „да се отнеме“ и „да се разруши“, се подхващат от сериозни момчета, които знаят как да подслушват мобилни телефони и не виждат нищо срамно в това.

Третият телефон ви е нужен, за да може по него да се обаждат само един човек. Някакъв много важен за вас човек. На него не сте изпратили с есемес и не сте продиктували по телефона номера, записали сте го по време на лична среща на лист, като сте го скривали с лакът от камерите, които може би са се намирали зад вас.

Ако за вас има и втори много важен човек, тогава ще ви трябва и още един телефон специално за разговорите с него. А други... Други телефони едва ли ще ви потрѣбват, защото дори и двама души, които са много важни и заради които си струва да се обзаведете с отделни телефони, вече са голям късмет.

Юля не знаела нищо за това. На нея ѝ прилошавало, когато забелязала, че баща ѝ се сдобил с втори мобилен телефон, после с трети, с четвърти. По това време на баща ѝ просто му станало навик след вечеря да слиза в мазето и там да прекарва по няколко часа. Стълбището, което водело към мазето, се виждало от кухнята. Юля го наблюдавала как слиза и все повече ѝ се струвало, че той потъва или пропада вдън земя.

Стълбището водело към помещението в мазето. Един обикновен човек би направил там работилница, за да майстори в нея табуретки от палисандрово дърво или да изработва шахматни фигурки на струг... Но на Василий Шахновски не му било до хобита, затова помещението под къщата му било празно. В дъното му имало врата и още няколко стъпала, които водели надолу. След това още една врата, зад която било монтирано огромно котле за отоплението и топлата вода на

къщата, електрическо табло и газов вентил. А зад тях в мрака се виел подземен лабиринт.

Селището Ябълкова градина, в което живеели шефовете на нефтената компания ЮКОС, било построено наведнъж и всички къщи били издигнати едновременно. Съответно по едно и също време били прокарани и инсталациите за газ, електричество, вода, канализация... За да се прокарат те и да бъдат обслужвани, се оказало най-удобно да се изгради единна система от подземни тунели — широки, овални и с височина колкото човешки ръст. Те приличали на тунелите на метрото, само че били направени от специален бетон с най-високо качество, който се използвал за строителството на военни бункери. Тунелите свързвали къщите на Ходорковски, Лебедев, Невзлин, Брудно и Шахновски. В началото, когато на Рубльовка било модерно в мазетата да се правят стрелбища, в един от тези тунели имало и стрелбище. Когато там стреляли, Юля и другите деца, които играели точно над стрелбището, не чували стрелбата. След това зарязали стрелбището и в течение на две години никой изобщо не влизал в подземието.

А сега тунелите отново влезли в работа. Всяка вечер шефовете на ЮКОС отивали един при друг по тунелите, сядали на циментовите стълби и започвали да обсъждат служебните си проблеми. Как да се измъкнат от претенциите на данъчните, как да предпазят Платон Лебедев от арест, какво е казал човекът в Кремъл; какво е казал човекът в правителството?

Слизали там, защото подслушвали телефоните им. Подслушвали дори и разговорите им в кухните, и тези по време на разходки в парка. Покрай селището имало фургони на КГБ с чувствителна подслушвателна апаратура. И хората слизали в подземието. Милиардерите...

Долавяте ли сигурния признак на успешния проект? Среща на милиардерите (нещо съвсем нормално), която обаче не се прави в луксозен хотел, нито в някаква представителна сграда за приеми, а в подземните канализационни тунели. Освен това до проекта се е докоснал върховният властелин така, както трябва. Знаел е, че се канят да разорят и да отнемат компанията, изказвал се против това, но не успял (или не поискал) да спре процеса. По всички признаци проектът „Да се отнеме ЮКОС“ би трябвало да бъде успешен, само че Ходорковски, Лебедев, Невзлин, Шахновски и Брудно не били негови

автори, а само персонажи. Ти не можеш да направиш нищо, ако си персонаж. Проектът може да бъде спрян само от автора. Максималното, на което е способен един персонаж, е да изчезне, да се скрие, да обърка дирите, да протака колкото се може повече проекта с надеждата, че той ще престане да носи печалби на авторите и ще започне да ги разорява. Така се опитвали да направят шефовете на ЮКОС в подземията — да се крият, да объркват следите и да протакат.

41. Може би най-важният проблем на милиардерите, които се криели в катакомбите, бил, че те не могли да се предадат, дори и да искат. Защото единият от тях не бил обикновен човек, самият той представлявал проект. Няма как да закриеш един проект, ако този проект си самият ти, Михаил Ходорковски.

Не зная дали Ходорковски нарочно е преплитал различните свои дейности. Дали е осъзнавал, че ако не разделяш проектите си, а ги преплиташ и свързваш един с друг, всеки от тях престава да бъде сам по себе си такъв и в проект се превръщаш самият ти, човекът, който...

Имаш банка, но купуваш и нефтена компания и преплиташ работата на банката с работата на нефтената компания.

Имаш банка и нефтена компания, но освен това построяваш в селището Коралово край Москва и интернат за деца, чиито родители са били военни и са служили или загинали по горещи точки. Организиращ обучението в училището така, че възпитаниците му да влизат в институтите с нефтени специалности, а след като завършат институтите, да получат работа в компанията ЮКОС. И дори правиш изложба в актовата зала на училището. Там зад една витрина има бутилка с необработен нефт, та децата още от малки да знаят как изглежда.

Имаш банка, нефтена компания и училище, но организиращ и благотворителния проект „Отворена Русия“, който се занимава с образование, снабдява с компютри провинциалните училища и с книги провинциалните библиотеки.

Имаш банка, нефтена компания, училище и благотворителен проект, но си спретваш и лобистка група в парламента, в която влизат депутати от различни партии, работещи за интересите на ЮКОС извън зависимостта от партийната си принадлежност. На това отгоре един от

тези депутати е бившият директор на училището. А Василий Шахновски става сенатор. И всичко се преплело до такава степен, че вече било невъзможно да отделиш единия проект от другия, а трябвало да си имаш работа само с ключовия за всички проекти човек — Михаил Ходорковски.

За да довърши окончателно бъркотията, която е създал (вероятно той би нарекъл тази бъркотия стратегия), Ходорковски на всичкото отгоре решил да обедини двете най-големи нефтени компании на страната и да размени част от акциите на огромната нова компания срещу акции на някакъв световен нефтен мейджър^[6] от сорта на „Шеврон“. А след като размени акциите, да стане член или дори шеф на съвета на директорите на транснационалната нефтена компания, чийто бюджет е съизмерим с бюджета на страната, тоест да се измъкне от властта на държавата.

Това предстояло да се случи толкова скоро, че по време на срещата на производителите с президента Путин, Ходорковски се осмелил да говори право в очите му за нарастването на корупцията. Да обвинява за това всички, включително Путин и себе си, и да предлага план за разрушаване на корупционната система, започвайки от Путин и Ходорковски.

Това беше срещата на олигарсите с президента и случката е всеизвестна. Само че по време на тази среща един от олигарсите не се грижел за това, как да спечели още пари от близостта си с властта, а за това, как да изхарчи пари, за да промени властта — изненадваща позиция. Тогава изкристализирали добрите условия за проекта „Михаил Ходорковски“. Путин осветлил въпросния проект. След като чул какво говори олигархът, го срязал доста остро, макар че не успял да му затвори устата веднага. Кое то изградило ореола на успеха (както и на катастрофата) над проекта „Михаил Ходорковски“. И с което икономическият проект „Да се отнеме ЮКОС“, замислен от сериозните момчета, подслушващи мобилните телефони, се превърнал в политическия проект „Да се унищожи Ходорковски“. В този случай просто нямало как да се предадеш по друг начин, освен да посегнеш на живота си. Защото, независимо дали ще напуснеш страната, дали ще влезеш в затвора, дали ще раздадеш всичките си богатства и ще идеш в манастир, ти пак си оставащ Михаил Ходорковски. А това означава, че проектът „Да се унищожи Ходорковски“ продължава. И

всичко, което ти остава, е да го удължаваш и удължаваш. Да протакаш съдебен процес след съдебен процес, да седиш в мазето на собствената си къща, да лежиш в затвора, да чакаш, да не униваши и да продължаваш да си Михаил Ходорковски, защото рано или късно проектът „Да се унищожи Ходорковски“ ще започне да работи срещу себе си. И ако успееш да устоиш достатъчно дълго, ще видиш, че хората, които са искали да унищожат Михаил Ходорковски, ще го обявят за герой. А хората, които са искали да завземат ЮКОС, ще се чудят как да се отърват от ЮКОС и Бог да им е на помощ!

[1] Терцина — строфа от три стиха. — Бел.ред. ↑

[2] Селигер — система от езера в Тверска и Новгородска област в Русия, където от 2005 година се провеждат младежките форуми „Селигер“, организирани от движението „Нашите“. От 2009 г. техен патрон е Федералната агенция „Росмолодеж“. — Бел.прев. ↑

[3] До края на октомври 2014 г. Навални е под домашен арест. — Бел.ред. ↑

[4] Стихове в рими, стихоплетство. — Бел.ред. ↑

[5] Годишната, в която е основано списание „Новое литературное обозрение“ (НЛО), е 1992-ра. — Бел.ред. ↑

[6] Голяма компания. — Бел.ред. ↑

ВЕЧЕРТА

42. **Това е!** Не разполагам с никакви други смислени неща, които да ви разкажа за Голямата Рубльовска Игра, защото не разбирам как е организирана по-нататък. Седя в ресторанта „Веранда край вилата“, над Жуковка се свечерява и аз си поръчвам вино и домати от Баку със сладък лук. Но в действителност приличам на Вергилий, който завел Данте до вратите на ада, само че по-нататък пътят бил забранен за него. В действителност, читателю, ако искате да знаете истината за правилата и перипетиите на Играта на по-високите нива, ще ви трябва друг водач. Както на Данте му е била нужна Беатриче, за да пътешества из небесните сфери. Намерете си такъв, ако можете. А пък аз ще седя на верандата, ще ми донесат домати с лук, босилек, зехтин и балсамико. И чаша вино. Ресторантът ще е пълен. Посетителите ще бъдат предимно обикновени обитатели на Рубльовка. Но там ще има и трендсетъри. И дори двама-трима души, които имат собствени проекти. А аз ще се огледам наоколо и ще видя, че май няма нито един човек, който да е проект в личен план. Освен мен. Да, аз наистина смятам, че макар никога да не съм играл целенасочено в Голямата Рубльовска Игра, да не съм събирал реликви, да не съм спазвал правилата, да не съм следвал трендовете и да не съм ги създавал, все пак съм се превърнал в проект с наименованието „Валерий Панюшкин“. Само че съм кух проект, който не е получил нито благословия, нито проклятие от властта. И в този смисъл приличам на ялово яйце, което може да бъде изядено, но от него никога няма да се излюпи пиленце.

Седя в ъгъла край една малка маса и наблюдавам хората наоколо. Наблизо вечеря семейство. Главата на семейството е към петдесетгодишен мъж с грозна и простовата физиономия. Обикновено парвеню, което въпреки това е успяло да събере няколко реликви. Например има Нова Съпруга. Срещу него седи една към двайсет и пет годишна жена. Блондинка. Както се казва, с външност на манекенка. Браво, пич! За един човек, който случайно е спечелил пари в

структурите на „Газпром“ или „Роснефт“, такава Нова Съпруга е добър резултат. Освен това има и дъщеря. Момиченцето е към петгодишно, прилича на майка си и е облечено скромно, но все пак с рокля на принцеса. То е с дълги разпуснати коси с цвят на лен. Страшно хубава реликва. Такъв изрод изобщо не би трябвало да има красива дъщеря. Но има. А до съпругата му седи още една млада жена, за която не е ясно каква е — или е приятелка на съпругата му, или му е втора жена, или е бедна роднина от Когалим, която вече са успели да издокарат и да срещат във фризьорския салон „Алдо Копола“. Тя също е хубава реликва. Защото е хубаво да имаш жена, за която не се знае каква е и против чието присъствие съпругата ти не протестира, демонстрирайки дружелюбие и покорство.

Този към петдесетгодишен мъж дори се старае да следва някои трендове. Например не е оставил дъщеря си вкъщи с гледачката, а я е довел в ресторанта. Правилно, любовта към децата е на мода. Правилно е и това, че не карат детето да седи край масата и да държи гърба си изправен. Хубаво е, че са го пуснали да рисува на съседната маса заедно със специалното момиче аниматор, което работи в ресторанта, с цел да се появи, когато някой от клиентите прояви любов към децата. Само че този човек яде плов^[1]. Тъй че можем да забравим за него, защото, ако искаш плов, няма защо да ходиш на ресторант, а трябва да поканиш в дома си Сталик Ханкишиев. Понеже в ресторанта не можеш да ядеш ястие, за чието приготвяне са нужни четири часа. И затова губим интерес към парвенюто, неговата съпруга, неговата не-съпруга и дъщеря му. С тях никога повече няма да се случи нещо интересно. И в най-добрия случай той ще събере още няколко реликви.

По-добре ще е да погледнем към масата до прозореца. Там седят двама души. Мъже. В момента е време за вечеря, но те не приличат на гейове, а това означава, че не са на среща, а на преговори. Говорят тихо. И двамата имат хубав и добре поддържан маникюр. Копчетата на ръкава на сакото на единия са разкопчани, тоест сакото е шито, а не купено от магазин за конфекция. Тези двама души май че могат да стартират някакъв тренд, че дори и проект, само че ние не чуваме за какво си говорят и ще разберем как се казват само ако проектът бъде успешен.

Малко по-нататък край една малка маса седят млад мъж и млада жена, които се карат. Мъжът е накичен с реликви като коледна елха. С

нужния часовник, с нужната вратовръзка, с нужното сако, с нужните обувки. По жената има по-малко реликви, но всичко необходимо е налице, например прическата, направена в „Алдо Копола“. И един пръстен, който седналият срещу нея мъж не би могъл да ѝ подари. Понеже е прекалено скъп и прекалено екстравагантен, тъй че този роб на трендовете просто няма как да го избере. Те май се карат точно заради този пръстен. Мъжът се старае да говори шепнешком, но въпреки това го прави доста високо. Казва, че полага огромни усилия, че работи от тъмно до тъмно, че се опитва да стане олигарх. И че много скоро ще стане. И сигурно вече би станал, ако жената, която седи срещу него, му създава комфортни условия и тих домашен уют, а не обикаля от купон на купон и не приема безумно скъпи подаръци дявол знае от кого. А освен това казва, че когато стане олигарх, тя ще съжалява, но вече ще е късно...

Бягай от него, момиче. Стани и си тръгни веднага. Защото той никога няма да стане олигарх. Защото в Голямата Рубльовска Игра няма начин да станеш олигарх, както няма начин да станеш гениален поет или да си изработиш перфектен музикален слух. В Голямата Рубльовска Игра олигарх, истински богаташ и милиардер не става онзи, който работи по петнайсет часа на денонощие в инвестиционна банка, пък дори и на много важен пост. Олигарх става онзи, който е целунал по темето Великия Бог на Парите. Това го зная дори аз, макар умът ми да не побира рубльовската религия. Дори и аз зная, че проблемът не е в количеството пари, а в качеството им. Парите, които печеля аз, никога няма да ме направят богат, защото винаги зная за какво точно ми плащат. Докато големите пари не се печелят, а се изсипват върху човека като златен дъжд. Не като заплащане за труда, а защото човекът е Избран. Тъй че стани, момиче, напусни своя механизмиран балък и иди при онзи, който ти е подарил пръстена.

А пък аз ще си доям доматите, ще си допия виното, ще изчакам да ми се обалят и ще отида на гости тук, наблизко, при истинския Жрец на Великия Бог на Парите — Пьотър Авен. Ние ще се изтягаме на фотьойлите и ще си бърборим, защото Жрецът ме смята за интересен проект. И ще ми разкаже какво ли не — за живописиста, за литературата, за пътешествията...

Но за нищо на света няма да ми разкаже за Великия Бог на Парите.

[1] Плов — овнешко с ориз, лук и чесън, което се готви на бавен огън в голям чугунен съд с извито дъно и се смята за национално ястие на кавказките народи. — Бел.пр. ↑

АДЕПТЪТ

43. **Много хора смятат**, че след като се шмугнат под Най-опасния Мост и влязат в Москва, Рубльово-Успенското шосе по естествен начин се превръща в Рубльовско, сетне по естествен начин се влива в булевард „Кутузовски“, а след това преминава в „Нови Арбат“, после — в „Знаменка“ и стига до Кремъл. Това е политическата версия. Но има и друга — светска. Може би Рубльовка не стига до Боровицките порти на Кремъл, а след като мине надясно в тунела пред „Знаменка“, лъкатуши по булевард „Никитски“, по „Спиридоновка“ и по „Бронна“ и стига до ресторант „Щъркел“. Много хора мислят, че е така.

На кръстовището на „Голяма“ и „Малка Бронна“ има три ресторанта. Всеки обитател на Рубльовка неизбежно ходи по няколко пъти в ресторант „Щъркел“, ако не иска да изглежда като мухльо. Срещу него, от другата страна на „Голяма Бронна“, се намира кафене „Академия“. Жителите на Рубльовка никога не ходят там, но за сметка на това постоянен посетител е политологът Стас Белковски. Срещу „Академия“, от другата страна на „Малка Бронна“, се намира заведението „Кафене“, в което никога не стъпват нито рубльовци, нито политологът Белковски. Но пък ходя аз. И точно там определям среща на политолога Белковски. Защото хората, които ходят в „Щъркел“, са напълнили „Щъркел“, а посетителите на „Академия“ са напълнили „Академия“ и няма свободни места. „Кафене“ е празно.

Стас е бил свидетел и участник в много перипетии на Голямата Игра. Всъщност на него му плащат да работи като инструктор в Голямата Игра. Както побойниците плащат на треньора по фехтовка, който (макар че неговите победи не влизат в сметката) умее да се дуелира по-добре и от най-добрия побойник. Сега си представете как се чувства един учител по фехтовка, при положение че дуелите са забранени. Стас се оглежда, чувства се некомфортно, потръпва и се мръщи. Може би заради необичайния за него интериор на „Кафене“, или заради това, че в Русия политиката престана да бъде публична и никой вече не се интересува от методите на политическите

консультанти. Всички се вълнуват само от прогнозите. Изпаднал в безизходица, Стас се захвана да консултира бизнесмени, защото в бизнеса компаниите се конкурират помежду си точно както се конкурираха навремето партиите, а сега групировките в политиката.

Не зная доколко Стас се прави на интересен, или е съвсем сериозен, но той ми разказва за Бога. За Великия Бог, на когото служат играчите на Рубльовка и чието име е Пари. (В множествено число, за едно-единствено същество, точно както юдеите се обръщат в множествено число към единствения си бог Елохим.)

И тъй, ако се вярва на Белковски, единственият бог на Рубльовка са Парите. На един от своите стадии Голямата Игра се превръща в религия на Парите. И ето как Белковски формулира символа на тази вяра, нейните десет заповеди.

„Единственият разумен резултат от всяка дейност — казва Белковски, — са парите“. Но на мен ми е скучно да го запиша така. Редактирам наум тезисите му и ги записвам така, както един религиозен фанатик би написал книга, която смята за вдъхновена от Бога.

1. Парите са алфа и омега, начало и край. С Парите започва всичко и всички се стремят към Парите. Единствената истинска причина за всичко са Парите. Единственият истински резултат са Парите. Дори славата има значение само като средство да получиш Пари. Ако си известен, но беден, тежко ти.

2. Човекът с Пари и човекът без Пари са различни. Разликата между тях е непреодолима, както е непреодолима пропастта между просветения и неукия, между благословения и прокълнатия. Въпросът е само в граничната сума, след която думата „Пари“ трябва да се пише с главна буква. Преди двайсет и пет години това беше един милион. Сега е един милиард. Но милиардът не бива да се споменава напразно. Защото Парите могат да се разгневят. Милиардерът Полонски неблагоприятно рискува, като каза: „Който няма един милиард, да върви на майната си“^[1]. Горко му! Защо каза това? Да не би да постави тщеславието си над Парите. Горко му на тщеславния!

3. Не си струва да харчиш пари за нищо друго, освен за да печелиш Пари. Нито за мъже, нито за жени, нито за старци, нито за деца, нито за сълзи, нито за радост. Пари могат да се жертват само за Пари, та Парите да се върнат стократно умножени. И ако дойдат при

теб и ти кажат: „Ние сме благотворителен фонд“, попитай: „Кой ви е благословил?“. И дай Пари само на благословения.

4. Посветеният никога не би дал Пари на обикновените хора. Това би означавало, че оценяваш някаква тяхна мъка или някаква тяхна радост по-високо от Парите. Парите могат да се разгневят. Посветените, тези, които имат Пари, трябва да пазят Парите. Затова е по-добре да изхарчиш милиони за проститутка, отколкото хилядарка за сиропиталище. Защото проститутката ще се падне на посветен, а на кого ще се падне сиропиталището? Нека за сиропиталищата жертват пари онези, които нямат Пари.

5. Не връщай пари. Горко на онзи, който връща. Защото няма нищо по-ценно от Парите. Пари могат да се връщат само с цел да се върнат при теб умножени по друг начин. Мъдрите знаят за какво да харчат Пари. За какви дрехи, за каква храна, за каква кола. А ако ти не знаеш, горко ти, защото ти си глупак и Парите ще ти бъдат отнети. Горко на онзи, когото обикновените хора видят в редовен полет на самолет, по-добре да не се е раждал. И не се събирай с обикновени хора, защото те издишат въздух, който е отровен с бедност.

6. Открадни! Мъдрият си позволява разкош, за да покаже колко е откраднал. Ако си можел да откраднеш и не си откраднал, дали това не означава, че поставяш честността и спазването на законите над Парите? Парите ще се разгневят. Мъдрите знаят един за друг, че всички са крадци. Но не говорят за това, защото иначе ще излезе, че онзи, който говори, цени истината повече от Парите. Трябва да се мълчи умно. И Парите ще се умножат.

7. Не се съблазнявай от прекрасното и възвишеното. Изкуството, науката, занаятът са само функция на Парите. Без Пари нито един майстор не би могъл да създаде дори празно пространство. А Парите ще привлекат всеки майстор.

8. Всичко се продава. Всяка вещ и всеки човек. Всеки, който не се продава, е еретик. Призиванието на мъдрия е да докаже на еретиците, че те не просто се продават, а се продават евтино, дори по-евтино, отколкото си мислят.

9. Не убивай! Парите са милосърдни. Щом можеш да купиш, защо трябва да убиваш, това е прекалено скъпо. Но ако да убиеш, е по-евтино, отколкото да купиш, задължително убий. Всъщност мъдрият винаги предпочита клеветата пред убийството. Парите са милосърдни.

10. Парите винаги намират своите верни хора по свое желание. Никой никога не е успявал да смъкна Пари против волята им. И ако Парите са те избрали, пази ги. Ако ги изгубиш, няма да си ги върнеш. Парите никога и на никого не са се давали повторно.

След като формулира десетте заповеди, Белковски се обляга назад и се усмихва със задоволство. Питам го:

— Стас, а какво ще получи човек, който спазва тези заповеди? Ще бъде ли щастлив?

— Не — отговаря Белковски. — Ще бъде безсмъртен. Защото всяка религия се стреми към безсмъртието, а не към щастieto.

44. Много Играчи на Рубльовка просто не знаят откъде са се взели Парите им. Или толкова дълго са крили това, че сами са повярвали в измислените си версии. Нямали Пари, но изведнъж те се появили. Не че човекът е работил с пот на чело, че е заделял грош по грош, че е инвестирал в нещо, а просто нямал Пари и изведнъж — хоп! Чудо! Трудно е да се намери рационално обяснение на това чудо, което на всичкото отгоре непрекъснато се повтаря с един и същ човек и е съвсем естествено, че богатите прибегват към мистични обяснения на успеха си, а бедните приемат тези обяснения. Просто малко хора имат икономическо образование. Малко хора се замислят сериозно за произхода на богатствата си. Компютърният геймър също не се замисля от какви алгоритми е изградено чудовището, което му се противопоставя на монитора. Той просто посича чудовището с вълшебния меч, без да разсъждава как е направен мечът.

Роман Абрамович например няма да престане да обяснява, че всичко в живота се дава на хората, които се оказват в точното време на точното място. Не уточнява обаче какво е това вълшебно място и какво е това вълшебно време и как така там винаги се оказва точно Роман Абрамович. Как другояче би могъл да обясниш това, освен с благословия и миропомазване? И Абрамович май вече сам вярва, че е благословен и миропомазан.

Та нали Парите са се взели отнякъде! Например в края на 80-те и началото на 90-те години в Русия всички бяха горе-долу еднакво бедни, тъй че дори компютърът се смяташе за луксозна вещ. Когато Горбачов поразхлаби възела на държавната собственост върху всичко и

разреши кооперациите, всеки, който не го домързя, започна да върти търговия с компютри. Чрез компютрите едни направиха състояние от милиони, а други едва свързваха двата края. Как да обясниш това, освен с благословията на Великия Бог на Парите? Много хора, които забогатяха от компютрите, наистина вярват в късмета. Като шаман, който е ударил няколко пъти по барабана и след заклинанието му завали дъжд, той вярва, че той и барабанът са ликвидирали сушата.

Ами да, наистина! Как ще обясните това, че от едни и същи компютри някои хора не спечелиха нищо, а други натрупаха милиони? Макар че обяснението е много просто. В края на 80-те някои от кооперациите се създаваха сами за себе си, а други — към големите предприятия от военнопromишления комплекс. Изгоряха онези, които въртяха търговия с компютри на свой риск и на своя отговорност. Защото компютрите се купуваха с долари, а се продаваха срещу рубли. Но нямаше свободно конвертиране на рублата. За да купиш компютри от Америка, първо трябваше да продадеш нещо, купено с рубли в Америка. Само че Съветският съюз не произвеждаше нищо, от което Америка да се нуждае. Нефтът струваше под десет долара и ако в съветската икономика можеше да се намери нещо, от което да имат нужда зад океана, тези комерсиални схеми бяха твърде сложни за онези съветски времена. Рано или късно търговията на принципа „американски компютри в замяна на руска дървесина“ щеше да се разпадне.

Големите военнопromишлени предприятия обаче купуваха долари от държавата по официалния курс от двајсет и шест копейки. Купуваха ги и ги даваха на дъщерните си кооперации. А те внасяха компютри, продаваха ги срещу рубли на пазарна цена, но не купуваха долларите, с които да се сдобият със следващата партида, на пазарна цена (по това време на черния пазар доларът струваше около пет рубли), а отново ги вземаха от държавата по двајсет и шест копейки. Сиреч, нямаше никакъв късмет, никаква благословия и никакво миропомазване. Това си беше най-обикновено мошеничество — продаваха компютрите на пазарна цена и купуваха долларите по държавния курс, компютри на пазарна цена, долари по държавния курс. Всяка такава сделка за сметка на бюджета на държавата увеличаваше двајсет пъти печалбата на търговците на компютри. Но само на търговците, които продаваха под шапката на държавните

военнопромишлени предприятия. След това, в самото начало на 90-те правителството отмени държавния монопол върху алкохола. Това решение превърна компютърните милионери в алкохолни мултимилионери просто защото те имаха пари да купят от чужбина огромни партии спиртни напитки веднага щом това стана възможно.

Себестойността на спирта е нищожна. Огромните приходи от продажбата на спиртни напитки обикновено влизат в бюджета и се насочват към социални програми. Но в началото на 90-те държавата реши, че свръхпечалбите от спиртните напитки няма да се насочват към здравеопазването и образованието, а ще останат при търговците. След това хората, които забогатяха от компютрите и спиртните напитки, отвориха частни банки и държавата създаде платежоспособни клиенти на банкерите. Защото никой нямаше пари. Но държавата извърши приватизация и всеки гражданин внезапно стана собственик най-малкото на един апартамент. Апартаментът можеше да се дава под наем и да се продава, а парите да се вкарат в банка. И когато парите на гражданите в банките станаха достатъчно много, държавата помогна на богатите още веднъж, като обяви дефолт^[2] през 1998 година. Тоест даде официален повод да не се връщат парите на вложителите. И дори ако някой ги върне, както например банка „Менатеп“ на Михаил Ходорковски, те да получат по осемнайсет цента за долар.

Освен това държавата раздаде на новите богаташи най-големите предприятия на зложни търгове. В онези времена на градските бунища можеха да се намерят антикварни мебели, които бяха боклук, но след реставрирането им се превръщаха в истинска ценност. Само че собствениците им нямаха пари да ги реставрират. Същото се случи с нефтените, металургичните и химическите компании, които бяха боклук и носеха само загуби. Но когато ги дадоха на безценница на богатите и получиха сериозни инвестиции и добро управление, придобиха огромна ценност в размер на милиарди.

Всеки път свръхпечалбата се получава не само поради деловата хватка на собствениците и труда на работниците, а заради политическото решение на държавата. Тя внезапно променяше условията на играта и някой мигом натрупваше състояние от разликата между това, което е било, и това, което е станало.

Думите на Абрамович, че всичко на света се дава на хора, които се оказват в точното време на точното място, могат да бъдат лесно

дешифрирани. Трябва да се окажеш на онова място, където държавата променя условията на играта, и в онова време, в което ги променя. Това е тайната на рубльовската благословия. Въпреки че тя е много проста, твърде малко хора я разбират. А който я разбира, мълчи. Сакралната тайна за това, откъде се вземат Парите, стига до масовото съзнание само във вид на виц — че най-добрият бизнес е да приватизираш един метър от държавната граница.

Вицът само звучи абсурдно. Но в Голямата Рубльовска Игра могат да бъдат приватизирани най-невероятни неща. Не нефтопровод, а вентил на мястото, където нефтопроводът пресича държавната граница. Не летището в град Грозни, а правото да се преструваш, че летището е разрушено от бомби и след това не е възстановено. Макар то всъщност да работи и да приема карго. Какво доставят на това летище? Каквото си щеш — всякакви стоки, хора, оръжие, наркотици... Докато в същото време повелителите на летището призрак живеят на Рубльовка в специално охранявана къща, чиито прозорци никога не се отварят.

Могат да бъдат приватизирани също така подпис на министър, времето на прокурор, заповед на маршал. Всяка функция на държавата може за кратко (или за дълго) да се озове в частни ръце и да направи невъобразими Пари.

45. Когато Парите се появяват, трябва да ги накараш да се движат. Всъщност, не — не можеш да ги накараш. Трябва да не им пречиш да се движат. Всеки капиталист ще ви каже, че парите трябва да работят. Капиталистите се отнасят към парите като към слуги. А рубльовският Играч се отнася към тях като към божество — следи движението им като древноегипетските жреци, които са наблюдавали полета на птиците и са предсказвали бъдещето, тълкувайки траекторията им. Ако птиците падали на земята и не отлитали наникъде, предзнаменованието било много лошо. Положението с парите в Голямата Рубльовска Игра е същото. Ако те не се движат и стоят в банковата сметка или в сейфа, няма нищо по-страшно от това.

— Парите трябва да се движат, да се движат, разбирате ли? — каза ми рубльовският трендсетър Ксения Собчак. Седяхме в стаята за гости на радио „Сребърен дъжд“, където Ксения работеше, за да бъде

известна и да получава покани за водещ на корпоративни мероприятия на различни комерсиални структури. Тоест да разменя славата си срещу пари.

— Ако не можеш да завъртиш парите в някаква работа, тогава трябва просто да ги изхарчиш. За каквото и да било. За рокли, за бижута, за благотворителност...

Седях и си мислех, че според описанието на Ксения Парите са като волейболна топка, до която играчите могат само да се докосват, но не бива да я хващат в ръце. „Да хванеш топката“, във волейбола означава с едно докосване да прехвърлиш топката на партньора си и да я получиш обратно. Точно така е и в Голямата Игра — да имаш Пари, означава да ги докоснеш само за миг, изпращайки ги в рискована атака.

Разговаряхме за това с Ксения горе-долу около месец преди с нея да се случат ужасни от гледна точка на Голямата Игра събития. Парите на Ксения бяха „арестувани“. Заради нейната опозиционна дейност, както и тази на интимния ѝ приятел Иля Яшин, в апартамента на Собчак беше извършен обиск. Рано сутринта нахлули хора с маски, преровили частната им кореспонденция, преобърнали цялото жилище с главата надолу, не им позволили да се облекат, говорили гадости... Но най-важно — най-важно от гледна точка на Голямата Рубльовска Игра — бе това, че арестуваха намерените в сейфа пари в размер на над един милион евро в различни валути. Пачките били в пликове и следователите предположили, че те най-вероятно са предназначени за заплащане на всевъзможни опозиционери за най-различни видове антиправителствени прояви. Макар че по-логично бе да се предположи, че Ксения е получила в пликове хонорарите от хората, които я наемат за водеща на корпоративни празници.

Какви ли не глупости не наговориха безмозъчните парвенюта във връзка с „арестувания“ милион на Ксения. Чудеха се дали тя финансира опозицията. Дали е платила данъци за хонорарите си? А проправителственото младежко движение „Нашите“ дори скалпи на бърза ръка пародиен клип с младеж, който приличаше на Яшин, и с момиче, напomniaщо на Собчак, и с лозунга „Плати данъците си и спи спокойно“. В това време сериозните рубльовски Играчи мислеха за друго — дали Ксения няма да се лиши от благословията? Дали ще успее да преживее подобно светотатство без значителни загуби, та Парите, които ѝ се бяха доверили, да не се окажат внезапно

обездвижени в сейфовете на генералната прокуратура? Защото няма нищо по-лошо от това, да позволиш на някого да арестува парите ти. По-добре да арестуват самия теб. Арестуваните сметки са позор. Арест може да се допусне за акциите на една компания, но само с цел да се промени съотношението в съвета на акционерите в твоя полза, сиреч пак да спечелиш Пари. Ала сметките ти? Наличните ти пари? Такива неща арестуват само ако принадлежат на бедните правозащитни организации. И никога, ако са собственост на сериозни хора.

Не зная до каква степен Ксения е осъзнавала това, но тя действа така, сякаш го осъзнава. Първо, вдигна скандал. Сигурно би могла да заяви публично, че не са намирали никакви пари в дома ѝ, а тайно да се споразумее със следствието, че следователите ще приберат арестуваните пари като рушвет. Така би постъпил един балък, който свято цени свободата повече от Парите. Но Ксения вдигна скандал. Защото не бива да се отричаш от Парите — това е грях. Второ, Ксения изнамери начин да спечели Пари от това, че са ѝ отнели Парите. Снима се в рекламен клип.

Ранно утро, в леглото спят младеж и девойка. Девойката е Ксения Собчак. Изведнъж вратата се отваря с гръм и трясък и в апартамента нахлуват юнаци с униформи на специалните части. Ксения скача и крещи.

Бойците от специалните части преобръщат мебелите, събарят предмети и накрая домъкват някъде откъм дрешника един тежък сейф. Отварят го, но сейфът е празен.

— Къде са парите? — крещи един боец. — Къде са парите?!

— Ето ги парите — отвръща разголената Ксения, свеждайки скромно очи. И наистина в дъното на сейфа се показват две пластмасови кредитни карти на банка „Тинкофф“.

Този клип не беше предназначен за показване по телевизията. Въртяха го в интернет. Веднага щом клипът се появи, Ксения сама го качи в блога си и гордо написа: „Е, дори спечелих пари“.

От гледна точка на религията на Парите това беше много правилна стъпка.

Благодарение на този клип арестуваният един милион евро на Ксения се превърна в инвестиция. Колко е спечелила Собчак от този клип ли? Дори да е спечелила двайсет или сто хиляди, инвестицията пак не е много изгодна, защото влагаш милион, а получаваш сто

хиляди. Но тук става дума за нещо магическо, защото има и неизгодни сделки. Можеш да вложиш пари и да изгубиш. Великият Бог на Парите прощава несполучливите сделки, ако на една несполучлива се падат десет сполучливи.

46. За съжаление, за да се движат, Парите трябва да се въплътят в нещо материално. Да престанат да бъдат идеални цифри в сметка в някаква офшорна банка и да се превърнат в нефтени сонди, заводски цехове, телевизионни студиа, банкови офиси... В крайна сметка в ценни книжа на приносител, в акции или в полици. Тази материалност прави Парите уязвими, защото всяка религия познава историята за въплътения и по тази причина разкъсан бог. Така става и с Парите — достатъчно е само да се появят пред хората, и те започват да ги разпокъсват, да ги разграбват на парче, както са разкъсвали и терзали Озирис, Адонис, Тамуз^[3] и накрая Христос.

Разбира се, всеки рубльовски Играч би посочил като идеална сделка, като идеално шаманство на Великия Бог на Парите историята на компанията „Сибнефт“. Представете си само как през 1995 година Роман Абрамович купи компанията от държавата за сто милиона долара (тогава това бяха Пари, само че компанията трябваше да струва два пъти повече), а през 2005-а я продаде на държавата за тринайсет милиарда (компанията трябваше да струва по-евтино). И през всичките тези десет години Роман Абрамович получаваше дивиденди от „Сибнефт“. Но не бива да се забравя, че в течение на цели десет години Парите, вложени от Абрамович в „Сибнефт“, всеки миг бяха излагани на опасност. Проблемите на управлението, световните икономически кризи, колебанията на цените на нефта — това бяха нормални заплахи, с които се сблъскваше всеки предприемач, вложил парите си в каквото и да било предприятие, независимо дали е нефтен гигант, или малко кафене. Но освен с обичайните заплахи, рубльовският Играч се сблъсква и със специфични заплахи. Рискът се увеличава, пропорционално чудовищни стават катастрофите и пропорционално баснословни — печалбите.

Абрамович купи „Сибнефт“ през 1995 година баснословно евтино. Петнайсет години по-късно той каза пред лондонския Върховен съд, че търгът за продажбата на „Сибнефт“ бил фиктивен, че

единият от тримата претенденти за тази компания в последния момент оттеглил кандидатурата си, а другият по предварителна договорка с Абрамович нарочно предложил по-малко пари от Абрамович. И компанията бе продадена за грошове.

Само че не като собственост, а като залог. През декември 1995 година на парламентарните избори победиха комунистите и ако те бяха спечелили и президентските избори през юни 1996 година, Абрамович нямаше да види никаква нефтена компания. Защото комунистите щяха да извършат национализация или със сигурност щяха да се откажат от дълговете, които президентът Елцин направи срещу залог от страна на нефтените компании.

Дори когато Елцин спечели вота с пряката подкрепа на Абрамович и тогавашния му партньор Борис Березовски и когато собствеността на компанията премина в ръцете на Абрамович, какво получи той? Разрушено производство, разбунтувани нефтени градове и банда престъпници, които смъкваха пари от компанията на всеки етап. Партньорът на Абрамович — Березовски, щеше да го прецака (думата „прецака“ беше изречена в лондонския Върховен съд и създаде доста голям проблем на преводачите). Задължително щеше да го прецака, ако Абрамович не се бе оказал по-ловък, защото в лондонския съд Березовски обвиняваше Абрамович точно в това, че той го е „прецакал“.

И ние ще заобиколим дългата и объркана история за това, как компанията „Сибнефт“ на Абрамович на два пъти се опита да се слее с компанията ЮКОС на Ходорковски. И как без малко не загина заедно с ЮКОС или точно обратното — послужи като примамка в играта на властта срещу ЮКОС. Понеже ние не знаем подробностите. И слава богу, защото в Голямата Рубльовска Игра да знаеш подробностите, е вредно за здравето.

Можем само да се досещаме с какво облекчение е въздъхнал Абрамович, когато успя да продаде компанията на държавата за тринайсет милиарда. Макар и по този повод да е пълно със слухове, че уж Абрамович не превел всички тези милиарди в лондонските си сметки, а „бутнал“ повече от половината на държавните чиновници, от които зависело решението „Сибнефт“ да бъде купена толкова скъпо. Ние не знаем подробностите и слава богу, защото така спим спокойно.

Но в Лондон парите, получени от Абрамович за „Сибнефт“, не се кротнали в банковите сметки. На Абрамович му предстояло да защити изведените от играта пари от Березовски, като плати невиджаните 12 милиона долара като хонорар на адвоката Джонатан Сампшън. И това било победа не само защото на Абрамович не му се наложило да плаща нищо на Березовски. Но и защото, отказвайки да удовлетвори иска на Березовски, лондонският Върховен съд все едно признал, че парите на Абрамович са законни, чисти и годни за употреба в страните от доминиона^[4].

Когато се обръщаме към историята на „Сибнефт“, виждаме, че качеството на риска се е променяло. През 90-те за тази Игра човек можел да плати с живота си. Тогавашните Играчи предпочитали да действат директно и да използват огнестрелно оръжие. След 2000 година за Голямата Игра можеше да платиш със свободата си. Играчите вече предпочитаха да не унищожават съперниците си физически, а да се научат да прехвърлят функцията по унищожаването на държавата. На държавата пък ѝ е по-удобно да тикне някого в затвора, вместо да го убие. На онези, които са оцелели и не са влезли в затвора, им предстои последният стадий от играта, с която Абрамович току-що се е заел — трябва да легализират Парите си на Запад. Да изчистят Парите си в очите на целия свят. Това е възможно, но с доста голям дисконт^[5]. Тоест трябва да платиш пари, за да могат твоите пари да се смятат за законни. Това е възможно, но е прекалено тежко за един рубльовски Играч, за един адепт на религията на Парите, защото Парите могат да се разгневят, ако адептът постави закона по-високо от Парите.

47. Всъщност малко са хората, които са достигнали до такова върховно ниво, че да дръзнат да харчат пари за легализирането на Парите, като си служат с държавата в качеството ѝ на основно оръжие. Журналистката Олга Романова дъвче салата и казва: „Кого ли да поръчаме? Хайде да поръчаме например... Вася Якеменко“...

Седим в кафенето, което е собственост на един приятел на Романова. Това също е навик на Рубльовка — един що-годе опитен Играч автоматично започва да определя срещите си не в заведенията, където готвят вкусно, а в заведенията, които принадлежат на

приятелите им. Романова дори не забелязва това, а пък аз го забелязвам само защото колекционирам дори и най-дребните рубльовски навици. Олга казва: „Кого ли да поръчаме? Вася Якеменко...“, и се смее.

Защото ние не можем да поръчаме никого. Аз никога в живота си не съм имал толкова пари, че да поръчам дори и един косъм от главата на Вася. Романова също винаги е била журналистка, а в Играта влязла по романтична причина — влюбила се, оженила се за милионер и сега мъжът ѝ Алексей Козлов е „поръчан“ от бизнес партньора му и лежи в затвора. Къщата им на Рубльовка е продадена, та поне частично да платят дълговете за делата и съдебните разходи.

Вася Якеменко е Василий Якеменко, бащата основател на прокремълското движение „Нашите“, бивш министър на работата с младежта, Играч, макар и на не най-високото ниво, но на такова, до което ние с Романова никога не можем да се доближим. Аз просто попитах Олга как може да се „поръча“ някой. И тя ми го обяснява с конкретен пример.

„Да речем, че поръчаме Вася Якеменко. Не ни харесва тоя човек и толкова“ — Олга прави пауза и хитро се усмихва, сякаш иска да разбере дали съм наясно, че в Голямата Игра никой не поръчва един човек просто защото не му харесва. Наясно съм, Оля. Не съм пълен идиот. Олга кима и делово продължава: „Вася трудно може да бъде спипан, въпреки че има неприятности. Да речем, че ние решим да поръчаме Вася, защото на теб ти дължи пари, а пък мен например ме е напуснал и е отишъл при друга жена. Такъв човек струва скъпо. Да речем, двайсет милиона. (Имам предвид долара, долара, разбира се.) Никаква наша обида към него не струва двайсет милиона. Но ако, докато го вкарваме в затвора, може да му вземем нещо, което струва например двайсет и два милиона, значи има смисъл. Първо, тикнали сме в пандиза онзи, който ни е обидил. Второ, удовлетворили сме прокуратурата и там вече знаят, че с нас може да се работи. Трето, спечелили сме два милиона. А това вече е бизнес.“

Не зная дали разбирате за какво говори тя. Аз вече разбирам. Вече свикнах с тази логика. Тя казва, че нито една обида на Рубльовка няма значение, ако не можеш да я компенсираш с Пари. Нито съпругеската изневяра, нито предателството, нито кражбата — за нищо на света не бива да си отмъщаваш, ако отмъщението освен морално удовлетворение не ти донесе и Пари. Отмъщението трябва да

е бизнес. Жаждата за отмъщение не бива да се поставя по-високо от Парите, защото (разбирате ли?) нищо не стои по-високо от тях. И най-добре е изобщо да не изпитваш никакви чувства към жертвата. Тъй като при всички случаи Любовта към Парите трябва безусловно да се постави над любовта към съпруга или над омразата към врага. Това казва тя. Не просто не бива да се поддаваш на емоции. А не бива да изпитваш емоции, ако служиш на Великия Бог на Парите. Трябва да изчисляваш рисковете и да планираш печалбите. В нашата хипотетична „поръчка“ на Василий Якеменко изгодите са три: получаваш два милиона, завързваш добри връзки в генералната прокуратура (ще ти свършат работа за в бъдеще) и накрая отмъщаваш, но последното е най-маловажно, то е лудория и брошка на ревера.

„Отиваме при Слуцкер — продължава Олга — и казваме: «Слуцкер, колко ще ни излезе да вкараме Якеменко в затвора?»». Слуцкер отговаря: дваисет и пет. Ние започваме да се пазарим и сваляме до дваисет. И даваме дваисетте милиона на него, защото не можем да ги дадем директно на генералния прокурор.“

Бившият сенатор Владимир Слуцкер е онзи партньор на мъжа на Олга Романова, който според нея го е вкарал в затвора. Тя не се страхува да говори директно за това. Не мога да разбера защо. На няколко пъти я питам: „Заради записа ли ми го казваш?“ — „Да, да! Заради записа! Аз винаги съм наясно, че ме записват, когато говоря“. И диктофонът ми непрекъснато записва: Слуцкер, Слуцкер, Слуцкер. Питам я: „Каж ми, Оля, защо ни е Слуцкер? Защо не можем да занесем парите на прокурора сами?“.

А тя се усмихва, все едно че обяснява на малко дете защо не бива да си мокри краката, когато времето е студено. „Естествено, прокурорът ще се отнесе към нас с голямо уважение, ако сме уважавани хора. Ще изрази съчувствието си заради това, че Вася ме е напуснал и е отишъл при друга жена, но ще каже, че ние сме правова държава, а Вася е невинен човек. Прокурорът ще каже така, защото ние с теб не сме от хората, които носят парите. А Слуцкер е такъв човек. Слуцкер просто занася парите и казва: «Якеменко». В прокуратурата му казват, че разбира се, е трудно да вкарат Якеменко в затвора, защото той има високопоставени покровители. Има и телевизия в Уляновск...“

Гледам Оля като теле — железница. Не разбирам какво общо има телевизията в Уляновск. А Романова продължава. „Вася наистина има младежка телевизия в Уляновск, делят си собствеността с един негодник. И трябва да кажа, че тази телевизия от сутрин до вечер бичи социален рап. Та това е измяна. А Вася си мисли, че това е бизнес, хубави рейтинга, реклама... Но ние събираме материали за Уляновск, носим ги на Бастрикин (шефа на следствения комитет) и казваме: ние си мислехме, че Вася е наш човек, а пък той я го виж, социален рап, измяна... И ако Бащицата (тоест Путин) попита, ще му покажем как Якеменко върти по уляновската телевизия социален рап и видеозаписите на проекта «Гражданинът поет». И сигурно си мисли, че това са рейтинга и чист бизнес? Не-е-е. Това е измяна. Затова Вася Якеменко може и трябва да бъде вкаран в затвора. А прокуратурата взема парите от нас и на всичкото отгоре вкарва Вася в затвора с пълната увереност, че изчиства страната от мръсотия.“

Това също не го разбирам. Но често се сблъсквам с обстоятелството, че когато подхващат някакво беззаконие, рубльовските Играчи не се чувстват престъпници. Както героят от „Декамерон“ на Бокачо, който съблазнява жената на стареца, се чувства прав, защото той не е трябвало да се жени за млада жена. Така е и в Голямата Игра — не е срамно да вкараш в затвора конкурента си, защото, след като е влязъл там, значи той не е достоен конкурент, а мухльо. Безмилостният подход, разказан (и преживян) от Романова, е такъв, че питам: „Ами ако в този момент Вася ни се обади и каже: «Момчета, предавам се». Какво ще направим? Ще се срещнем ли с него ей тук, в кафенето, и Вася ще ни попита ли при какви условия ще го оставим на мира?“.

Романова се усмихва със задоволство и изяжда едно парче кокоше месо, сякаш кокошката е самият Василий Якеменко.

„Това е интересно предложение.“ Например ние отговаряме: „Трийсет, Вася, и освен това телевизията в Уляновск става наша. Понеже сега трябва да дадем пари в прокуратурата, за да спре наказателното ти дело. Колко оправдателни присъди имаме в съда? Нула цяло и седем процента ли са? Сиреч, разбираш ли, Вася, ти вече си влязъл в другите деветдесет и девет и три десети процента. Сега сигурно ще получиш осъдителна присъда и ще струва по-скъпо това да бъде спряно, отколкото да бъде задействано“.

В един момент дори се поставям на мястото на нещастния Якеменко. „Оля, а ние по каква формула пресмятаме тези пари за откупването?“ — „По пазарни цени — парира ме Романова. — Например нещастният следовател Домовец беше спипан заради това, че взел петнайсет милиона долара за едно редово дело. Ясно е, че самият следовател е прибрал не повече от един милион, но цената да се реши този въпрос, е била петнайсет, а делото се е водило преди три години и е било редово. Но делото на Вася Якеменко не е редово. Затова, за да влезе в затвора, цената е дваайсет, а за да спре разследването — четирийсет и телевизията. Освен това ще се наложи да вкараме в затвора партньора на Вася в Уляновск, защото трябва по някакъв начин да припишат на някого екстремизма и измяната, в която сме обвинили Вася. Но след като разследването е започнало, а Вася трябва да бъде пуснат, ние ще кажем за Вася, че той не е знаел нищо за подривната дейност на своята телевизия, а е знаел партньорът му. И партньорът на Вася абсолютно безплатно ще влезе в затвора за петнайсет години просто защото ни е подръка.“

„А защо сме сигурни — попитах, — че Вася няма да отиде при Путин?“ — „Защото, ако Вася можеше да отиде при Путин, ние нямаше да се захващаме с него.“ — „Ами, ако сме подценили Вася и той все пак стигне до Путин?“ — „Тогава — Романова разпери ръце като играч, който е изгубил тотално — нашите дваайсет милиона, които сме дали на Слуцкер, ще изгорят. Защото Слуцкер вече ще е взел една четвърт за себе си, а останалите ще е дал на генералния прокурор, но в този момент Путин се е обадил на генералния прокурор и е казал да не закачат Вася. Това е форсмажорно обстоятелство. Генералният прокурор прекратява делото, а ние изгубваме парите, защото сме подценили Вася.“ Попитах я: „Оля, а колко му струваше на твоя мъж да се откупи? И защо вие не се откупихте?“

48. И Романова ми разказва:

Голямата Игра ражда нови, непознати в обичайния свят професии. Например тук, на Рубльовка, на голяма почит е професията „личен съветник“, която сякаш е слязла от страниците на „Кръстникът“. Или професията „приносител“, която много сполучливо е представена във филма за наемния убиец „Леон“. Понякога си мисля,

че рубльовските Играчи просто са прекалили с гледането на западни екшъни. И Романова потвърждава това — ами да, прекалили са с гледането!

Романова казва, че в почерпаните от книгите рубльовски представи за света Владимир Слуцкер е приносител на прокуратурата.

Тя описва тази професия така. Рушвет от един милион долара (а още повече, ако са десет милиона) не може да бъде вкаран в нито една сметка. Нито в Русия, нито в чужбина. Откъде един прокурор може да има един милион долара? Такива Пари не могат да бъдат вкарани в сметката на жена ти, на сина ти, на тъста или на тъщата ти... Доходите на държавните служители се декларират и ако не го направи руската полиция, Интерпол ще си завре носа и ще попита: откъде са тези пари?

Затова държавният служител вкарва своя рушвет в сметка на приносителя — бизнесмен и милионер, та милионите да се губят из офшорните му сметки. Или по-точно нещата стоят по следния начин: самият приносител е и посредник между онзи, който дава рушвета, и онзи, който получава рушвета. Сам той носи рушвета на чиновника, но не в куфар, а срещу честна дума. Приносителят казва: „От днес нататък твоите десет милиона долара са в моята сметка в банка на Каймановите острови. Можеш да ги получиш във всеки момент когато поискаш. Но защо са ти Пари? За да те питат враговете откъде ги имаш ли? А за твоите Пари в моите сметки никой няма да те попита. Може би искаш да си купиш нещо с тях? Океанска яхта? Къща в Нормандия? Акции в «Епъл»? Аз ще ти купя океанска яхта, къща в Нормандия и акции в «Епъл». Ще ги запиша на подставени лица или на подставени компании. Защо са ти яхта, къща и акции, които да се водят на твое име? За да те питат враговете откъде ги имаш ли? Какво ти трябва — документ за собствеността на яхта или да се разхождаш с яхта из морето? Какво ти трябва — нотариален акт за къща в Нормандия или да живееш в къща в Нормандия когато си поискаш? Какво ти трябва — акции на «Епъл» в сейфа или дивидентите от акции на «Епъл»?“

Този ход на мисълта на приносителя звучи разумно за рубльовския Играч. Играчът се разхожда из морето с океанската яхта, живее в собствена къща в Нормандия, лети с частен самолет и във всеки един момент може да помоли управляващия да му преведе колкото си иска пари в сметката за дивиденти от акциите. Така се изработва доверието.

Освен това приносителят донася на Играча все повече и повече рушвети. Или по-точно, казва, че в банката на Каймановите острови са влезли още десет милиона и още десет, и още двајсет. Играчът се чувства милионер, мултимилионер, милиардер. И това продължава, докато в живота на Играча не се случи нещастие. А когато се случи (например доверителят изпада в немилост или е принуден да напусне страната), приносителят може да постъпи с него честно, но може и да го преметне. Да го преметне, означава да не върне парите, които се намират на Каймановите острови. Да постъпи честно, означава да ги даде, но не всичките, а толкова, колкото са нужни на доверителя, за да преживее достойно, според рубльовските мерки, внезапните промени и да посрещне старостта.

Абрамович например беше приносител на Березовски. Березовски направи така, че благодарение на близостта си с властта да получи на безценица нефтената компания. Но не можеше да я управлява сам заради същата тази близост до властта. И се довери на Абрамович. Когато изпадна в немилост и емигрира в Лондон, Абрамович не го преметна, а му даде парите. Вярно, Березовски смяташе, че в компанията „Сибнефт“ има дял от шест милиарда долара. А Абрамович смяташе, че на Березовски му стигат милиард и половина, за да си купи имение в Англия и спокойно да изживее живота си, като всяка събота ходи в „Ковънт Гардън“. Според правилата на Голямата Игра това не означава да преметнеш. Това означава да дадеш. Защото ти дават не толкова, колкото са ти принадлежали, а колкото можеш да отнесеш със себе си. Това е сумата, за която си достоен в жалкото си положение на изпаднал в немилост. Такава е логиката на приносителя.

А пък, ако приносителят умре, доверителят му не получава абсолютно нищо. Така стана с втория приносител на Березовски Бадри Патаркацишвили. Той скоропостижно почина и Березовски не успя да си вземе парите, които Бадри управляваше. Такава е логиката на света, който заобикаля приносителя — разкъсват нещастника на части, стига само да не умре, или просто да стане по-слаб.

Затова приносителите трябва всеки миг да доказват на целия свят, че остават силни, че не са изгубили връзките си и че са непробиваеми. Затова, казва Романова, приносителят на прокуратурата трябва от време на време да доказва, че той все пак е приносител на

прокуратурата. Като от време на време вкарва някого в затвора показно, демонстрирайки по този начин способността си да вкара в затвора когото и да било.

Та затова, казва Олга Романова, нейният мъж Алексей Козлов бил за Владимир Слуцкер рекламна акция, демонстративна жертва, човек, когото трябвало да вкарат в затвора. Та всички за пореден път да се убедят в способностите на Слуцкер, че може да тикне в пандиза когото си поиска, дори и един милионер, собствения си партньор и съпруг на известна журналистка.

Романова казва, че Алексей Козлов нямало как да се откупи, понеже на карта били поставени не някакви си двайсет милиона, а самата репутация на прокурорския приносител, Парите, които той може да спечели през целия си живот, като носи рушвети на прокурорите. Ако Слуцкер не беше вкарал Козлов в затвора, всички щели да си помислят, че не е могъл да го направи — Акела^[6] сгреши, Акела е мъртъв вълк. И всички, които искат да вкарат партньора си в затвора или да поръчат врага си, вече нямало да дават Пари на Владимир Слуцкер, а щели да търсят друг посредник, друг приносител. Така казва Романова. Вярно, тя не споменава, че може би нейният мъж Алексей Козлов не се е опитал да се откупи и заради това, че цени повече Парите (в пълно съответствие с правилата на Голямата Игра), отколкото свободата. Но такава възможност не бива да се изключва от сметката. Не бива да се забравя, че за адепта на Парите няма нищо по-страшно от това, да загуби Пари.

49. В същото време колкото по-успешен е рубльовският Играч, толкова по-близък и вероятен е денят, когато ще му се наложи да изгуби Парите. Не всички. Не е известен случай, когато човек, който веднъж е бил милионер или милиардер, да се е разорил до просешка тояга. Всеки нормален човек би сметнал трохите, които остават на Играча, за истинско богатство, би ги вкарал в банки и инвестиционни фондове и би си живял охолно.

Но Играчът е друго нещо. След загубата децата му не напускат престижното английско училище. Възрастните му родители не се преместват в старчески дом. Битовите обстоятелства в собствения му

живот не се променят, стига Играчът да не е влязъл в затвора. Освен едно нещо.

В устата на Играча думата Пари изгубва главната си буква „П“. Божеството на Парите се превръща просто в пари. И това е гибелта на боговете. В Деня на разрухата Играчът прилича на скандинавския бог Один, за когото не е било достатъчно, че всичко е загинало. Но на това отгоре той се качил на кладата, за да унищожи и самия себе си. Това било още по-мъчително, защото цепениците не се запалили, саморазрушението не се получавало, а вълкът Фенрир, разрушителят на света, не бързал.

(Сигурно ще кажете, че се отклонявам от логиката, като натоварвам с божествени функции ту Парите, ту Играчите, които се прекланят пред Парите? Но не аз съм този, който се отклонява от логиката, а рубльовският Играч и колкото повече той се приближава до Деня на разрухата, толкова повече се отклонява от логиката и започва да бърка кой в момента е божеството — Парите или самият той, който се е сдобил с такова количество Пари.)

Колкото по-успешен е Играчът, толкова повече губи разсъдъка си, смятайки се за неуязвим. Например Платон Лебедев, този опитен Играч на високо ниво, финансов гений на група „Менатеп“, Магьосникът в отбора на Ходорковски. Този достатъчно предпазлив човек, за да осъзнава колко е важно да бъде готов за атака. И той беше готов. Въпреки че атаката срещу ЮКОС започна внезапно и енергично, още в самото начало успяха да скрият Платон и да го опазят от ареста. Той се криеше в една от елитните болници и на акционерите на ЮКОС им трябваша само две-три седмици, за да евакуират Лебедев зад граница. Първите няколко дни изминаха. Всичко беше готово — частният самолет на летището, документите, подкупените пътни милиционери, които щяха да отведат колата до летището, подкупените граничари, които щяха да осигурят коридор през границата...

Но (нали ви казах, че Играчът не бива да има човешки чувства!) две седмици преди началото на атаката срещу ЮКОС, на Платон Лебедев му се роди дъщеря. Даша. И той май наистина е обичал втората си жена и малките си дъщери. Защото в деня, в който било насрочено бягството, Платон се обадил вкъщи. На какво ли е разчитал? Може би, че телефонът му не се подслушва? Но те, естествено, са го

подслушвали. На невероятния късмет, след като вече няколко пъти в живота си е вадил невероятен късмет? Само че не и този път. На тромавостта на специалните служби? Може би съвсем сериозно се е надявал, че докато хората от Федералната служба за сигурност проследят обаждането и установят местонахождението на човека, който се обажда, и докато дойдат, ще мине най-малко едно денонощие и той вече ще си е бил камшика с частния самолет през пробитата граница? Но в Голямата Игра не може да се мисли по такъв начин. Групата за залавяне се появила при Платон в болницата след четирийсет минути и го арестувала. Това разказва Юля Шахновская.

С ареста на Платон в селището на ЮКОС Ябълкова градина настъпил Денят на разрухата, който продължил почти година, до ареста на Ходорковски, а и по-нататък. Работата е там, че в Голямата Игра човек никога не се разорява сам, винаги се разорява целият отбор. Групата „Менатеп“ бе рискувала с Парите много пъти. И когато създавала банката, и когато купувала ЮКОС, и когато купила Източната нефтена компания към ЮКОС. Многократно рискували да изгубят всички пари, да излязат на минус, да започнат всичко от нулата. Но при всички тези рискове Парите оставали при умиращия и възраждащия се Бог, за който се знае, че колкото по-страшно умира, толкова по-триумфално ще възкръсне.

Разорението на отбора в Голямата Игра започва със залавянето на заложник. Платон бил заложник. Когато някой е взет за заложник, отборът се лишава от възможност да контраатакува, защото един господ знае какви мерки за въздействие ще се прилагат спрямо заложника. Как той ще страда, как ще издържи на страданията, какво ще разкаже под заплахата да бъде измъчван с карцер, с глад, с неказана медицинска помощ, че дори и просто с побой. Когато някой е взет за заложник, отборът не може и да избяга, като зареже онова, което не може да бъде спасено, за да спаси Парите, скрити в офшорни сметки. И дори не защото не може да избяга, понеже е лошо да зареже приятеля си в беда. А защото, когато заложникът научи, че отборът го е зарязал, не се знае какво съдействие ще окаже на следствието. Колко тайни неща ще разкаже. Колко клевети ще подпише за себе си и за отбора. Мисля, че отборът на ЮКОС е бил убеден в твърдостта на Платон Лебедев — Платон няма да ни предаде, Платон е твърд като камък. Но те не са били по-малко убедени и в съществуването на

психотропни вещества, които могат да превърнат всеки камък в пихтия. Платон не бил обработен с тях, но впоследствие това се случило с началника на службата за сигурност на ЮКОС Пичугин.

А след това над селището Ябълкова градина се възцарило мълчание. Юля Шахновская разказва, че в комплекса винаги имало два големи празника, които всички празнували заедно — Нова година и рождения ден на Миша (Ходорковски).

Преди ареста на Платон Лебедев посрещането на Новата година все още било весело. Нямаło нищо особено, седели край голямата маса, шегували се, гърмели с тапите от шампанско по тавана. А след ареста на Платон на 26 юни Юля отишла на рождения ден на Миша в къщата на Ходорковски и била поразена — гостите седели край голямата маса, както винаги, но мълчали. Всички до един, сякаш са им отрязали езиките.

50. В промеждутъците между мълчаливия рожден ден в началото на лятото и ареста през късната есен Ходорковски пътувал. Официалната версия за пътуванията му била, че се среща със студенти, работници, войници по регионите и им обяснява колко е изгодно компанията ЮКОС да се слее с компанията „Сибнефт“. А неофициално, както се говореше, това негово пътуване било политическо и представлявало серия от изяви, по време на които Ходорковски за пръв път се представял в качеството на политик.

От гледна точка на Голямата Игра това пътуване е бягство. Когато някой е взет за заложник, не бива да бягаш. Нали точно за това са взели заложник, за да не избягаш самият ти. Само че не бива и да не бягаш, тъй като, ако не избягаш, ще заловят теб. Значи задачата се свежда до това, да избягаш и да не избягаш едновременно. И вместо да се възползват от сигурното бягство в чужбина, членовете на отбора ЮКОС започнали да търчат като попарени из страната. Погрешна била сметката им, че уж могли да ги арестуват само в столицата, а в провинцията не. В едно от интервютата си по томската телевизия, обяснявайки колко авторитарна и полицейска е станала държавата, Ходорковски изрече следната фраза: „Можеш да вкараш в затвора когото си поискаш. Само че, за да вкараш в затвора мен, е нужен

генералният прокурор, а за да вкараш в затвора един обикновен предприемач, е достатъчен участъковият милиционер“.

Грешка. Защото в действителност в Голямата Игра участъковият милиционер е достатъчен, за да вкараш в затвора когото си поискаш — и дребния хлебар, и милиардера, собственик на огромна нефтена компания. Едно обикновено ченге може да арестува дори депутат и сенатор въпреки парламентарния имунитет. Във форумите на компютърните играчи това се нарича лош баланс. Става дума за следното. В самото начало на Играта героят, въоръжен на този етап само с една обикновена кама, отива до вратата, зад която го очаква първата задача, но се оказва, че вратата се пази от охранител. Тъй че се налага да се бие с охранителя и преди да победи, няколко пъти да загине и да започне Играта отначало. Минават много месеци и играчът преодолява петдесет, седемдесет нива. Обзавежда се с вълшебни доспехи, с вълшебен меч, с магически способности, с допълнителни животи, със смъртоносни заклинания... В един момент логиката на играта отвежда играча до същата онази врата, от която е започнала играта. И до вратата отново има охранител. И битката отново е тежка. „Как така? — мисли си играчът. — Защо? Препминах седемдесет нива, в битките се сдобих с вълшебно оръжие и магически умения. А този охранител стои тук, до първата врата. Кога е успял да се изкачи и да стане равен с мен?“

Само че така е направена играта. И компютърните игри, и Голямата Рубльовска Игра — те са еднакви. Няма нужда от баланс. Стражите и охранителите винаги се оказват равни по сила на всеки играч. Само че те са много. Когато победиш един, на негово място застават двама.

За ареста на Ходорковски не беше необходим никакъв генерален прокурор. Арестува го една най-обикновена оперативна група от Федералната служба за сигурност на сибирското летище, докато дозареждаха самолета му. И в Москва не беше необходим никакъв генерален прокурор, за да му повдигнат обвинение. Бе достатъчен един обикновен следовател от прокуратурата. Нямахше нужда от никакъв върховен съдия, за да му определят мярката за неотклонение „задържане под стража“. Определи я един обикновен съдия. А след това отново обикновен съдия го осъди на осем години затвор. И обикновени съдии не го освободиха условно и предсрочно. А

наказанията и карцерите в затворите ги определяха обикновени надзиратели.

Адвокатът на Ходорковски Антон Дрел си спомня, че неговият клиент не е спорил нито с оперативната група по време на ареста, нито със следователя, когато му е предявил обвинението, нито със съдиите, когато са го задържали. За всички, които го арестували, Ходорковски казал, че те са зависими хора и не вземат никакви решения. А щом е казал това, вероятно е очаквал, че рано или късно на сцената ще се появи онзи, който взема решенията, и тогава той ще си поговори с него и ще спазари условията на мира или на почетната капитулация. Но онзи, който взема решенията, тъй и не се появил. Дали изобщо е имало такъв? Дали в цялата атака срещу ЮКОС е имало единен мозък? Разбира се, за акционерите на ЮКОС е много по-авторитетно да си мислят, че е имало такъв. Че самият президент Путин е стоял зад банкрута на тяхната компания и зад арестите им. Ами, ако не е имало единен мозък? Ами, ако хората с пагони са разкъсвали най-голямата нефтена компания в страната просто така — за себе си? Както ято гарвани разкъсва леш — нали не го правят по единен план и не се строят в бойна редица?

Разгромът на ЮКОС бе извършен от обикновени хора с нисък ранг, които не бяха богати. Ходорковски би могъл да купи всеки от тях на кило заедно с жалките им апартаменти, мизерните им вили и поддържаните им коли. Единственото предимство на тези хора беше униформата на някакво силово поделение и оръжието в ръцете им. Но точно това предимство се оказа решаващо.

По време на обиска в представителната къща на ЮКОС в селището Ябълкова градина следователите и бойците от Отряда със специално предназначение на милицията изпочупили толкова скъпи съдове, изпили толкова квалитетни напитки, откраднали и разлели на пода повече, отколкото струвала издръжката на целия им отряд, всичките им заплати, премии, надбавки и командировъчни. И не им се случило нищо — началството им не ги укорило, не ги наказало за превишаване на правомощията и за унищожаване на ценности, които биха могли да бъдат и конфискувани. Никой дори не се опитал да апелира за военна дисциплина, защото никой от враговете на ЮКОС не се отнасял към бойците от Отряда със специално предназначение на

милицията като към хора. Те били инструмент, а какво можеш да искаш от един инструмент?

Но за сметка на това очевидна става стратегията, към която прибегва рубльовският Играч в навечерието на Деня на разрухата пред лицето на ареста, емиграцията или в най-добрия случай на безшумното излизане от Голямата Игра в скромна пенсия.

За да запазиш Парите, за да избегнеш разрухата, влизането в затвора и емиграцията, трябва да станеш инструмент в Голямата Рубльовска Игра, да постъпиш на държавна работа, защото какво можеш да искаш от един инструмент?

Трудно е да постъпиш на държавна работа и в същото време да запазиш Парите и да продължиш Играта. За тази цел има цяла технология.

[1] Сергей Юриевич Полонски (роден през 1972 г.) — руски предприемач, собственик и управител на една от най-големите посреднически компании „Миракс груп“ (2004–2011), акционер и инвеститор в редица търговски структури, събрани в рамките на компанията „Nazvanie.net“ (2011), първи вицепрезидент на Асоциацията на строителите в Русия, през 2008 година попадна в конфликтна ситуация около строителството на комплекса „Кутузовска миля“, след това през 2012 година беше арестуван в Камбоджа, а в момента има повдигнати обвинения за мошеничество и кражба — Бел.ред. ↑

[2] Неплатежоспособност. — Бел.ред. ↑

[3] Озирис — древноегипетски бог на възраждането, насечен на парчета от бог Сет, който се конкурирал с него за властта в задгробния живот. Адонис — герой от гръцката митология, разкъсан от vyplътено в глиган ревниво божество. Тамуз — сиро-финикийско божество, идентично с гръцкия Адонис. — Бел.ред. ↑

[4] Държави, членки на Британската общност на нациите, бивши колонии на Британската империя. — Бел.ред. ↑

[5] Отстъпка, намаление от номинала. — Бел.ред. ↑

[6] Вълкът наставник на Маугли от „Книга за джунглата“ — Бел.ред. ↑

ЧИНОВНИКЪТ

51. През 90-те години, ако рубльовският Играч стане толкова успешен, че големите Пари го правят уязвим, бе прието той да стане депутат в парламента или сенатор. Това му даваше парламентарен имунитет. Но в края на първото десетилетие на XXI век депутатският имунитет вече не струваше нищо. Кандидатите за депутати Мария Гайдар и Никита Белих бяха задържани на митингите и залостени в милицията въпреки директната законодателна забрана да се задържат кандидати за депутати. Депутатът Иля Пономарьов също беше задържан, след като вече бе избран и депутатската карта не му помогна. А пък когато решиха да подгонят депутата Гудков, за два дни дори изобщо го лишиха от мандат.

В края на първото десетилетие на XXI век малко по-стабилен стана не депутатският, а чиновническият имунитет. Например формално един следовател от прокуратурата или служител от Федералната служба за сигурност не притежава никакъв имунитет. Но в действителност всеки регулировчик знае, че ако нарушителят на правилата за движение покаже документ от прокуратурата или от Федералната служба за сигурност, трябва да го пусне.

Минусът на държавната служба се състои в това, че заплатите на чиновниците са много ниски, а да въртиш бизнес и да печелиш нещо настрани, е забранено. Наталия Тимакова, която е пресаташе на Дмитрий Медведев (в миналото президент, а сега премиер), го казва направо: „Получавам само заплата. Аз декларирам всичките си доходи. В това отношение на жените им е по-лесно, защото мъжете им печелят. Но за мъжете, които трябва да издържат семейството си нормално, заплата на държавен служител, разбира се, не е голяма“. Вярно, Тимакова не уточнява, че в един момент от нейната дейност на пресаташе мъжът ѝ — журналистът Александър Будберг, бе принуден да прекъсне успешната си кариера във вестник „Московский комсомолец“. Защото не можеш едновременно да си журналист и съпруг на главното пресаташе в страната, това е конфликт на интереси. Будберг напусна работа и получи... изключително високоплатената

длъжност на пресаташе на банка ВТБ. По този начин всяко пресаташе на правителството и всяко пресаташе на президента получава достъп до пари. Но не до Парите. Ясно е, че не можеш да имаш достъп до Парите, когато постъпиш на някаква длъжност, пък макар и държавна. Не сме забравили, че Парите сами си избират служители. Тъй че на държавна работа се постъпва не за да получиш Пари, а за да защитиш Парите, които вече имаш. Чрез държавната служба се защитават Парите, а те на свой ред защитават Играча, който заради тях е постъпил на държавна работа.

Попитах Тимакова на какво се крепи нейната лоялност към шефа ѝ и защо Медведев ѝ има доверие. Отговори уклончиво, че уж никога не е подвеждала шефа си, че и той никога не я е подвеждал и в много отношения, тъй да се каже, оценките им за текущите събития съвпадат. Така отговори пред мен, а след няколко дни се обади във „Фейсбук“ от най-скъпия италиански хотел „Вила Фелтринели“.

Избухна скандал. Журналистите обсъждаха дали пресаташето на министър-председателя може да живее в хотел, където една нощ струва почти колкото е месечната ѝ заплата. Сетиха се, че тя има състоятелен мъж. Но моментално стана ясно, че „Вила Фелтринели“ не е просто скъп хотел, а е собственост на руския бизнесмен Виктор Векселберг. Скандалът продължи. Този път се обсъждаше дали държавната чиновничка Тимакова не е получила няколко нощи като подарък от олигарха Векселберг.

От гледна точка на Играта този скандал се оказва истинска находка за Тимакова. Ако преди това лоялността на пресаташето към министър-председателя беше осигурена само от „съвпадение на оценките“ и от доходоносната длъжност на мъжа ѝ, то след този случай тя беше категорично потвърдена. Сега Дмитрий Медведев можеше да си затвори очите за скандала, но можеше и всеки момент да даде ход за разследване. Като се има предвид небрежността и послушанието на нашите следователи, съдии и безсилието на адвокатите, за една седмица срещу Тимакова можеше да бъде скалъпено наказателно дело, което да докаже, че тя е получила рушвет от олигарха. Срещу Виктор Векселберг също можеше да тръгне дело, че той, тъй да се каже, е дал рушвет на държавен чиновник. И едва сега министър-председателят Медведев можеше да е сигурен, че пресаташето Тимакова ще му е беззаветно вярна. Защото тя се изправи

пред заплахата от наказателно дело, от което можеше да я защити само шефът ѝ. В неговите очи това гарантираше пълната лоялност на подчинената му.

Има много такива случаи. Депутатът Митрофанов например влизаше в парламента във всички мандати, местеше се от фракция във фракция, държеше се ексцентрично, участваше във всички публицистични предавания на света. Въпреки това кариерата му не потръгна. Но веднага щом бе спипан да предава рушвет от 2,5 милиона рубли (или само е подаден сигнал в парламента, че са го спипали, но това все още не е доказано), той тутакси получи шефския пост във важния Комитет за медиите. Тъй като е сериозно компрометиран, лоялността на депутата Митрофанов към властта автоматично вече е осигурена с висящото над него криминално дело. Това означава, че кариерата му ще тръгне нагоре. Държавата ще защити Митрофанов от конкурентите му в Голямата Игра. Тъй като тя е убедена, че самият Митрофанов е беззащитен пред нея, защото може да влезе в затвора с едно помръдване на пръста не само от страна на генералния прокурор, а и на най-обикновен следовател.

С това желание да се компрометиращ, да се предадеш от главата до петите в ръцете на държавата и по този начин да докажеш лоялността си пред началството, се обяснява и неописуемият лукс, който държавните чиновници си позволяват публично. За целта дори не им се налага да се понапънат. Европейците недоумяват защо чиновничката Голикова профуква очевидно несъпоставими със заплатата ѝ пари в едно казино в Монако. Защо чиновникът Костин пристига на гръцкото пристанище не с една, а с две луксозни яхти? Защо са им скъпите хотели? Защо са диамантите по пръстите на жените и любовниците им?

Отговорът е прост — за да може осъдителната присъда да е изписана на челото на всеки чиновник и за да може да го защити единствено шефът му.

52. За да компрометират себе си и по този начин да се сдобиват с доверие от страна на началството, рубльовските Играчи държат, хранят и насъскват (както се насъсква куче пазач) кого си мислите? Опозиционерите!

Например депутатът Железняк. Той е дребна риба във властта, но е основен враг на опозицията. Железняк бе човекът, иницирал закона за митингите, който на практика направи невъзможно организирането на протести в Русия. Също и закона за цензурата в интернет, опитвайки се да ограничи последното убежище на несъгласните — „Фейсбук“. Когато се приемаше законът, забраняващ осиновяването на руски сирачета в Америка, той най-неочаквано се захвана да учи опозиционерите на патриотизъм. Казваше, че трябва да се живее в Русия, да се работи в Русия, децата да учат в Русия, да се ходи на почивка в Русия и дори да се въведе специална квота за руските филми в руските кина. Че дори и нещо повече — през цялото време се присмиваше на опозиционерите в „Твитър“, подстрекаваше ги и ги дразнеше, както дразнят куче зад чужда ограда.

Защо правеше това ли? Защото Железняк имаше компания, срещу която бяха заведени няколко наказателни дела. На Железняк не му оставаше нищо друго, освен да се кандидатира за Държавната Дума от управляващата партия и да демонстрира отчаяна лоялност, за да не влезе в затвора.

Само че проблемът на отчаяната лоялност се състои в това, че силните на деня могат и да не я забележат. За да забележат лоялността ти, трябва да раздразниш опозиционните кучета. Нека да лаят колкото се може по-силно. Нека да негодуват в своите фейсбуци и твитъри. Нека да се озлобят толкова много, че да занесат на тепсия компромата за теб при следователите от прокуратурата. Такъв компромат е безопасен. Защото нито един представител на властта няма да даде ход на компрометиращи материали, предоставени от опозицията. Просто защото до тях се е добрала именно тя.

Трябва да признаем постижението на депутата Железняк — опозицията клъвна на евтиното му законотворчество и дърлянето му в „Твитър“. Лидерът й Алексей Навални организира грандиозно разследване, в което изрови наказателните дела срещу компанията на Железняк. Преброи апартаментите му, които явно бяха твърде скъпи, за да ги купи с декларираните си доходи. Издири снимки на колекционерските коли на Железняк и снимки на неговите дъщери, учещи в престижни училища във Великобритания и Швейцария. Материалите на Навални бяха достатъчни и предостатъчни ако не за ново наказателно дело срещу Железняк, със сигурност поне за

прокурорска проверка. Навални разкри цялата или почти цялата неудобна истина за Железняк.

И точно по тази причина с един замах представи Железняк в очите на властта като лоялен човек, за когото съществува компромат. Едновременно с това го освободи дори от хипотетичната заплаха, че този компромат някога ще бъде използван от властта срещу него. Защото, повтарям, властта няма да се възползва от компромат, който е разкрит от омразния Навални. Освен това в материалите на Навални се споменаваха дъщерите на Железняк, които са деца. Тъй че сърцата на хората се изпълниха със справедлив гняв срещу Навални, който забърква деца в политиката. И душите на властимащите се пропиха с дълбоко съчувствие към Железняк, макар че малко преди това бяха забъркали в политиката всички руски сираци, които вече не могат да се надяват, че ще бъдат осиновени в Америка.

Оказа се, че излитането нагоре в политическата кариера на Железняк е в резултат на това, че е започнал да краде и е станал обект на следствието.

Ето по какъв начин се използват опозиционерите. Те са нужни, за да изровят компромат за чиновниците и да обезвреждат въпросния компромат точно с това, че е намерен от самите тях.

53. По абсолютно същия начин, за да компрометират безопасно себе си и да се сдобиват с доверието от страна на началството, Играчите използват и една друга категория хора — светските репортери. Тези журналисти на Рубльовка са огромен брой щатни, високоплатени и разглезени доносници. Плащат им, хранят ги, обличат ги и ги водят по курорти.

При добро стечение на обстоятелствата светските репортери от женски пол дори могат да се надяват, че ще се омъжат изгодно.

А на тези от мъжки пол от време на време им пада възможността да се включат в бизнеса на героите на своите репортажи. И това ги примамва. Срецам се с най-добрата от тази гилдия — Божена Ринская, в ресторант, който, естествено, е собственост на неин добър приятел.

Има ли някой, който да знае повече рубльовски легенди, клюки, вицове и дори тайни от Божена? На нейното перо принадлежат гневни

филипки за министрите от правителството на Путин, които пред очите на всички обикалят морето с луксозни яхти, профукват цели състояния в казината, возят се в неописуеми коли. От нейния дисплей слезе цяла галерия образи на бивши (от епохата на Елцин) чиновници и изключително достойни хора, с които е интересно да си поговориш, защото са необикновени. Например бившият вицепремиер Алфред Кох, който най-добре от всички обяснява всичко за политиката и въпреки рубльовските обичаи в течение на трийсет години живее с една и съща жена. Бившият министър на труда Александър Починок, който най-добре от всички обяснява всичко за данъците, а освен това е собственик ако не на най-голямата, то със сигурност на най-изисканата колекция вина в Рубльовка... От клавиатурата на Божена слезе цяла поредица от комични персонажи, от „нови рубльовци“, всички тези жени на забогатели милионери, счетоводители от Когалим и други такива хора, изкупили къщите на Рубльовка, принадлежащи на Играчи, които не успяха да избегнат банкрута, влязоха в затвора или заминаха за Лондон. Божена издокарва тези „нови рубльовци“ с идиотски дрехи, които изобщо не пасват на дебелите им задници, купуващи отвратителни цापаници на благотворителните търгове, където се събират по-малко пари, отколкото са изхарчени за банкетата. Кой друг, освен Божена, би могъл да ми помогне да разкрася повествованието си с ярки подробности?...

Само че вече ще стане един час, откакто не успявам да говоря с Божена по същество.

Изгубвам първите десет минути, за да свикна с облика ѝ. Не, по нея няма никакви предизвикателни парцали. Точно обратното — облечена е с доста стара рокля, само че деколтето ѝ е малко по-дълбоко. Но въпреки това тя цялата е едно огромно предизвикателство, неудържимо женско обаяние, с което не можеш да си имаш никаква друга работа, освен флирт, както е невъзможно да изпиеш чаша кафе с три килограма захар.

След това в течение на още десет минути обсъждаме храната. Естествено, ресторантът предлага стриди, трюфели и други изискани ястия, но Божена яде кюфте с каша от елда, а аз — филе миньон във вид на голямо парче месо с пържени картофи. Това е тренд, тъй като в момента трюфелите са за счетоводителите от Когалим, а модерните хора ядат обикновена храна. И пием само вода. Това също е тренд,

откакто Ксения Собчак написа в „Твитър“, че твърде много мъже на Рубльовка са станали абсолютно импотентни от пиене на малцово уиски.

После в течение на още половин час обсъждаме протестното движение. В началото на 2012 година, когато се водеше този разговор, това си беше тренд на трендовете. Божена ми разказва за един прогресивен генерал от полицията, с когото всички лидери на опозицията трябвало да разговарят веднага, за да могат да привлекат силовите структури на своя страна. Божена се обажда на младия журналист Кашин, който е известен с това, че беше набит най-вероятно от активистите на прокремълските младежки движения. Имам чувството, че обсъждаме всичко това с една-единствена цел — да си покажем взаимно, че и двамата сме „тренди“. И изгубваме цял час с това съмнително занимание.

После Божена най-неочаквано започва да пее. Има хубав контралт. Не просто по рождение, а добре шлифован от опитен музикален педагог. Пианистът в ресторанта свири на роял (естествено, на роял, защото пиана има само в ресторантите за бедни), смига на Божена с присъщата на всеки музикант доброжелателна фамилиарност. А Божена пее лирични песни от съветските времена, когато светските лъвици бяха актриси и все съпруги на генерали от военната авиация или на инженери, строящи Днепропетровската АЕЦ.

Най-сетне събирам ума в главата си и изстрелвам: „Божена, хайде заедно да напишем книга за Рубльовка!“. И тя тутакси се съгласява. Протяга ми меката си ръка, която изглежда като шедьовър на рубльовските маникюристики и европейските козметици, за да стисне моята. Двамата сключваме сделка и уговаряме условията.

Само че Божена няма да напише нищо. Защото в Голямата Игра няма никакво значение с каква готовност сме си стиснали ръцете. Дори ако бяхме подписали договор, това също нямаше да има значение. В Голямата Игра договорите имат значение само ако са подписани в Лондон. Първоначално дори се обидих на това нейно вероломство. Докато не схванах, че тя не си изпълнява обещанията и това е неин професионален навик, изработен в течение на дълго време. В продължение на много години я канят на частни партита, за които я молят да не пише, но тя пише за тях. Рубльовските играчи й поверяват дребните си тайни с молба да не ги разказва на никого, но тя ги

разказва на всички. Очарованието на тези тайни е в това, че те бързо губят стойността си. Това не са престъпления, а повод за моментен скандал — нова любовница, префърцунен часовник, каруцарска шега в прилична компания. Рубльовските играчи предпочитат да представят на началството си такъв компромат с малотраен ефект. Ако началството не се възползва от компромата, той след една седмица ще бъде забравен. И съответно светските репортери свикват да не помнят нищо повече от една седмица.

ЖРЕЦЪТ

54. **Ето как постепенно** в главата ми се оформя образът на рубльовския Играч, който преминава на по-високо ниво на Играта. Той е събрал достатъчен брой и дори излишно много реликви. Или по-точно в момента смисълът на всичките му вещи е в това, да са реликви. Той никога не греши, когато следва трендовете, защото се е научил сам да ги създава и всяка негова постъпка е тренд. Той е преминал през много успешни проекти, тъй че на практика всяко негово начинание е проект. Осенен е от благоволението на Великия Бог на Парите и вече може да превърне всичко на света в Пари. В навечерието на Деня на разрухата е успял да спаси своите Пари и Парите на отбора си, като е постъпил на държавна работа. Може би ви се струва, че разказвам накратко биографията на Владимир Путин? Значи не грешите, защото тук, на върха на Играта, всички те имат горедолу еднакви биографии. А Путин просто е във видимото пространство.

Сега, когато Играчът е под защитата на държавата, на практика не го застрашава нищо, освен държавен преврат. Защото всички конкуренти на Играча от Най-високото Ниво, всички останали сериозни Играчи също са под защитата на същата държава и й служат. Така че конкуренцията е възможна, но не и взаимното унищожение. Защото държавата би трябвало да се разцепи вътрешно, ако един елемент наистина реши да унищожи друг. Такива неща са се случвали в нашата история, която познава всевъзможни дворцови преврати или успешни дворцови интриги от по-ниска класа.

Всичко, от което се страхува Играчът от Най-високото Ниво, е да не стане дворецов преврат. Не държавен, не революция, не смяна на властта, тъй като никой не вярва, че те са възможни, а дворецов преврат. Успешна политическа интрига, смяна на един отбор, който се намира на върха на държавната пирамида, с друг отбор, който по нищо не се отличава в своята същност, защото там също има Войн, Магьосник, Лекар и Бандит. Само персонажите са други.

Когато след парламентарните избори през декември 2011 година в Москва започнаха многохилядните улични протести срещу фалшифицирането на резултатите, чух от близък до Путин човек фразата: „Наистина ли тая каша я забърка Медведев?“. Няма съмнение, че Владимир Путин е Играч от Най-високото Ниво. И като такъв той не се страхуваше от народните протести, защото нито една тълпа от народ не може да разклати жреца. Той се страхуваше, че уличните протести са организирани от другия жрец, от Дмитрий Медведев (или от Борис Березовски, или от Михаил Саакашвили, или от Барак Обама, който страшно би се изненадал, ако разбере, че също е рубльовски Играч). Ако може да се вярва на моя източник, Путин се страхувал, че защитавайки по магически начин всички Играчи от превратностите на свободната и рационалната конкуренция, държавата се е разцепила вътрешно. От друга страна, в разгара на протестите имах възможността да чуя от човек, близък до Дмитрий Медведев, фразата: „Ако знаехме, че имаме такава подкрепа, щяхме да подходим по-смело“. Сиреч можем да предположим, че и в отбора на Медведев никой не е допускал мисълта, че хората могат да излязат на улицата да протестираат по собствена воля. Кой? Тия ли? Профаните, чиито заплати не надхвърлят сто хиляди годишно? На тези високи нива на Играта на никого и през ум не му минава, че профаните (или „балъците“ според старата рубльовска терминология) могат да имат собствена воля. През ума им минава и фактът, че президентът Медведев е предизвикал мощно обществено движение в своя подкрепа. Да речем, както Далай Лама само с присъствието си задължително предизвиква дъжд.

Виждайки, от една страна, протести под лозунга „Путин трябва да си иде“, а от друга — шанса на Медведев да се кандидатира за втори президентски мандат, много рубльовски Играчи погрешно смятаха, че всичко това е свързано по някакъв начин. Протестите от декември 2011 до май 2012 година нямаха лидери от средите на рубльовските Играчи на Най-високо Ниво. Та затова по-дребните Играчи си помислиха, че естественият лидер на протестите е Медведев. Много хора очакваха момента, в който Медведев ще заеме мястото на лидер на опозицията. И собственичката на телевизия „Дъжд“ Наталия Синдеева също очакваше това, както и депутатът от Държавната Дума Геннадий Гудков. Всички те обаче дълбоко сгрешиха, защото забравиха, че правилата на

Голямата Игра действат само на Рубльовка (и във филиалите ѝ от сорта на Сколково или княжество Монако), само в сферата на Големите Пари и не важат в целия останал свят. Протестите спряха и Играчите, които залагаха на тях, изгубиха.

Животът за пореден път влезе в стария си коловоз. Играчите от Най-високото Ниво отново посвещават около деветдесет процента от времето си, за да охраняват реликвите, да проверяват актуалността на трендовете, да се презапасяват с проекти и да баят на Парите. Светските ритуали, деловите мероприятия и дори разговорите като моя с Божена всеки ден се използват, за да си на пулса на събитията, да проверяваш дали балансът не е нарушен, дали Медведев не е станал по-силен от Путин, а Бастрикин — от Чайка, Громов — от Песков, Сурков — от Володин... Не знаете кои са тези хора ли? Та вие не сте Играчи от Най-високото Ниво.

Тъй или иначе, деветдесет процента от времето на Играча от Най-високото Ниво са посветени на поддържането на статуквото. Останалите десет процента от неговия живот са ангажирани с хобито му.

55. За рубльовския Играч хобито е много сериозно нещо. Може би най-сериозното след печеленето на Пари. Хобито има за цел разумно и красиво да уреди някакъв сегмент от живота, пък макар и малък. Играчът би трябвало да вярва, че и другите Играчи, всеки по свой начин, разумно и красиво уреждат някакви сегменти от живота си. Най-важното е, че може да вярва, че срещу Пари животът е в състояние да бъде уреден разумно и красиво.

Хобито в известен смисъл е противоположност на проекта. Както си спомняме, проектът означава да вместиш едно известно явление в изненадващ контекст. За разлика от хобито, което предполага, че всичко трябва да бъде сложено на мястото му. Когато организираш официални вечери на Северния полюс или на връх Монблан, когато ангажираш широка публика и получаваши пари, това е проект. А когато организираш официални вечери в уютен ресторант за приятели и за целта харчиш пари, това е хоби.

По принцип Играчът разказва за своите проекти на журналистите. Когато проектът е осъществен и не може да бъде

провален от конкурентите, той го разказва дори на всеки срещнат. А за хобито си споделя само на доверени хора.

Понякога в ролята на доверен човек се оказвам аз. Например милиардерът и шеф на „Алфа груп“ Михаил Фридман ми разказва за своя благотворителен фонд „Линията на живота“.

Този фонд заплаща операциите на деца с порок на сърцето. Но Фридман не дава пари за тези операции, а за да издържа организацията, която събира пари за операциите на децата. В това е целият смисъл на хобито на Фридман — срещу Пари да уреди разумно и красиво едно малко късче от здравеопазването и да докаже първо на себе си, че ако организираш правилно хората, те могат да уредят здравеопазването така, както е на Запад. Фридман разказва за своя социален експеримент, а аз най-неочаквано го питам: „Михаил Маратович, а вярно ли е, че освен това финансирате и някакви изследвания в областта на медицинските технологии, удължаването на живота, безсмъртието или нещо от този сорт? Нали разказахте нещо такова по време на Гайдаровия форум?“.

„Не-е-е — отрича Фридман. — На Гайдаровия форум разказвах за новите технологии, за разни обемни телевизори...“ И не може да се разбере дали Фридман наистина няма нищо общо с изследванията в областта на безсмъртието, или аз не съм достатъчно доверен човек, за да ми разкаже за това.

Играчите пазят много ревностно интимните си хобита от чужди очи. Понякога дори нарочно измислят нещо различно и показно, за да отвлекат общественото внимание от истинското си хоби. Защото един Играч е длъжен да има хоби, не може да бъде другояче. Например според слухове Виктор Векселберг много сериозно се занимава с един благотворителен фонд, в който се възстановяват психично болни хора. Това занимание произтича от миогледа му, защото рубльовските Играчи смятат, че целият народ извън Рубльовка се състои от откачалки (и трябва да признаем, че имат право).

Фондът, който се грижи за възстановяването на психично болните, е, бих казал, екзистенциален опит срещу пари да се възвърне разумът на полуделия народ, който не иска да работи, пие като за последно и е затънал в религиозни и национални дразги. Това е благороден, но опасен опит, защото, ако народът възвърне разума си, тогава как ще гласува? Та това означава смяна на властта, тоест

взривяване на държавата, която прикрива Играчите и ги свързва със солидарно поръчителство. Затова Векселберг си е измислил хоби под прикритие — изкупува яйца на Фаберже. Това хоби е толкова идиотско, че цялата непосветена публика обявява Векселберг за идиот и изгубва интерес към хобито му. На това отгоре, за да затвърди резултата, Векселберг кани на всичките си празници певеца Григорий Лепс. Широката публика решава, че милиардерът вече окончателно е изтрещял и се е лишил дори от най-елементарна способност да следва трендовете. И Векселберг вече може да се занимава със сериозното си хоби на спокойствие. Забележете — истинското хоби на Векселберг също е свързано с медицината.

Главният рубльовски Играч Владимир Путин има две хобита — спасяването на редки животни и Детският хематологичен център, в който се лекуват деца, болни от рак на кръвта.

Спасяването на редки животни в изпълнение на Владимир Путин изглежда доста комично. Той ту изстрелва приспивателно по някаква докарана специално тигрица, която и без това вече е надрусана с наркотици още преди пристигането му. Ту, качен на моторен делтапланер, учи изчезващия вид жерави „стерх“ да летят. На това отгоре по време на подготовката за пристигането на Путин единият от жеравите се заби в перката на делтапланера, другият също се осакати по някакъв начин. По всичко личи, че това хоби на Путин е хоби за прикритие, защото, колкото е по-нелепо и колкото е по-глупаво, значи е толкова по-добро. Нещо като яйцата на Векселберг. Но с Детския хематологичен център Путин се занимава сериозно, от нулата, още от самото начало и независимо от всичко. По негова заповед за центъра бе определен терен в Москва, бяха заделени пари от Министерството на финансите, направи се проект в Германия. Под негов надзор парите не бяха откраднати, както е прието, а с тях бе построена едва ли не най-добрата клиника в Европа и научен център. Путин е човекът, който категорично пресича всички интриги, които медицинската общност се опитва да завърти около центъра. Лекарите, които работят там, са неприкосновени, както по времето на Берия е бил предпазен от всички интриги академик Курчатов, който измисли атомната бомба. Путин на няколко пъти недвусмислено и публично благослови и фонда на актрисата Чулпан Хаматова, която подкрепя работата на центъра с пари от благотворителност, освен държавните пари, които той

получава. Такава благословия (седна до нея, стисна ѝ ръката, благодари ѝ и отиде на откриването) струва скъпо в Голямата Игра. Това са Парите. И фондът на Хаматова наистина събира по четири милиона евро на месец, като основната част от тези пари влизат с помощта на големите рубльовски Играчи като шефа на „Сбербанк“ Герман Греф.

Хематологичният център е сериозно нещо. Защото е свързан с трансплантация на костен мозък. А костният мозък означава стволови клетки. Те пък означават безсмъртие. Физическо безсмъртие, а не някакъв си там жалък задгробен живот.

56. **За безсмъртието на Рубльовка** се говори често, но неопределено. Например веднага щом споменах думата „безсмъртие“ пред пресаташето на министър-председателя Медведев Наталия Тимакова, тя ми разказа, че бившият министър на здравеопазването Михаил Зурабов уж ѝ казал, че много скоро трансплантологията май щяла да достигне такива висоти, че безсмъртието щяло да се превърне във въпрос на Пари. Зурабов ѝ казал, че в много близко бъдеще ще трябва само старателно да следиш здравето си, да се преглеждаш редовно и да сменяш органите си с донорски в зависимост от това, кой от тях е износен. Разбира се, ако попитате Михаил Зурабов дали е вярно, че скоро богатите ще живеят вечно, като разглобяват бедните за резервни части, бившият министър ще отрече тази постановка на въпроса. И в най-добрия случай ще каже, че трансплантологията се развива динамично, макар че тя изобщо не се развива, защото в Русия е скована от куп предразсъдъци и табута.

Когато попитах друг високопоставен чиновник, който отговаря за развитието на новите технологии в научното градче Сколково, дали там се извършват изследвания в областта на безсмъртието, той загадъчно се усмихна. И ми показва фона на работния си компютър. На целия монитор на този чиновник имаше едно чудовище във вид на страховит плешив гризач, от чиято сбръчкана кожа стърчеше рядка четина, а от устата му — два извити и несъразмерно големи зъба. Очите на звяра бяха червени, а видът му — нещастен. Чиновникът каза, че този страшен и плешив звяр е кръстоска от плъх и къртица. Според високопоставения чиновник плешивата кръстоска между плъх

и къртица живее десет пъти по-дълго от обикновената къртица и обикновения плъх и никога не развива онкологични заболявания. Доколкото разбирам, този чиновник се надява, че учените в Сколково ще изследват подробно плешивата кръстоска между плъх и къртица и ще предадат нейната способност да живее десет пъти по-дълго и да не се разболява от рак на онези състоятелни хора, които ще могат да си го позволят. Ако заедно с Матусаловата^[1] възраст на кръстоската между плъх и къртица пациентите ще се сдобият и с външния ѝ вид, аз предпочитам смъртта.

Политологът Станислав Белковски твърди, че известните артисти Янковски и Абдулов, които починаха, са се разболели от рак, защото са се съгласили да се подложат на лечение за подмладяване със стволови клетки. С това подмладяване или лечение се занимавала компанията с наименованието „Система за управление на здравето“, която била собственост на деца на високопоставени чиновници. Ръководел я някой си доктор Шаменков. Опитях се да проверя този факт, открих „Системата за управление на здравето“ и доктор Шаменков. Той твърди, че никога не е лекувал нито Янковски, нито Абдулов. Твърди също, че се занимава с удължаването на живота и с подобряването на качеството на живота, но не и с безсмъртието. Впуска се в подробни и любопитни обяснения за организма на човека като информационна матрица. Говори за живота на човека като за едно голямо информационно съобщение, като за книга, като за компютърна игра (не, за съжаление, Шаменков не изрече думата „игра“, аз я добавих от себе си). И накрая казва, че в това съобщение не бива да се допуска никаква грешка, защото здравето и щастието са много сходни с истината. На това място думите на доктора се разминават с рубльовската парадигма. Да цениш щастието, здравето и истината повече от Парите? Лъжеш, доктор Охболи! Нищо не стои по-високо от Парите.

Хванали се веднъж за ключовите думи в изявленията на Шаменков — „стволови клетки“, „плешива кръстоска между плъх и къртица“, „трансплантация“, рубльовските Играчи продължават да вярват, че се извършват опити в областта на безсмъртието. Ако не Шаменков, то някакви други хора експериментират с артисти (които са нещо като полубогове), преди да предложат еликсира на безсмъртието на богатите — на милиардерите и на висшите държавни чиновници.

Но всеки път, когато се опитам да стигна до подробностите, всички мои събеседници направо онемяват. Или не знаят нищо за експериментите, посветени на придобиването на безсмъртие, или се страхуват, че ще изгубят почва в основните си вярвания, или не ме смятат за човек, който е достоен да влезе в кръга на адептите.

Много пъти съм чувал от различни хора, че милиардерът Олег Дерипаска уж най-сериозно финансира изследвания в областта на безсмъртието. Но няма как да го помолиш за интервю на тази тема нито по официален път, тоест чрез пресслужбата му, нито по неофициален — чрез общи приятели и познати. Той мълчи. Или мълчи поне пред мен, тъй като очевидно не съм достоен да зная каквото и да било за безсмъртието.

По моя молба Наталия Тимакова попита в частен разговор жената на Дерипаска — Полина, дали не е чувала от мъжа си, че финансира някакви опити за откриване на еликсир на безсмъртието. Полина ѝ отговорила, че не е чувала. Това звучи странно — как така цяла Рубльовка е чувала, а жена му Полина не знае нищо? Или тя не му е жена?

В крайна сметка трябва да призная, че клюките и слуховете за постигането на физическо безсмъртие, които витаят в рубльовските ресторанти и холовете на частните рубльовски къщи, са като всички клюки и слухове. Но за сметка на това те ни обясняват какво представляват рубльовските хобита.

Например човек се занимава съвсем сериозно с нещо — бившият министър на труда Александър Починок колекционира вина, банкерът Пьотър Авен колекционира живопис, милиардерът Абрамович организира родния футбол... Всеки от тях най-сериозно се занимава със своето хоби. И всеки има възможност да вярва, че някъде наблизо със същия задълбочен подход към проблема, със същата щедрост и със същото старание някой се занимава и с проблема за безсмъртието. Според слуховете Дерипаска е един от избраните. Значи нещата са в сигурни ръце и рано или късно Дерипаска (или някой друг?) ще предложи ексклузивна партида еликсир на безсмъртието за много, много богати клиенти. Остава само да водят здравословен начин на живот в съответствие с препоръките на лекарите Шено и Шаменков, да се грижат за здравето си и да доживеят до деня, когато Дерипаска (или

някой друг?) ще реши проблема със смъртта чрез влагането на достатъчна сума Пари.

Не е прието да се говори за това, но adeptите на рубльовската религия на Парите смятат за ерес мисълта, че не можеш да си купиш безсмъртие с пари. Не е прието и да се бърза. Методите да събираш учените в някакви затворнически помещения и да ги караш да изобретяват атомна бомба в изключително кратки срокове в условията на комфортен концлагер са остарели, сталинистки и бериевски. Сега на Рубльовка просто купуват учените, лекарите, артистите, поетите и дори светите отшелници. А пък, ако поръчителят не хареса вече закупените, тогава купуват други.

57. За всеки случай, ако еликсирът на безсмъртието не бъде открит в най-скоро време, в качеството на хоби много рубльовски Играчи се обръщат към вярата — този по-традиционен начин да се сдобиеш с безсмъртие. Само че те си избират вяра като стока на пазара.

Обитателят на селището Раздори — професорът икономист Александър Аузан (човек проект, че дори и нещо повече), в много случаи е склонен да сравни поведението на съседите си с поведението на купувач на пазара. Не е ясно дали го прави на шега, или сериозно, но по най-неочаквани поводи професорът се позовава на книгата на Торстейн Веблен^[2] „Теория на празната класа“.

Смеейки се развеселено, професорът тълкува как по-конкретно Веблен е описал механизмите на избор. Как избира купувачът, който е отишъл за покупки в супермаркета, на пазара или в бутика.

Според Веблен, този избор изобщо не е рационален. В огромния супермаркет, където е пълно с всевъзможни стоки и всяка стока има по няколко наименования, клиентът не гледа стоката, нито качеството. Дори невинаги гледа цената.

Клиентът гледа другите клиенти и съобразява своя избор с техния. Тоест потреблението в модерното общество е начин за социализация, начин да определиш мястото си в обществото.

Веблен описва четири основни начина да се избира стока:

— има хора, които купуват най-евтиното, тъй като смятат, че няма защо да харчат пари;

— има хора, които купуват най-скъпото, тъй като смятат, че колкото по-скъпа е една стока, толкова е по-качествена;

— има конформисти, които купуват онова, което купуват всички;

— и има сноби, които купуват онова, което не купува никой.

Ако в течение на известно време човек се подложи на самонаблюдение, сигурно ще отнесе себе си към една от описаните от Веблен потребителски групи. Но истината е, че тези четири начина да се купуват стоки не са точни.

Евтината стока може да се окаже пълен боклук, годен само за изхвърляне. Да купуваш такава стока, би означавало да хвърлиш парите си на вятъра. Но изобщо не е задължително и скъпата стока да е най-качествената. Всяка шумно рекламирана гадост може да се ползва с огромна популярност. Непопулярни могат да бъдат не само уникални стоки, предназначени за изтънчени ценители на прекрасното, но и просто некачествени.

Начините да избираме до един са неверни и нерационални. Но това не означава, че са глупави. Проблемът е в това, че рационалният начин да избираш стока е много трудоемък. Когато влезете в супермаркета за бутилка вино, няма в течение на четирийсет минути да превъртате справочника на Паркер в айфона си, сравнявайки оценките му с тези на „Гамберо Росо“^[3]. Ще грабнете една бутилка от рафта, ръководейки се от един от принципите на Веблен, и така ще спестите един куп време, сили и нерви. Най-вероятно няма да изберете най-хубавото вино в съответствие със съотношението цена/качество, но то ще ви достави удоволствие, ще посочи на самите вас и на околните какво място в социума заемате или искате да заемате.

Ние не знаем доколко е вярна теорията на Веблен за всички потребители по принцип. Но трябва да се съгласим, че тя е валидна за Рубльовка. Или поне за онова, което е свързано с вярата на рубльовските обитатели в Бога. Рубльовските Играчи избират своята вяра или безверие, религиозност или атеизъм, агностицизъм или способност да възприемат божествените откровения по същия начин, по който купувачът в супермаркета избира стоката. По същите принципи на Веблен.

На Рубльовка няма да срещнете идеологии, миогледи (освен култа към Парите) и дори просто умозаклучения. Деветдесет и девет процента от разговорите на Рубльовка скачат от тема на тема. А „тема“

е жаргонна рубльовска думичка, която означава някаква новост, необичайно явление, което трябва да бъде обсъдено, докато отнесат ордъврите и донесат основното ястие. Да бъде оценено и да му бъде сложен етикет в съответствие с мирогледа. От тази гледна точка вярата, религиозната принадлежност на човека, който говори, е много удобен инструмент, за да може бързо да се даде оценка на всяко явление, описано във вестниците или обсъждано в социалните мрежи.

Рубльовските Играчи обикновено са активни, срещат се с десетки хора, поддържат светски разговори. При тях се появяват огромен брой „теми“. Невъзможно е да се ориентираш във всяка една, тъй като изисква огромно напрежение. Трябва да утрепеш сума време и усилия, а понякога дори и Пари. Един господ знае как трябва да се отнасяш към сурогатното майчинство, към пенсионната реформа, към разходите за въоръжаване, към еднополовите бракове, към ювеналната юстиция^[4], към избора на координационен съвет на опозицията, към благотворителността или към Олимпиадата в Сочи. Но веднага щом рубльовският Играч си избере вяра (нека да смятаме, че атеизмът също е вяра), фактически всички явления от заобикалящия го свят моментално се сортират от само себе си на добри и лоши. Ако Играчът си каже, че е православен християнин, той автоматично заема позиция против сурогатното майчинство, за пенсионната реформа, за разходите за въоръжаване, против еднополовите бракове, против ювеналната юстиция и против избора на координационния съвет. А пък ако човекът си е казал, че е атеист, той е за сурогатното майчинство, против пенсионната реформа, против разходите за въоръжаване и за еднополовите бракове. И едното, и другото са неправилен начин да изработиш отношението си към всички изброени явления. Умните Играчи разбират това. Но също така знаят, че религията е умен начин да се ориентираш в каквото и да било, защото изисква значително по-малко усилия, отколкото, ако се ориентираш задълбочено във всичко.

Свикналите с лукса Играчи, които в същото време се отнасят крайно уважително към парите, осъзнават, че всеки храм (независимо дали е православна църква, джамия или „Фейсбук“ като храм на атеистите) е два пъти по-евтин от социологическите изследвания, необходими, за да се предскажат и оценят по-далечните последствия за обществото само от (взимаме го за пример) сурогатното майчинство. Православната църква с всички нейни кубета, мерцедеси, резиденции

и скъпи часовници на патриарха е два пъти по-евтина от науката, но отговаря на всички въпроси. По-евтино е да построиш параклис, отколкото лаборатория. Медресето е по-евтино от университета. А пък „Фейсбук“ изобщо не изисква разходи и дори нещо повече — носи печалби, но също отговаря на всички въпроси чрез метода на бързото рейтингово гласуване.

Тъй като рубльовският Играч не се интересува сериозно от нищо, освен от Парите, той се старае да категоризира всички природни явления колкото се може по-бързо и по-евтино. И за целта си избира религия. По абсолютно същия начин, по който си избира стока на пазара.

Можеш да си избереш най-евтината вяра. Да не ходиш на църква, да не се молиш, да не постиш, но да носиш кръстче, да кръщаваш децата си и да се смяташ за православен. Или да не зачиташ съботите, но да носиш на врата си малка златна звезда с шест лъча. Или да не ядеш свинско, а да си купуваш овнешко от мюсюлманска кланица. Или в крайна сметка да държиш на нощното си шкафче книгата на Стивън Хокинг за Големия взрив, която никога не си чел, и да се смяташ за атеист. И толкова по въпроса. Разходите са минимални, но само да знаете колко проблеми решава това и до каква степен облекчава избора на шофьор, охранител или годеница!

Можеш да си избереш и най-скъпата вяра. Да се молиш, да постиш, да ходиш на поклонения и на всички въпроси да отговаряш с цитати от Библията. Да построиш църква в двора на вилата си. Или да въведеш в компанията си православен дрескод и да забраниш на неженените си служители да имат интимни отношения. Не просто да ходиш в синагогата, а да оглавиш конгреса на еврейските общини. Не просто да извършвате намаз^[5], а лично да финансирате медресето. Или обратното — непрекъснато да четеш научни книги и на всички въпроси да отговаряш, като използваш научни термини.

Можеш да си избереш такава вяра, каквато имат всички. Да бъдеш вярващ, ако всичките ти познати са вярващи. Или точно обратното — да си атеист, ако всичките ти познати са атеисти.

Можеш да си избереш и различна вяра от тази на останалите. Да бъдеш православен, който е за еднполовите бракове. Да бъдеш атеист, който е против абортите. Да си доведеш от Непал будистки монах, който живее наблизко в колибка, купена специално за случая за два

милиона долара, и всяка сутрин той да идва в къщата ти, за да медитирате. Да наемеш магьосник, който, за да не те убият, да извади душата ти и да я всели в кукла, която собственооръчно ще заровиш някъде из двата хектара терен, който имаш в Барвиха.

При всички случаи не бива да се забравя, че каквато и вяра да изповядва рубльовският Играч, това не е вяра в онзи смисъл, в който са употребявали тази дума Франциск от Асизи, Серафим Саровски, Майка Тереза или свети архиепископ Лука. Или казано накратко, на Рубльовка „вяра“ се нарича евтиният интелектуален инструмент за бързо сортиране на новости. Защото, както няма да се уморим да повтаряме, рубльовският Играч вярва само в Парите. И тази негова истинска, вдъхновена от парите и съкровена вяра си има своите идоли.

58. На осмия километър на Рубльово-Успенското шосе, тоест в самия му център, където електричката спира на гара Барвиха, се намира едно изключително странно предприятие, ако се възприема като мол, и напълно обяснимо, ако се възприема като храм комплекс — „Барвиха Лъкшъри Вилидж“.

В него всичко е странно, като се започне от наименованието. Дори не знаеш как да го преведеш. Дали като „Луксозно село Барвиха“? Или като „Барвихинско село на лукса“? Ние сме наясно, че един успешен рубльовски проект трябва да се нарича точно така — парадоксално, противоречиво, смахнато. В пристъп на добронамереност, ние също измисляме такива наименования — бардак „Хирошима“ (пълнен с ядрени сексбомби), „Оймякон Бич & СПА“, дайвинг-клуб „Еверест“... Но главният редактор на списание GQ Михаил Идов казва, че думите „Барвиха Лъкшъри Вилидж“ всъщност са тест — ако това наименование ти се струва смешна нелепица, значи все още не си полудял и можеш да продължиш Голямата Игра. Ако изричаш думите „Барвиха Лъкшъри Вилидж“ сериозно, значи Играта те е заробила, изпила е мозъка ти и е време да заминеш някъде в Америка или в Европа. Защото там, в някое село наскрел безкрайната зима и непроходимата кал (само се опитайте да стигнете до гара Барвиха без гумени ботуши) на никого не би му хрумнало да продава обувки „Маноло Бланик“ на тънки високи токове.

„Селото на лукса“ представлява няколко стъклени сгради във формата на куб, в които има бутици и ресторанти, а малко по-нататък се издигат хотел и концертна зала. Всичко това е построено върху най-скъпо струващата рубльовска земя и никога не е пълно с посетители. Повечето от въпросните посетители, които пристигат в „Барвиха Лъкшъри Вилидж“, обикалят от бутик в бутик, без да купуват нищо. Кой идиот би си купил дрехи оттук, които на улица „Монтенаполеоне“ в Милано струват два, а понякога и десет пъти по-евтино (нека да сме наясно — не че нямат пари, имат пари, много пари, но да харчиш излишно, означава, че се отнасяш с неуважение към Парите, затова адептите не пазаруват тук, а го правят само балъците).

Ако не зяпаш витрините, ако притъпиш мечтите си за недостижимия и сладък живот, ако се замислиш на какво ти прилича това, ще се сетиш веднага. Това прилича на площад „Съборен“ в Кремъл. На абсолютно същия принцип тук има храм за венчавки и опела (тоест бутици с дрехи, с които не е срамно нито да се появиш на сватба, нито да легнеш в ковчега).

На този принцип по средата е отделено и дори павирано място за паради. По същия начин, както в Кремъл, стърчи неспособна да издава звън Цар-камбана и неспособен да стреля Цар-топ. На витрините на „Барвиха Лъкшъри Вилидж“ са изложени Цар-кола „Ферари“ и „Ламборгини“, които не могат да бъдат карани дори по Рубльовка. Това е храмов комплекс, място на силата, откъдето започват всички походи на рубльовския култ към Парите. На Рубльовка дрехите отдавна не се използват, за да топлят, а бижутата отдавна не се използват, за да красят. Те са нефункционални, както в православната църква са нефункционални расото на свещеника и епитрахилът. Те са ритуални, а ритуалите могат или да се разбират, или просто сяпо да се следват.

Например венчавката. Тук, в Барвиха, венчавката, тоест ритуалът, който свързва мъжа и жената, е организиран по модела на прочутата сцена от филма „Хубава жена“. Влюбените отиват в бутика, мъжът сядва във фотьойла, пие шампанско (е, или кафе). В това време жената влиза в пробната, облича хиляди рокли една след друга, показва се на кавалера си, застива за миг в демонстративна поза и се връща в пробната да се преоблече. Така изминава един час, а преобличанията се повтарят едно след друго, както по време на

църковна служба едно след друго се повтарят думите „С мир на Господа да се помолим“. И накрая щастливата двойка, придружена от слуга, натоварен с пакети с дрехи, напуска бутика (докато смъртта ги раздели). А на вратата щастливата булка целува притеснения младоженец — всичко е като в храма.

Или кръщенето. Рано или късно завеждат малкото дете в бутика, за да му купят първото кожухче „Фенди“, първото якенце „Монклер“ или първата рокличка „Долче и Габана“. И потапят детето в това кожухче-якенце-рокличка като в купел. Това обикновено не го прави майката или бащата, а гледачката (която изпълнява ролята на кръстница), тъй като рубльовските майки по принцип не могат да обличат децата си.

Приликите между църквата и луксозните търговски артикули не свършват с тези своеобразни венчавки и кръщенета. Лъскавият рубльовски свят си има и свои проповедници — от Европа пристигат известни шивачи или журналисти, които пишат за модата и изнасят лекции на тема „Как да се облечем“. Обикновените енориаши от „Барвиха Лъкшъри Вилидж“ изпращат жените си на тези „лекции“. А високопоставените се гнусят от тях.

Там си имат свои светци и поклонници, които дават обети като православни монаси — обет за мълчание. Например всички знаят, че главният редактор на списание „Интервью“ Альона Долецкая никога не носи чорапи. Сиреч, дала е обет. И те уважават това.

Правят и поклоннически походи. В Милано — на шопинг, в Париж, в Ню Йорк, в Лондон на „Севил Роу“, за да се ушийт мъжки костюми, в Неапол — при тамошните прочути шивачи, които не държат иглата перпендикулярно, а паралелно на показалеца си.

И естествено, всеки рубльовски Играч, който изпитва поне малко уважение към себе си, има свой духовен наставник в света на модата. За по-обикновените хора това е някакъв журналист от луксозно списание. Но при Играчите от Висшите Нива това е професионалист, който заради добър клиент е в състояние да затвори за един ден бутика „Фенди“ в Рим. Та клиентът му да може на спокойствие да избере кожено палто на жена си (че дори и да изкупи половината бутик). Колкото до олигарсите, милиардерите, полубоговете и боговете, нямам представа кой ги облича и кой ги съветва какви часовници да си купят.

Но за сметка на това зная, че на най-висшето заключително ниво на Голямата Рубльовска Игра онези малко на брой адепти на парите, които са постигнали съвършенството и просветлението, категорично престават да посещават храмовия комплекс на бога на парите в „Барвиха Лъкшъри Вилидж“. И стават атеисти. И дори нещо повече. Започват да унищожават парите, като по този парадоксален начин ги спасяват.

[1] Матусал — библейски персонаж, живял според преданията 969 години. — Бел.ред. ↑

[2] Торстейн Веблен (1857–1929) — американски икономист и социолог. — Бел.ред. ↑

[3] Авторитетни справочници — „Винарски гид на купувача“ на Роберто Паркер, описващ над 8 000 видове вино, и „Италиански вина“ на издателска къща „Гамберо Росо“. — Бел.ред. ↑

[4] Противоречив закон за защита на правата на детето, действащ на територията на много държави. — Бел.ред. ↑

[5] Мюсюлманска молитва. — Бел.ред. ↑

НОЩТА

59. И настъпва нощта. Ако не пътувате по шосето, ако насреща ви не препуска блондинка с ревяща спортна кола и с напудрени от кокаин ноздри, ако имате пропуск, за да влезете през плътно затворения портал на елитното селище, ако можете да се движите някъде другаде, освен по самото шосе, тогава разбирате, че Рубльовка изобщо не е толкова уютно и толкова приятно място, както ви е изглеждало на дневна светлина.

Първо, пускат кучетата. По тъмните алеи на елитните селища вървят въоръжени охранители с кучета на каишка. Те се движат на двойки, като че очакват нападение. Не съм съвсем наясно как постъпват, ако ви хрумне да се разходите из селището през нощта, дори в случай че сте местен.

Второ, бодигардовете излизат извън къщите. Не от всички къщи, но от големите и мрачните излизат навън. Застават като безмълвни сенки до порталите и стоят до сутринта, сложили ръце върху автоматите, които висят на вратовете им с предвидливо свалени предпазители.

Трето, децата напускат. Зрелите синове и дъщери се обаждат (това е в най-добрия случай, защото могат и да не се обадят) и казват, че не желаят да живеят в родителския Елсинор^[1]. Не искат да контактуват с корумпираните приятели на баща си дори ако той не е никакъв съмнителен тип, а филмовият продуцент Александър Роднянски, изключително умен човек и ерудиран кинематографист.

Четвърто, светват самотни прозорци в холовете на къщите, където разочаровани от рубльовското щастие съпруги чакат разочарованите от въпросните съпруги мъже. Понякога до тези неспящи къщи пристигат куриери и донасят писмо в плик от хотел „Барвиха“ с текст: „Не ме чакай, лягай да спиш, ще се забавя“. Пликът като че ли намирисва на парфюм. Глупавата рубльовска съпруга разбира, че съпругът ѝ изневерява в „Барвиха“ с някаква кучка. Гласи се да вдигне скандал и неблагоприятно не се подготвя да бъде

изхвърлена навън. Умната рубльовска съпруга разбира, че съпругът ѝ изневерява в „Барвиха“. А това означава, че трябва да легне да спи и на сутринта да го посрещне свежа и усмихната, като по този начин му показва, че може да ѝ изневерява. В същото време се подготвя да бъде и изхвърлена навън. Тоест събира пръстените с диаманти в пудриерата си. Той не би ѝ взел пудриерата, но подаръците, които ѝ е направил по време на съвместния им живот, ще ѝ ги вземе. Понеже един господ знае какъв е бил сексът му там...

Да, нека надникнем през прозореца на хотела... Какъв ли е сексът на Рубльовка в хотелите и в специално наетите или купени за блудстване къщи? Налага се да констатираме, че сексът по принцип е жалък.

Сексът е жалък не защото голямата Игра прави хората импотентни или изстребва нежността (макар че и това е вярно). Не защото (според хапливата забележка на Ксения Собчак) мъжете пият твърде много, за да могат дори и около четирийсетте да запазят нормалните функции на ерекцията и еякулацията си (макар че и това е вярно). Проблемът е друг.

Блестящата журналистка Ксения Соколова веднъж написа цяло есе, в което откровено и злобно разказа романтичните си приключения с чиновници. (Истински подарък! Иначе откъде щях да науча!) Ксения твърдеше, че сексът на Рубльовка е жалък заради завишените очаквания. Всеки чиновник (а ние ще добавим — и всеки открехнат рубльовски Играч) се смята за Батман и за супер герой. Парите и Властта завъртат главите на рубльовския мъж. Затова нещастникът си мисли, че и сексът му трябва да бъде също толкова луксозен, колкото колата, с която се вози, часовника, който носи, или виното, което пие. Мъжът на Рубльовка смята, че е достоен за невероятни сексуални преживявания и е способен на тях. Докато жената е настроена в точно обратната посока. Когато свързва живота си (пък макар и само за една нощ) с някакъв богаташ и още повече с някакъв чиновник, тя прави циничен компромис. Отказва се от моминските си мечти за принцове на бели коне и дори от обикновеното физиологично влечение към тренъора във фитнес клуба. Настройва се за кротък, но за сметка на това изключително комфортен живот в рубльовското имение с мъжа си, който няма да я обича (стига да се държи прилично, да няма венерически болести и ако се разделят, да плаща доста голяма

издръжка на децата). Така си мисли тя — колкото по-кротък е сексът, толкова по-добре.

А любовникът е Батман. Мачка своята партньорка в обятията си, ръмжи от страст, надава нечовешки крясъци и иска да възпроизведе всички известни пози от „Камасутра“, както и всичко, което някога е видял в порнографските филми.

Трогателната подробност е в това, че порноактьорите не правят любов така, както е удобно на хората, а както е удобно на оператора. Те работят за камерата. И нашият Батман също прави любов така, все едно че го снима камера. Всъщност в много случаи камерата наистина снима и записите с любовните похождения на въпросния Батман влизат в архива на някаква държавна или частна специална служба, та в нужния момент този запис да може да бъде изтъргуван.

След като вече са се увлекли в играта на Батман, сред тези мъже много рядко се намира някой, който да осъзнае, че се е превърнал в роб на Голямата Игра и че Парите са го разрушили. Че вече дори не може да прави секс просто за собствено удоволствие, а не само заради Играта и Парите. Онези, които осъзнават това, преминават на последното, най-висше ниво. Не че излизат от Играта (от нея не можеш да излезеш жив), но с благодарност чакат деня, когато Играта ще ги сдъвче и ще ги изплюе. И се опитват да спасят поне нещо. Поне любимите и близките си хора, които са до тях от времето, когато способността им да изпитват любов и близост все още не е била атрофирана.

[1] Елсинор — град на североизточното крайбрежие на датския остров Зеландия. Световноизвестен като мястото, на което се развива действието в „Хамлет“. — Бел.ред. ↑

ДА СЕ ОТЪРВЕШ ОТ ПАРИТЕ

60. **Старият милиардер взима писалката**, отваря красивия каталог за книги и започва да пише посвещение на титулната страница. Това е каталог за научнопопулярни издания на благотворителния фонд, основан от него. Помолих стареца да ми напише посвещение. Той пише бавно. Аз вече почти се срамувам от молбата си, отмествам очи и се оглеждам наоколо, само и само да не гледам как ръката му трепери, защото няма как да купиш крепкостта на ръката си. Интериорът се състои от скъпи антикварни мебели, но не по-скъпи от тези, които и аз имам вкъщи и каквито има всеки, който е наясно, че мебелите не се продават само в „Икеа“. Тоест всеки, който не е имал самотно детство. Той е израснал в семейството на търговеца староверец и пламенен депутат Гучков. Детството му продължило цели две години — от 1933 до 1935, когато арестували баща му за „антисъветска агитация“.

Приключвам с огледа на кабинета и отново обръщам очи към стареца, а той е написал само една дума „На Валерий“, изпъшква и ми казва: „Не, не мога, извинете. Напишете си сам посвещение, а пък аз ще се подпиша“.

Облечен е с обикновена дреха, нещо от сорта на „Зара“ или „Ейч & Ем“. Дошъл е с метрото, обядвал е в ресторант „Ми Пиаче“, не много скъпа верига от заведения, в която дори не бизнес обядът, а и обедното меню от три блюда никога не може да надхвърли петдесет евро, ако не се брои виното. Но той не е пил вино. А списанието „Форбс“ посочва, че състоянието му възлиза на милиард и половина евро. И брандът, който е създал, се смята за един от трите най-скъпи в Русия и за един от стоте най-скъпи в света.

Дмитрий Борисович Зимин като че ли е първият човек в Голямата Игра, който по силата на ума и на възрастта си е стигнал докрай, до последното ниво, на което единствената цел е да се отървеш от парите.

Глупавите журналисти непрекъснато го питат защо, каква е причината? Защо трябва да се отървеш от Парите, за които всички на света само си мечтаят? И аз също за пореден път го питам. Защо

напусна бизнеса и вложи деветдесет процента от състоянието си в благотворителност? Той казва:

— А какво да правя с тях, с тези пари?

— Завещайте ги в наследство.

— На кого? На сина си ли? Толкова пари ще го убият. Не е ли ясно? Ще убият всеки, който не ги е спечелил сам. На сина си можеш да оставиш апартамент, къща, да му дадеш добро образование, но не бива да му завещаваш състояние.

Той говори за сина си Борис, на когото май наистина не бива да му се оставят в наследство милиарди. Борис е автомобилен състезател и максималният му успех в бизнеса е създаването на отбор за автомобилни състезания. Големите Пари май че наистина ще го убият, както убиха...

... и в този момент зад гърба на Дмитрий Борисович Зимин застава призракт, обектът на премълчаването, по-големият син Сергей, за когото не е прието да се говори, за когото няма нито дума нито в официалната биография на милиардера, нито в неофициалната, нито в Уикипедия, нито в Гугъл, нито в сайта „Компрогат.ру“^[1], нито в сайта „Антикомпрогат“^[2]. Напълно достоверно изглежда, че този по-голям син изобщо не е съществувал, а всичко, написано за него през 90-те години, е просто една вестникарска измислица.

А пък доста се понаписа. Вестникарите наричаха Сергей Зимин или бос на престъпна групировка, или всеизвестен убиец, или бизнесмен, свързан с престъпна групировка. И той или беше загинал в мафиотска война, или беше изчезнал, като за последно се бе видял с баща си в Куршевел. А може би изобщо не е съществувал? Казано накратко, ето какво получава глупавият журналист, когато пита Дмитрий Зимин защо трябва да дава състоянието си за благотворителност — стандартен отговор и призрак.

Умните журналисти не питат защо трябва да се отървеш от парите. Умните питат как да се отървеш. И аз питам това. Защото не е лесно да продадеш компанията „ВимпелКом“, ако си неин собственик. Веднага щом започнеш да я продаваш, компанията тутакси ще поевтинее, тъй че ще бъдеш щастлив, ако получиш поне половината цена на акциите. Пък и какво ще кажат другите акционери? Та нали те не са се канили да продават своите пакети акции? И нали техните пакети акции ще поевтинееят двойно, щом най-големият собственик е

започнал да разпродава своите. Пък и току-виж, подали жалба в съда, че той е луд старец, на когото му е хрумнало да се занимава с благотворителност и нарочно разорява миноритарните акционери.

Пък и дори ако успее да продаде компанията на части, да се сдобие с кеш и да вложи спечелените пари в благотворителен фонд, с какво този фонд, в който има един милиард, ще се отличава от компанията, в която има един милиард, след смъртта на благотворителя? Нали става дума за същия милиард, за чието разграбване пак ще се намерят един куп желаещи.

Дмитрий Борисович Зимин отговаря подробно на този въпрос. Зимин обича да разказва как точно ще бъде защитен неговият фонд „Династия“ (Династия! Отново призрак!), който се занимава с подкрепа на млади учени и популяризиране на науката. Как е предвидено милиардът не просто да бъде изхарчен, а да бъде завъртян, да бъде вкаран в действие, та парите да се възстановяват и фондът да може да съществува „фактически вечно“, по думите на самия Зимин. Колко е важно фондът да има надзорен съвет, който се състои от също толкова едри бизнесмени, колкото е Зимин, та тези бизнесмени да могат да защитят милиарда, а не да искат да го разграбят. С течение на възрастта на самите тях, членовете на надзорния съвет, те ще пожелаят да се отърват от парите (както вече се замисли Потанин и се замисля Прохоров). И те ще създадат свои благотворителни фондове и ще влязат в надзорните съвети един при друг, за да защитят Парите един от друг. Тези средства няма да убият никого, а ще служат на общественото благо. Сиреч на практика ще живеят вечно — ако не притежателите на Парите, то поне самите Пари. Вечно! (На това място в паметта ми изплува и ми смига Плешивата кръстоска между плъх и къртица — вечно!)

— Само че Петя Авен е кръшкач — подсмихва се Зимин. — Пак не дойде на заседанието на надзорния съвет. Какво да го правя?

61. **Навън е нощ.** Пьотър Олегович Авен, когото Дмитрий Борисович Зимин нарича кръшкач и ругае заради нежеланието му да участва сериозно в спасяването на Парите чрез влагането им в благотворителност, завършва персоналната „екскурзия“ из къщата си, която ми бе обещал. Пьотър Авен (със състояние от 4,5 милиарда в

списъка на „Форбс“, банка, нефтена компания, три телевизии, литературна награда и между другото, с благотворителна дейност за не по-малко от пет милиона годишно) казва:

— Хайде да пийнем малко шампанско, Валерий.

И тръгваме из къщата, която е била дом на писателя Алексей Толстой. Аз мисля, че ме води във винарската изба, а той ме завежда в едно помощно помещение. Това е специална стая, където по диваните, масите и столовете са струпани подаръци — бутилки със скъпи питиета, каталози на изобразително изкуство, книги...

— Тук някъде не може да няма шампанско — казва Авен. И след като разравя подаръците, изважда една книга. А сетне замислено я прелиства:

— Чели ли сте „Хороводът на водата“ на Сергей Кузнецов? Не сте ли? Прочетете я. Това е една прекрасна история за това, как хората в едно семейство се опитват дори не да развържат, а просто да разберат какви възли са се навързали в отношенията им за половин век. Прочетете я. Всички пишат нещо, но никой нищо не чете... Сигурно ще наградим тази книга.

(Но сгреши, не я наградиха. Членовете на литературното жури гледат по различен начин на живота и литературата от Играча на Най-високото Ниво.)

Той поразравя още малко подаръците и сред кутиите и пакетите наистина намира бутилка шампанско. Вземаме бутилката, минаваме покрай колекцията от живопис и скулптура на Авен, покрай „Вале каро“, Врубел, Коровин, Серебрякова, Кустодиев и отиваме до фотьойлите. Дори не слагаме лед във виното. Просто отваряме бутилката и веднага си наливаме, вдигнали крака на фотьойлите. Комиците говорят нещо по телевизията като фон. От време на време Авен поглежда към тях и се усмихва. Аз питам, а той отговаря.

— Не, за петдесет години в тази къща тъй и не се научих да си другарувам с комшиите. Всъщност и в Англия е така. Моето семейство живее предимно в Англия. Там имаме горе-долу същата къща. И там също водим много затворен живот. Не познаваме съседите.

Наливаме си втора чаша. Шампанското е топло, но на Авен като че ли му е все едно. На мен също. Човек бързо попива равнодушието на извисения Играч. Аз питам, а той отговаря.

— Да, елате в офиса. Ще ви покажа договора между мен и Миша (става дума за партньора на Авен в „Алфа груп“ Михаил Фридман. — В. П.), който лондонските юристи ни написаха. Същинска дебела книга (Авен показва дебелина като на стара Библия. — В. П.). И в него всичко е разписано. Как в крайна сметка да се отървем един от друг и да излезем от Играта.

— Ами държавата? — питам. — Имате ли договор с държавата как да се отървете един от друг?

— С държавата ли? Нямам такъв договор с държавата. — Той (бившият министър) се усмихва повече на това обстоятелство, отколкото на шегите на комиците по телевизията.

Не го питам за глупости. Естествено, че той има всички възможни степени на защита. Разбира се, че има специален телефон, по който довереният му човек в Кремъл може да му се обади и да каже: „Бягай!“ или „Късно е!“, или да му предложи условията за капитулация. Но се говори, че при тях в „Алфа груп“ имало и специален режим за тревога. При който целият отбор получава условен сигнал по телефона. Щом чуят този сигнал, всички трябва да се качат в колите и да започнат да се движат. Само и само да не стоят на едно място. И да не се обаждат по вече известните телефони. А в това време на няколко летища за излитане ще се подготвят няколко самолета. Само един специален диспечер ще знае с кой самолет е безопасно да се излети, ще координира движенията на членовете на отбора, ще ги заведе до самолета и ще ги прикрива, докато излетят. Питам дали това е истина. Дали наистина има такъв режим за тревога в „Алфа груп“?

Авен се усмихва:

— Не. Разбира се, че няма. Но ако се наложи, мисля, че... Ще успея да избягам.

Плъзвам поглед по живописиста, скулптурите, книгите... Врубел, Коровин, Кустодиев, Серебряков... И казвам:

— Вие можете да избягате и ще успеете да го направите. Но как ще изнесете колекцията си? Имате ли план за това?

— Не. Нямам план как да изнеса моята колекция от живопис.

— Да не би да се каните да я подарите на държавата?

— Не, нямам намерение да я подарявам на никого. Просто нямам план за нейното спасяване.

— Как така? Защо?

Посягам към шампанското. Ръката ми се движи бавно, бутилката се накланя бавно, чашата се пълни бавно. Сякаш времето и пространството са станали разтегателни.

— Събирали сте колекцията дълги години.

— Да.

— Обичате живописта и разбирате от живопис.

— Да.

— Това е може бе най-добрата частна колекция.

— Да.

— И никога не сте се замисляли как ще я спасите, ако нещата тръгнат зле и ви се наложи да емигрирате? Защо сте толкова сигурен в бъдещето?

— Изобщо не съм сигурен. Семейството ми вече е в Англия. А за себе си просто се надявам. Ако се наложи, ще успея да се спася. Но нямам намерение да спасявам колекцията си. Защото нищо не може да бъде спасено.

Сигурно в очите ми се изписва въпросът: „Как така? Защо?“.

— Защото всичко е прах, Валерий. Нищо не може да бъде спасено, пък и не трябва. Всичко е прах. Колекцията, компанията, къщата — всичко това е прах. Не просто може да се превърне в прах, а вече е прах.

Аз не питам за глупости. Не питам дали парите са прах. Защото вече ми казаха, че всичко е прах.

Така казва Играчът, стигнал до края на Голямата Игра. Той наистина мисли така. Той е стигнал дотук, до това ниво, само защото за разлика от конкурентите си още от самото начало е смятал, че всичко е прах. Естествено, сега може да се поразходи още малко из последния лабиринт и да потърси нужните реликви. Но от този лабиринт вече няма никакъв изход наникъде, на никакво по-високо ниво.

Максималното, което може да постигне, е да излезе от Играта. Да се установи в Англия или в Нормандия. Като доста състоятелен човек, но не и като магьосник или жрец на Парите. Или казано накратко, може да види само надписа

GAME OVER (край на играта)

[1] www.compromat.ru. — Бел.ред. ↑

[2] www.anticompromat.org. — Бел.ред. ↑

ЕПИЛОГ: МЪРТВЕЦЪТ

62. **До ден-днешен** единственият човек, който е живял на Рубльовка и си е отишъл нормално, си остава първият президент на Русия Борис Николаевич Елцин. Престъпните босове не влизат в сметката, защото тяхната смърт е юнашка и случайна — от куршум или от пластичен взрив. През 90-те години престъпните босове приличаха на елфи от приказките на Толкин — безсмъртни по принцип, неподвластни на времето, на старостта и на болестите, но рискуващи да загинат в бой. Тяхната смърт беше висша проява на хлапашка храброст.

Но когато става дума за това, някой да умре от старост и болест, от тази гледна точка Елцин е единствен. Той почина от естествена смърт, сякаш за да потвърди истината, която не се побира в ума на рубльовските Играчи — че всеки трябва да има своята смърт. Може би някакви други жители на Рубльовка също са умирали, но незабелязано. Тъй че тяхната смърт не е засягала никого. И никой, освен близките им роднини, не е отивал на погребението им. А пък Елцин умря така, че цяла Рубльовка отиде на погребението му. И по изумителен начин никой не повярва, че смъртта му е реална. Или по-точно, по някакъв виртуозен начин се оттласнаха от мисълта за смъртта към мисълта за достойнствата на пропуска за Кремъл.

Сбогуването и опелото се извършиха в храма „Христос Спасител“. От входа му по целия „Самойловски проход“ до крайбрежната улица се точеше огромна опашка от обикновени хора. Те искаха да се сбогуват с първия президент. Но откъм „Валхонка“ имаше и друг вход, за VIP скърбящите. До този VIP вход непрекъснато спираха черни мерцедеси, от които слизаха хора с черни костюми и показваха на охраната някакви пропуска.

Един от тези скърбящи VIP-ове беше Михаил Фридман. Възползвах се от добрите ни отношения, полюбопитствах какъв е този пропуск, който позволява да се прережи опашката и дори нещо повече — това да стане, без да се засичаш с общата маса от обикновени хора.

Фридман с готовност ми показва пропуска. Това беше грешка, защото аз бях от опашката, от „Самойловски проход“. Но Фридман ми го показва в пристъп на необяснимо великодушие. Пропускът беше за Кремъл. Представляваше документ, с който пускат в Кремъл хора, които си имат работа с Кремъл. Показа ми пропуска и си тръгна. А хората с черни мерцедеси пристигаха ли, пристигаха до ВИП входа на „Валхонка“. Гледах ги, разговарях с тях и се учудвах колко различни са преживяванията тук, до ВИП входа, и там, на общата опашка на „Самойловски проход“.

На опашката смъртта на първия свободно избран президент обединяваше хора, изравняваше ги, свеждаше до нула имуществените, възрастовите, половите и интелектуалните различия. Всички бяха руснаци и всички ги очакваше смърт. А тук, до ВИП входа, за всеки човек смъртта (чуждата) беше само повод да подчертае своята изключителност. Имаше хора от опашката и хора с пропуска — елит. Такъв, който не би поел заедно с всички по Ахеронт^[1] дори по пътя към Аид, а щом покаже пропуск на Харон, ще премине по специален мост в специално уредена ВИП зона в царството на мъртвите.

Никой не осъзна неизбежността на смъртта над ковчега на първия президент. Желанието им да не се смесват с народа се оказа по-силно. По-силно от скръбта, по-силно от мрачните мисли, по-силно от дълга и уважението към покойника. Това „да не се смесват“ беше толкова важно, че дори някак си забравиха за смъртта. Защото с тази цел на Рубльовка се правеха страшно много неща — издигаха се огради, купуваха се частни самолети, слагаха се неописуеми цени в магазините и ресторантите просто за да пропъдят обикновените минавачи и туристи. Наемаше се охрана, строяваха се часовои, печатаха се ВИП карти.

Дори за болестите е прието да се мисли, че те спохождат само простолудите, но не и елита. Журналистката Ирина Ясина, която се разболя от множествена склероза и опря до инвалидна количка, разказваше, че много високопоставени чиновници не можели да повярват в това. Как така? Ира? Ира в инвалидна количка? Ира, дъщерята на Евгений Григориевич Ясин, от когото всички те са се учили на икономика, е инвалид? Това е невъзможно!

Дори и смъртта, въпреки цялата ѝ реалност, им се струва невъзможна и неприложима спрямо самите тях. Дори смъртта не може

да обясни на рубльовския Играч, че той също е човек като всички останали. Или поне смъртта на Елцин не успя.

63. Може би работата е там, че макар Борис Николаевич Елцин да беше първият президент на Русия, той не бе последователен рубльовски Играч в строгия смисъл на думата. Единствената реликва, която истински го интересуваше, завинаги си остана ядреното куфарче, което за днешните наши властници е сменило държавата и скиптъра. Единственият тренд, утвърден от Елцин, бе модата да се играе тенис. Имаше времена, когато заедно с Елцин или като Елцин на корта отиваха всички чиновници. Но отдавна престанаха да го правят, тъй като последваха президента Путин и се пристрастиха към еднообразното скиорство. Единственият проект на Елцин беше демократична Русия. Няма съмнение, че това беше смел и ексцентричен проект, но твърде продължителен и в крайна сметка той се обърна срещу автора си. Но Елцин никога не се покланяше на Парите. Не беше и истински богат. А това означава, че не си е задавал въпроса как да запази Парите си или как да ги изхарчи за благотворителност.

Когато Елцин умря, на Рубльовка вече не беше прието да му се подражава. Следователно смъртта на Елцин не би могла да подтикне никого да умре. И не беше обществено опасна.

Смеете ли се? Може би си мислите, че смъртта не може да се превърне в мода? Само почакайте Путин и Абрамович да умрат. Тогава ще видим.

Путин носи часовник на дясната си ръка и много рубльовски Играчи започнаха да го носят така. Путин кара ски и всички рубльовски Играчи карат ски дори без да си спомнят кога са се научили. Путин получи травма, докато спортуваше, и на другия ден министърът на външните работи Лавров също получи травма, докато спортуваше. Травмите от спорт заплашваха да се превърнат в същинска епидемия на Рубльовка, а гипсът — в най-модерната реликва, ако своевременно не беше станало ясно, че слуховете за травмата на Путин, получена, докато спортувал, са фалшиви или преувеличени.

Когато Путин умре, когато стане ясно, че плешивата кръстоска между плъх и къртица от Сколково не е спасила никого, когато рухне великата надежда за безсмъртие, купено с пари, стотици хора на Рубльовка ще последват Путин като леминги^[2]. Несъзнателно, без да си разпарят коремите, без да се превръщат в кайсак^[3] един за друг. Но някак от само себе си ще стане така. Те няма да умрат от преданост и вяност. Защото на Рубльовка няма нито преданост, нито вяност.

Но трендовете трябва да се следват. Неотменно. А ако бъде въведен трендът да се умира, това вече наистина ще е

Край

[1] Реката на подземното царство на мъртвите в древногръцката митология. Мрачният старец Харон прекарвал през нея душите на умрелите. Поетичното име на тази река е Лета. — Бел.ред. ↑

[2] Дребни бозайници, обитаващи арктическите области на Русия — Бел.ред. ↑

[3] Помощник при извършването на обряда сепуку (харакири), който в определен момент трябва да отсече главата на самоубиеца, за да предотврати предсмъртната му агония. — Бел.ред. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.